

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Π.Μ.Σ.: «ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ-ΛΑΪΚΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΑΣΗΜΙΝΑ ΚΟΝΤΟΥ

ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΑΓΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ:

ΤΟ ΥΠΕΡΦΥΣΙΚΟ, ΤΟ ΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΔΕΚΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΣΠΑΝΙΟ.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΥΚΟΝΟΥ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Π.Μ.Σ.: «ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ-ΛΑΪΚΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ειδίκευση: Συλλογικές νοοτροπίες, λαϊκή κοσμοθεωρία και λαϊκή τέχνη

ΑΣΗΜΙΝΑ ΚΟΝΤΟΥ

ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΑΓΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ:

ΤΟ ΥΠΕΡΦΥΣΙΚΟ, ΤΟ ΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΔΕΚΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΣΠΑΝΙΟ.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΥΚΟΝΟΥ

Εξεταστική Επιτροπή:

Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας και
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Επόπτρια)

Βασίλης Νιτσιάκος, Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων

Ευάγγελος Αυδίκος, Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και
Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο :	
1.1. Ετυμολογία και ορισμός της λέξης «παραμύθι»	16
1.2. Κατάταξη παραμυθιών	17
1.3. Ιστορία του παραμυθιού και του παραμυθιακού καταλόγου στην Ελλάδα	20
1.4. Το μαγικό παραμύθι	25
1.5. Μερικά παραδείγματα και ορισμός της έννοιας «παράδοξο» και τα παράδοξα μοτίβα στο μαγικό παραμύθι	26
1.6. Ορισμός της έννοιας «κανονικότητα» και η αφηγηματική κανονικότητα των εξεταζομένων παραδόξων μοτίβων	29
1.7. Το νησί της Μυκόνου	
Α. Γενικές πληροφορίες	34
Β. Παραμύθια, αφηγητές και «μερικά παραδείγματα από τη Μύκονο»	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΤΟ ΥΠΕΡΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ	43
2.1. Οι σύντροφοι/ αδερφοί με τις υπερφυσικές ικανότητες	44
2.2. Η υπερμεγέθης ψείρα και οι σωτήρες με τις υπερφυσικές ικανότητες	50
2.3. Ο οικειοθελής αυτοτεμαχισμός του ήρωα	55
2.4. Ο εγκυμονών άνδρας- πατέρας	58
2.5. Ο λιλιπούτειος ήρωας	60
2.6. Η υπερφυσική γέννηση/ παρθενογένεση του ήρωα και η	

υπερφυσική δύναμη του	63
2.7. Ο μισός ή κουτσός ή ολόκληρος κόκορας με την υπερφυσική δύναμη	67
2.8. Η γέννηση χωρίς προηγούμενη εγκυμοσύνη και η αγνότητα της μητέρας	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΤΟ ΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΔΕΚΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ	73
3.1. Η άπιστη σύζυγος	75
3.2. Ο αιμομίκτης πατέρας	80
3.3. Ο κανιβαλισμός της μητέρας από τις κόρες	86
3.4. Ο κανιβαλισμός μέρους του σώματος της σύζυγο από τον σύζυγο	91
3.5. Η κανιβαλική αδερφή	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΣΠΑΝΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ	98
4.1. Η κατοίκηση σε δέντρο ή φυτό	99
4.2. Η ποικιλία των πρωταγωνιστικών διδύμων	101
4.3. Το μη αίσιο τέλος	104
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	109
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	112
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	120
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	
Νίκος Σαντοριναίος	122
Γιάννης Κοντός	124
Ειρήνη Κοντιζά	128

Σταματίνα Πολυκανδριώτη (πρώτη συνάντηση)	132
Σταματίνα Πολυκανδριώτη (δεύτερη συνάντηση)	135
Άννα Χανιώτη	138
Φραγκίσκος Παπουτσάς	140

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην καθηγήτρια μου κυρία Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στον τομέα της Λαογραφίας, για την πρόταση του θέματος, τις πολύτιμες υποδείξεις καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της εργασίας και τη γενικότερη καθοδήγηση στις παραμυθιακές και «παράδοξες» περιπλανήσεις μου.

Ακόμη, ευχαριστώ θερμά τον κύριο Βασίλειο Νιτσιάκο, Καθηγητή του τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στον τομέα της Λαογραφίας, την κυρία Κωνσταντίνα Μπάδα, τέως Καθηγήτρια του τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στον τομέα της Λαογραφίας και την κυρία Μαρίνα Βρέλλη- Ζάχου, Καθηγήτρια του τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στον τομέα της Λαογραφίας για την γενικότερη καθοδήγηση τους καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Νεώτερη και Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία: Ιστορία- Λαϊκός Πολιτισμός».

Επίσης, θα ήταν παράλειψή μου να μην ευχαριστήσω τη Δήμητρα Νάζου, τη Φρασκώ Μαργάρα, την Πετρούλα Μονογυιού και την οικογένειά μου για την πολύπλευρη στήριξη και συνδρομή τους καθ' όλη τη διάρκεια διεξαγωγής της επιτόπιας έρευνας και συγγραφής της διπλωματικής εργασίας. Τέλος, ευχαριστώ όλους τους αφηγητές και τις αφηγήτριες που μου άνοιξαν τα σπίτια τους και μου εμπιστεύτηκαν τα παραμύθια τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά τα μοτίβα των Ελληνικών μαγικών παραμυθιών. Τα μοτίβα είναι τα εξής αφηγηματικά στοιχεία: πρόσωπα του παραμυθιού (π.χ. ανθρώπινα πλάσματα, δράκοι, μαγικά ζώα), συμφραζόμενα στοιχεία (π.χ. μαγικά αντικείμενα) και μεμονωμένα περιστατικά (τα οποία κάποτε αυτονομούνται σε τέτοιο βαθμό ώστε καταλήγουν να αποτελούν αυτόνομο παραμυθιακό τύπο).

Η διπλωματική εργασία αυτή έχει ως σκοπό σε πρώτο επίπεδο να εντοπίσει, να ορίσει και να κατηγοριοποιήσει τα παράδοξα μοτίβα στο ελληνικό μαγικό παραμύθι και, στη συνέχεια προσπαθεί να τα αναλύσει ώστε να απαντήσει στα εξής ερωτήματα σχετικά με αυτά. Ο άξονας αναφοράς αυτής της διπλωματικής είναι ο εξής: το μοτίβο θεωρείται παράδοξο είτε επειδή ανατρέπει την φυσική ή την κοινωνική πραγματικότητα είτε επειδή δεν είναι τετριμμένο αφηγηματικά.

Έτσι, διαμορφώνονται οι τρεις κατηγορίες παραδόξων: το φυσικό, το κοινωνικό και το αφηγηματικό παράδοξο. Το υπερφυσικό παράδοξο ορίζεται ως το μοτίβο το οποίο εκ περιγραφής ανατρέπει τους νόμους της φύσης. Το κοινωνικό παράδοξο ορίζεται ως το μοτίβο που συμβάλλει στην ανατροπή της κοινωνικής πραγματικότητας και των κανόνων της κοινωνίας μέσα στα πλαίσια της οποίας γίνονταν η αφήγηση των διασωζόμενων παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών τους. Το αφηγηματικό παράδοξο ορίζεται ως το αφηγηματικά σπάνιο μοτίβο, το μοτίβο που δεν εμφανίζεται συχνά στον ελληνικό παραμυθιακό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών.

Οι ερωτήσεις που αυτή η διπλωματική εργασία αποπειράται να απαντήσει τόσο όσον αφορά τον Ελληνικό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών όσο και στο πεδίο έρευνας της Μυκόνου είναι: αν είναι παράδοξο το υπερφυσικό ή αν αυτή είναι η κανονικότητά του, αν το κοινωνικό παράδοξο συμβάλλει στην ανατροπή της κοινωνικής πραγματικότητας- κανονικότητας ή συμβολικά κωδικοποιεί την ορθή ή εσφαλμένη συμπεριφορά και ρόλο και αν το αφηγηματικά σπάνιο αποτελεί παράδοξο και αν εντάσσεται στο πλαίσιο της αφηγηματικής κανονικότητας ή την ανατρέπει.

Τα αποτελέσματα της έρευνας στον Ελληνικό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών είναι: εκτός από το αφηγηματικό παράδοξο του μη αίσιου τέλους, όλα τα υπόλοιπα παράδοξα είναι κανονικά. Στο πεδίο έρευνας της Μυκόνου, τα παραμύθια που περιέχουν κάποιο φυσικό ή κοινωνικό παράδοξο είναι κανονικά ενώ αυτά που περιέχουν κάποιο αφηγηματικό παράδοξο δεν είναι. Τέλος, συλλέχθηκε και ένα παραμύθι που δεν περιέχει κανένα παράδοξο.

ABSTRACT

This paper is about the motifs of the Greek tales of magic. The motifs are the following narrative data: creatures of the fairytale (for example: human figures, dragons, magical animals), contextual data (for example: magical objects) and isolated incidents (which sometimes become so autonomous that make their own tale type).

The purpose of this paper is to locate, set and categorize the paradoxical motifs of the Greek tales of magic and answer some questions about them. The reference axis of this paper is: the motif is considered as paradoxical if it inverts the natural or social reality or if it is not narratively trivial.

So, the categories of paradoxical motifs are: the natural, the social and the narrative paradox. The natural paradox is the one that inverts the laws of nature. The social paradox is the one that contributes to the inversion or the social reality of the societies that used to narrate such tales. The narrative paradox is the narratively rare motif which does not appear frequently in the Greek magic tales Catalogue.

The questions that this paper attempts to answer are: whether the natural paradox is normal or not, whether the social paradox is contributing to the inversion of the social reality or it symbolically encodes the right or wrong behavior and role and whether the narrative paradox is narratively normal or it inverts the narrative normality. The fieldwork in Mykonos island has taken place so as to seek the answers to the above mentioned questions.

The results of the research to the Catalogue of Greek magic tales are: except from the narrative paradox of “no happy ending”, the rest of the paradoxes are normal. In the fieldwork of Mykonos island, the natural and social paradoxes of the collected tales are normal and the narrative paradoxes of the tales collected are not. Finally, a tale with no paradox was collected.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Νεώτερη και Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία: Ιστορία – Λαϊκός πολιτισμός» με κατεύθυνση «Λαϊκός Πολιτισμός». Πεδίο μελέτης της εργασίας αποτελεί το «Παράδοξο στο Ελληνικό Μαγικό Παραμύθι: Το Υπερφυσικό, Το Μη Κοινωνικά Αποδεκτό και το Αφηγηματικά Σπάνιο. Η περίπτωση της Μυκόνου». Η έρευνα εκκινεί από την ανάγνωση του Καταλόγου των Ελληνικών μαγικών παραμυθιών, εστιάζει στα μαγικά παραμύθια που περιλαμβάνονται σε αυτόν και εξαπλώνεται σε μελέτες και πονήματα που αφορούν αυτά, τόσο ελληνικές όσο και ξένων συγγραφέων. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε εθνογραφική έρευνα πεδίου με συμμετοχική παρατήρηση στο νησί της Μυκόνου τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο του 2021, κατά τη διάρκεια της οποίας συλλέχθηκαν παραμύθια που περιέχουν τις τρεις κατηγορίες παραδόξων όπως ορίζονται πιο κάτω.

Η ενασχόληση μου με αυτό το θέμα ξεκίνησε μετά από δική μου επιθυμία. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον και η αγάπη μου προς τα λαϊκά παραμύθια με οδήγησε στο να στραφώ προς το πεδίο της παραμυθιακής έρευνας, αν και ήταν εν πολλοίς άγνωστο για μένα στην αρχή της ενασχόλησής μου με αυτό.

Η θεωρητική προσέγγιση του θέματος εκκινεί από τον Κατάλογο των ελληνικών μαγικών παραμυθιών. Σε αυτόν, η διήγηση αναλύεται στα βασικά της επεισόδια και το κάθε επεισόδιο αναλύεται στα συστατικά του στοιχεία, δηλαδή στα μοτίβα που το αποτελούν. Κάθε παράδοξο που έχει εντοπιστεί αποτελεί και κάποιο μοτίβο κάποιου παραμυθιακού επεισοδίου. Η ανάλυση η οποία ακολουθεί βασίζεται στο εκάστοτε εντοπιζόμενο μοτίβο- παράδοξο.

Πιο συγκεκριμένα, αυτή η εργασία έχει ως σκοπό να εντοπίσει, να ορίσει και να κατηγοριοποιήσει κάποια παράδοξα στο ελληνικό μαγικό παραμύθι και να τα αναλύσει με βάση την όποια κανονικότητα παρουσιάζουν στα παραμύθια που περιέχονται στον κατάλογο των ελληνικών μαγικών παραμυθιών και σε αυτά που κατέγραψα στο νησί της Μυκόνου.

Αρχικά, έγινε μία διεξοδική ανάγνωση των δημοσιευμένων τόμων του Καταλόγου κατά την ανάγνωση των οποίων εντοπίστηκαν τρία είδη παραδόξων- αφηγηματικό, κοινωνικό και φυσικό παράδοξο- και ορίστηκαν. Στη συνέχεια, δημιουργήθηκε ένα αρχείο excel χωρισμένο στις τρεις κατηγορίες αυτές, όπου το κάθε παράδοξο της κάθε κατηγορίας τοποθετείται σε γραμμές και παρατίθεται με βάση τις εξής στήλες: τον αριθμό του διεθνούς παραμυθιακού τύπου στον οποίον ανήκει, τον ελληνικό τίτλο του, μία σύντομη περιγραφή του και, τέλος, μία ξεχωριστή στήλη, για το κεντρικό του θέμα. Ακολούθως, άρχισε η αποδελτίωση των παραδόξων ανά κατηγορίες, κατά τη διάρκεια της οποίας κάποια παράδοξα αναθεωρήθηκαν και άλλα αφαιρέθηκαν εντελώς. Επίσης, προστέθηκαν παράδοξα σε επόμενες αναγνώσεις του καταλόγου και μετά από βαθύτερη και πληρέστερη κατανόηση των αναζητούμενων κατηγοριών παραδόξων.

Πιο συγκεκριμένα, ο άξονας αναφοράς που προτείνεται με αυτήν τη διπλωματική εργασία είναι ο εξής: το μοτίβο θεωρείται παράδοξο είτε επειδή ανατρέπει την φυσική ή την κοινωνική πραγματικότητα είτε επειδή δεν είναι τετριμμένο αφηγηματικά. Με βάση αυτή τη σκέψη, λοιπόν, διαμορφώνονται τρεις κατηγορίες παραδόξων:

- το φυσικό,
- το κοινωνικό και
- το αφηγηματικό παράδοξο.

Το φυσικό παράδοξο αφορά μοτίβα τα οποία εκ περιγραφής ανατρέπουν τους νόμους της φύσης.

Το κοινωνικό παράδοξο αφορά μοτίβα που συμβάλλουν στην ανατροπή της κοινωνικής πραγματικότητας και των κανόνων της κοινωνίας μέσα στα πλαίσια της οποίας γινόταν η αφήγηση των διασωζόμενων παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών τους.

Το αφηγηματικό παράδοξο αφορά τα αφηγηματικά σπάνια μοτίβα, τα μοτίβα που δεν εμφανίζονται συχνά στον ελληνικό παραμυθιακό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών.

Έτσι, η διπλωματική εργασία αυτή έχει ως σκοπό σε πρώτο επίπεδο να εντοπίσει, να ορίσει και να κατηγοριοποιήσει τα παραπάνω παράδοξα μοτίβα στο ελληνικό μαγικό παραμύθι και, στη συνέχεια προσπαθεί να τα αναλύσει ώστε να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

- για το φυσικό παράδοξο: η ανατροπή των νόμων της φύσης συμβάλλει στην ανατροπή των νόμων του εκάστοτε εξεταζόμενου μαγικού παραμυθιού ή αποτελεί κανονικότητα για αυτό;
- για το κοινωνικό παράδοξο: συμβάλλει στην ανατροπή της κοινωνικής πραγματικότητας- κανονικότητας ή συμβολικά κωδικοποιεί την ορθή ή εσφαλμένη συμπεριφορά και ρόλο;
- για το αφηγηματικό παράδοξο: το αφηγηματικά σπάνιο αποτελεί παράδοξο; Εντάσσεται στο πλαίσιο μίας αφηγηματικής κανονικότητας ή την ανατρέπει;

Η διπλωματική εργασία αυτή στοχεύει να απαντήσει αρχικά στο ερώτημα: ανατρέπεται ή όχι η φυσική ή η κοινωνική ή η αφηγηματική κανονικότητα σε αυτές τις τρεις κατηγορίες παραδόξων;

Ακολουθως, σε σχέση με το πεδίο έρευνας της Μυκόνου, η διπλωματική εργασία αυτή έχει ως τελικό σκοπό να απαντήσει στα εξής ερωτήματα: Εντοπίζονται στο νησί της Μυκόνου παραμύθια τα οποία να περιέχουν ένα ή περισσότερα παράδοξα των παραπάνω κατηγοριών; Πώς «απαντούν» τα συλλεχθέντα παραμύθια της Μυκόνου στα ερωτήματα των τριών κατηγοριών; Και, τελικά, ανατρέπεται ή όχι η φυσική ή η κοινωνική ή η αφηγηματική κανονικότητα στις τρεις κατηγορίες παραδόξων όσον αφορά τα παραμύθια της Μυκόνου που συνέλεξα;

Αναφορικά με την επιτόπια έρευνα, η μέθοδος που υιοθετήθηκε ώστε να διεξαχθεί αυτή και να ολοκληρωθεί η διπλωματική εργασία είναι η εθνογραφική έρευνα πεδίου με συμμετοχική παρατήρηση. Το υλικό της έρευνας αυτής συνθέτουν δομημένες μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις και εθνογραφικό ημερολόγιο.

Οι συνομιλητές στο πεδίο έρευνας είναι Μυκονιάτες στην καταγωγή που ζουν στη Μύκονο και είτε έχουν μεγαλώσει στο νησί είτε στην Αθήνα. Λόγω των περιορισμών της πανδημίας, ο οποίος ήταν και ο βασικός περιορισμός που μου τέθηκε, η έρευνα ξεκίνησε με τηλεφωνήματα σε Μυκονιάτες και Μυκονιάτισσες που είχα τη γνώση ότι γνωρίζουν ή την υποψία ότι μπορεί να ξέρουν κάποιο λαϊκό παραμύθι της Μυκόνου, ώστε να αποφεύγεται όσο το δυνατόν η δια ζώσης επαφή. Η θέση μου ως επί τέσσερα συναπτά έτη επιμελήτριας του Λαογραφικού Μουσείου Μυκόνου με βοήθησε στο να έχω πρόσβαση σε κάποιους από αυτούς αρχικά και σε άλλους στη συνέχεια. Η πρώτη επαφή γινόταν πάντα από το τηλέφωνο ώστε να περιορίζεται η απευθείας επαφή μιας και το νησί είχε για πολλούς μήνες καθημερινά κρούσματα κορονοϊού. Αν γνώριζε ο συνομιλητής μου κάποιο παραμύθι, γινόταν η συνεννόηση για τη ημέρα και την ώρα της συνέντευξης και τέλος αυτή λάμβανε χώρα. Επιπλέον, δυο από τους συνεντευξιζόμενους αρνούσαν σε πρώτη φάση να συναντηθούμε ώστε να πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις δια ζώσης και μετά από αλληπάλληλα τηλεφωνήματα μου και επιστρατεύοντας όλη την πειθώ μου, κάμφθηκαν οι αρχικές αναστολές και φόβοι τους και κατάφερα να πραγματοποιήσω τις συνεντεύξεις αυτές. Επιπρόσθετα, στα περισσότερα τηλεφωνήματα που έκανα, οι πιο συνηθεις απαντήσεις από τους συνομιλητές μου στην ερώτησή μου «Ξέρετε/ Ξέρεις κανένα παραμύθι μυκονιάτικο;» ή «Ποιο είναι το πιο παράξενο παραμύθι που ξέρεις/ ξέρετε;» ήταν οι εξής: κάποιοι λίγοι μου είπαν ότι δε μπορούν να αφηγηθούν το παραμύθι και με παρέπεμπαν στις τοπικές παραμυθιακές συλλογές ή στους συγγραφείς αυτών και οι περισσότεροι μου είπαν ότι στη Μύκονο δεν έλεγαν παραμύθια αλλά είτε παραβολές είτε παροιμίες. Η δήλωση αυτή αποτελεί παράδοξο δηλαδή προκάλεσε έκπληξη σε μένα. Απ' ότι μπόρεσα να αντιληφθώ από τις σχετικές τηλεφωνικές συζητήσεις τις οποίες δυστυχώς δεν έχω καταγράψει, κατά πάσα πιθανότητα αυτές που ονομάζονται με μία λέξη από τους συνομιλητές μου είτε ως «παραβολές» είτε ως «παροιμίες» είναι ιστορίες του πραγματικού κόσμου, της καθημερινότητας του νησιού, ενώ αυτές που ονομάζονται ως «παραμύθια» είναι ιστορίες εκλαμβανόμενες ως φανταστικές. Με οποιαδήποτε και από τις τρεις λέξεις και αν τις ονομάζουν, τις θεωρούν όλες «ιστορίες», οι οποίες σε κάθε περίπτωση έχουν ιδιαίτερη σημασία για αυτούς. Όμως, δεν είμαι απολύτως σίγουρη για αυτόν το

διαχωρισμό. Χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Για να επανέλθω στο κύριο ζητούμενο αυτού του πονήματος, τελικά, συλλέχθηκαν από μένα 7 παραμύθια (Παράρτημα 2), τα οποία ανήκουν σε 6 παραμυθιακούς τύπους και μόνο το ένα (Φραγκίσκος Παπουτσάς – Παράρτημα 2) δεν περιέχει κάποια από τις τρεις κατηγορίες παραδόξου.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκκινεί από την άποψη του παραμυθιολόγου Max Lüthi ότι το παραμύθι μπορεί να ειπωθεί ως ποίηση με συντεταγμένες της την Αισθητική, ως διδασκαλία του ωραίου, και την Ανθρωπολογία, η οποία θέτει το ερώτημα αν στο παραμύθι περιέχεται μία ορισμένη εικόνα του ανθρώπου και του κόσμου του¹. Για να γίνει ο εντοπισμός των παραδόξων θεωρήθηκε ως βασική αρχή το ότι « το παραμύθι κινείται έξω από τη σφαίρα της λογικής», «όσο διαρκεί η αφήγηση, ο μη πραγματικός, ο “ανάποδος” κόσμος μετατρέπεται σε αληθινό... Έτσι, πολλά παραμυθικά δρώμενα που θεωρητικά θα έπρεπε να εκλαμβάνονται ως άλογες καταστάσεις, όσο διαρκεί ο μυθικός χρόνος όχι μόνο δεν εκτοπίζουν τη λογική αλλά ελάχιστα εκπλήσσουν»². Εντοπίζονται, λοιπόν, αυτά τα μοτίβα τα οποία με το ένα πόδι πατούν στη λογική, στην πραγματικότητα και με το άλλο όχι. Μοτίβα τα οποία ενώ υπάρχουν σε έναν κόσμο που είναι “ανάποδος”, τα ίδια δεν έχουν αναποδογυρίσει εντελώς, έχουν κάποιο μέρος κανονικότητας. Είναι έξω από τη σφαίρα της λογικής αλλά εμπεριέχουν και σπέρματα λογικής.

Η δομή της εργασίας διαμορφώνεται ως εξής:

Στην εισαγωγή παρατίθεται η ετυμολογία και ο ορισμός της λέξης «παραμύθι», γίνεται εκτενής αναφορά στην κατάταξη των λαϊκών παραμυθιών και στην ιστορία του παραμυθιού και του παραμυθιακού καταλόγου στην Ελλάδα, αφιερώνεται ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο στο μαγικό παραμύθι, παραμυθιακοί τύποι του οποίου αναλύονται στην διπλωματική εργασία αυτή και, επίσης, δίνονται οι ορισμοί των εννοιών του «παραδόξου» και της «κανονικότητας», γίνεται μια πρώτη

---

¹ Μιχάλης Μερακλής, «Ο Max Lüthi και το Ευρωπαϊκό παραμύθι» στο Ε. Αυδίκος (επιμ.), *Από το παραμύθι στα κόμικς. Παράδοση και Νεοτερικότητα*, Αθήνα 1996, σελ. 16.

² Χρυσούλα Χατζητάκη-Καψομένου (επιμ.), *Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι*, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 121.

παρουσίαση των παράδοξων μοτίβων που εξετάζονται και απαντάται το ερώτημα σχετικά με το αν είναι αφηγηματικά κανονικά ή όχι. Τέλος, παρατίθεται ένα κεφάλαιο με δύο υποκεφάλαια σχετικά με τη Μύκονο: ένα με γενικές πληροφορίες για το νησί και ένα που αφορά τα παραμύθια και τους αφηγητές τους και, επίσης, αναλύονται οι λόγοι για τους οποίους εξέλαβα το νησί της Μυκόνου ως «περίπτωση».

Στη συνέχεια, η διπλωματική εργασία χωρίζεται σε τρία κεφάλαια με βάση τα είδη των παραδόξων όπως ορίστηκαν παραπάνω, δηλαδή το φυσικό, το κοινωνικό και το αφηγηματικό παράδοξο. Στην αρχή κάθε κεφαλαίου παρατίθεται μία σύντομη εισαγωγή για το κάθε είδος παραδόξου. Σε κάθε υποκεφάλαιο των κεφαλαίων αυτών αναλύεται και ένα παράδοξο, στο οποίο παρατίθενται ο παραμυθιακός του τύπος και μια σύντομη περίληψη αυτού. Ακολούθως, γίνεται εστίαση στο εκάστοτε παράδοξο το οποίο, αφού παρουσιαστεί, αναλύεται με βάση το θεωρητικό πλαίσιο που έχει οριστεί παραπάνω. Στο τέλος κάθε υποκεφαλαίου, δηλώνεται αν κατά την επιτόπια έρευνα καταγράφηκε κάποιο παραμύθι που να περιέχει κάποια ή κάποιες από τις τρεις κατηγορίες παραδόξων όπως ορίστηκαν παραπάνω. Αν έχει εντοπιστεί κάποια ή κάποιες, γίνεται ανάλυση του παραμυθιού αυτού με βάση αυτήν ή αυτές. Αν δεν εντοπίστηκε κάποια ή κάποιες, αναφέρεται ότι δεν εντοπίστηκε.

Τέλος, ακολουθεί ο επίλογος, η βιβλιογραφία και τα παραρτήματα. Στο πρώτο παράρτημα συνοψίζονται σε έναν πίνακα οι παραμυθιακοί τύποι που ερευνήθηκε ότι περιέχουν κάποιο από τα παραπάνω οριζόμενα ως παράδοξα, κατατάσσονται με βάση το είδος παραδόξου στο οποίο εντάσσονται και αναφέρεται ο αριθμός τους ανά κατηγορία παραδόξου αλλά και συνολικά. Με κόκκινο χρώμα τονίζονται οι παραμυθιακοί τύποι που περιέχουν κάποιο παράδοξο και προέκυψαν από την επιτόπια έρευνα. Στο δεύτερο παράρτημα παρουσιάζονται οι απομαγνητοφωνήσεις των παραμυθιών που συλλέχθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο:

1.1. Ετυμολογία και ορισμός της λέξης «παραμύθι»

Η λέξη «παραμύθι» ετυμολογικά προέρχεται από το επίρρημα «παρά» και το ουσιαστικό «μύθος»³ και χρησιμοποιείται ήδη από την αρχαιότητα ενώ, στα νεότερα χρόνια, οι όροι «μύθος» και «παραμύθι» επικαλύπτονται έτσι ώστε η λέξη «μύθος» να χρησιμοποιείται για να δηλώσει διάφορες μορφές αφήγησης (παραμύθια, παραδόσεις, παροιμίες, κ.λπ.)⁴.

Στον καθημερινό νεοελληνικό λόγο, η λέξη «παραμύθι» έχει διττή σημασία και χρησιμοποιείται είτε σε φράσεις στις οποίες επιθυμείται να δηλωθεί ότι κάτι είναι ψευδές- π.χ. στη φράση «αυτά είναι παραμύθια» κ.α.- είτε σε αυτές όπου επιθυμείται να αξιολογηθεί κάτι σε υπερθετικό βαθμό – π.χ. το χαρακτηρίζεται ως «παραμυθένιο», κ.α. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη διττή σημασία, η σκέψη μας οδηγείται σε δύο βασικά χαρακτηριστικά του παραμυθιού: το μη αληθινό, φανταστικό περιεχόμενο του και τη γοητεία που ασκεί μεταφέροντας μας μακριά από την πεζότητα της καθημερινότητας.⁵

Κατά καιρούς έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί για το παραμύθι από τους ποικίλους μελετητές του. Δύο πολλοί απλοί αλλά πολύ ουσιαστικοί ορισμοί θα παρατεθούν εδώ: «μια αφήγηση με κάποιο μήκος που εμπεριέχει διαδοχή μοτίβων ή επεισοδίων»⁶ και «η προφορική διήγηση φανταστικών γεγονότων»⁷.

Σε αυτό το σημείο, θα παρατεθούν και οι ορισμοί των θεμελιωδών εννοιών της διεθνούς κατάταξης «παραμυθιακός τύπος», «μοτίβο» και «παραλλαγή», οι οποίοι είναι βασικοί για την κατανόηση της έννοιας «παραμύθι». Έτσι, έκαστος παραμυθιακός τύπος αντιπροσωπεύει ένα αυτόνομο παραδοσιακό παραμύθι, το

---

³ Γ.Ι. Μπαμπινιώτης, *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής. Ιστορία των λέξεων με σχόλια και ένθετους πίνακες*, Αθήνα 2010, σελ. 1044.

⁴ Χρυσούλα Χατζητάκη-Καψωμένου (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 41.

⁵ Χρυσούλα Χατζητάκη-Καψωμένου (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 43-44.

⁶ Stith Thompson, *The Folktale*, New York 1946, σελ. 8.

⁷ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Ο Παραμυθιακός Λόγος», *Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Ελλάδα II: Οι Νεότεροι Χρόνοι. Λαϊκή Φιλολογία*, Πάτρα 2002, σελ. 66.

οποίο έχει σταθερή μορφή, που είναι μέρος και της «αφηγηματικής βάσης» του⁸. Ακόμη, ο κάθε παραμυθιακός τύπος προέρχεται από τον «συγκεκριμένο, κι ελάχιστα μεταβλητό, συνδυασμό μοτίβων», δηλαδή των εξής αφηγηματικών στοιχείων:

- Προσώπων του παραμυθιού, π.χ. ανθρώπινων πλασμάτων, δράκων, μαγικών ζώων,
- Συμφραζόμενων στοιχείων, π.χ. μαγικών αντικειμένων και
- Μεμονωμένων περιστατικών, τα οποία κάποτε αυτονομούνται σε τέτοιο βαθμό ώστε καταλήγουν να αποτελούν αυτόνομο παραμυθιακό τύπο.⁹

Τέλος, οι παραλλαγές εκάστου παραμυθιού ορίζονται ως «οι συνδυασμοί των μοτίβων μεταξύ τους (ελάχιστα μεταβλητοί και σύμφωνα με την αφηγηματική βάση του παραμυθιακού τύπου)»¹⁰.

1.2. Κατάταξη παραμυθιών

Η δυσκολία ταξινόμησης του ογκωδέστατου υλικού παραμυθιών στην Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα και η ταυτόχρονη διαπίστωση ότι οι ομοιότητες μεταξύ των παραμυθιών διαφορετικών τόπων, αρχίζοντας την ιστορική αναδρομή της διεθνούς κατάταξης των παραμυθιακών τύπων, οδήγησε στην δημιουργία ενός διεθνούς συστήματος ταξινόμησης¹¹. Έτσι, η πρώτη έκδοση του διεθνούς καταλόγου παραμυθιακών τύπων έγινε στο Ελσίνκι το 1910 από τον Φιλανδό Antti Aarne με τίτλο «Verzeichnis der Märchentypen», περιελάμβανε 540 παραμυθιακούς τύπους με πρόβλεψη επέκτασης της κατάταξης σε 1940 και στηρίχθηκε στο corpus του φινλανδικού παραμυθιού ενώ μπορούσε να καλύψει με σχετική επάρκεια και τις χώρες τις Βόρειας Ευρώπης¹². Το 1928, ο Αμερικάνος Stith Thompson συμπλήρωσε

---

⁸ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Η βάση δεδομένων για τα παραμύθια. Προβληματισμοί και μέθοδος», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας*, 28, Αθήνα 1999, σελ. 265.

⁹ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *ό.π.*, σελ. 265.

¹⁰ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *ό.π.*, σελ. 265.

¹¹ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *ό.π.*, σελ. 264.

¹² Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *ό.π.*, σελ. 264-265.

τον κατάλογο αυτόν και προέβη στην πρώτη αναθεωρημένη έκδοσή του¹³. Η δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση του καταλόγου έγινε πάλι από τον Stith Thompson το 1961 με τίτλο «The Types of the Folktale», περιλαμβάνει και τις συλλογές της Νότιας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, περιέχει 2340 παραμυθιακούς τύπους και σε αυτήν στηρίζονται οι περισσότεροι ευρωπαϊκοί εθνικοί κατάλογοι, συμπεριλαμβανομένου και του ελληνικού καταλόγου του Γ. Μέγα¹⁴. Η τρίτη αναθεώρηση του διεθνούς καταλόγου ολοκληρώθηκε το 2004 από τον Γερμανό Hans Jörg Uther με τίτλο «The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography» και επανεκδόθηκε το 2011¹⁵. Η διεθνής αυτή ταξινόμηση των Aarne – Thompson και Uther (ATU), όπως λέγεται από τα ονόματα των βασικών συντακτών της, είναι ως τώρα η μόνη κοινή γλώσσα σε διεθνές επίπεδο μεταξύ των ειδικών του παραμυθιού¹⁶. Στον διεθνή κατάλογο των Aarne- Thompson- Uther (ATU), οι τύποι παραμυθιών αριθμούνται από το 1 ως το 2399 και χωρίζονται ως εξής:

- 1-299: Μύθοι ζώων (Animal Tales)
- 300-749: Μαγικά παραμύθια (Tales of magic). Πρόκειται για αυτά που εξετάζονται σε αυτή την εργασία. Πιο αναλυτικά, ομαδοποιούνται ως εξής:

1. 300-399: Υπερφυσικοί Αντίπαλοι (Supernatural Adversaries),

2. 400-459: Υπερφυσικοί Σύζυγοι και Άλλοι Συγγενείς (Supernatural or Enchanted Wife (Husband) or Other Relative),

i. 400-424: Υπερφυσική Σύζυγος (Enchanted Wife),

ii. 425- 449: Υπερφυσικός Σύζυγος (Enchanted Husband),

---

¹³ Μαριάνθη Καπλάνογλου, *Παραμύθι και αφήγηση στην Ελλάδα: Μια παλιά τέχνη σε μια νέα εποχή. Το παράδειγμα των αφηγητών από τα νησιά του Αιγαίου και από τις προσφυγικές κοινότητες των Μικρασιατών Ελλήνων*, Αθήνα 2015, σελ. 48.

¹⁴ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *ό.π.*, σελ. 265 και Μαριάνθη Καπλάνογλου, *ό.π.*, σελ. 48.

¹⁵ Μαριάνθη Καπλάνογλου, «Η λαογραφική έρευνα για το Παραμύθι και ο Κατάλογος των Ελληνικών Μαγικών Παραμυθιών», *Κείμενα*, 18, Εργαστήριο λόγου και πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σελ. 6.

¹⁶ *ό.π.*, σελ. 1.

- iii. 450- 459: Υπερφυσικός Αδερφός ή Αδερφή (Enchanted Brother or Sister),
  - 3. 460-499: Υπερφυσικά Ζητήματα (Supernatural Tasks),
  - 4. 500- 559: Υπερφυσικοί Βοηθοί (Supernatural Helpers),
  - 5. 560- 649: Μαγικά Αντικείμενα (Magic Objects),
  - 6. 650- 699: Υπερφυσική Δύναμη και Γνώση (Supernatural Power or Knowledge),
  - 7. 700-749: Άλλες Ιστορίες του Υπερφυσικού (Other Tales of the Supernatural),
    - 750- 849: Θρησκευτικά παραμύθια (Religious Tales),
    - 850- 999: Νουβέλες (Realistic Tales or Novelle),
    - 1000- 1199: Tales of the Stupid Ogre or Giant or Devil (Ιστορίες του Χαζού Δράκου ή Γίγαντα ή του Διαβόλου),
      - 1200-1999: Ευτράπελες διηγήσεις (Jokes and Anecdotes),
      - 2000-2399: Κλιμακωτά παραμύθια (Formula Tales).¹⁷

Οι μύθοι ζώων είναι παραμύθια που έχουν ως πρωταγωνιστές ζώα ή ανθρώπους και έχουν ως σκοπό τη διδαχή¹⁸. Τα θρησκευτικά παραμύθια έχουν ως στόχο να επιβεβαιώσουν μια ήδη δεδομένη τάξη πραγμάτων¹⁹. Οι νουβέλες έχουν ως χαρακτηριστικό την απουσία υπερφυσικών στοιχείων ενώ οι διάφορες καταστάσεις εξυφαίνονται γύρω από τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά των δρώντων προσώπων²⁰. Οι ιστορίες του χαζού δράκοντα ή γίγαντα ή του Διαβόλου αφορούν τους «έξυπνους χαζούς», δηλαδή τους χαζούς του χωριού που, όμως, φαίνονται εύκολα πιο έξυπνοι από τους αντιπάλους τους (δράκοντες ή γίγαντες ή το

¹⁷ Hans Jörg Uther, *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Part I Animal Tales, Tales of Magic, Religious Tales, and Realistic Tales with Introduction*, Helsinki 2004 και Άννα Αγγελοπούλου-Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα/ Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-2. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*, Αθήνα 1994, σελ 12.

¹⁸ Ευάγγελος Αυδίκος, *Το λαϊκό παραμύθι. Θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 1997, σελ. 85-90 και Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Αθήνα 1992, σελ. 149 και Χρυσούλα Χατζητάκη Καψωμένου (επιμ), *ό.π.*, σελ. 47-48.

¹⁹ Ευάγγελος Αυδίκος, *ό.π.*, σελ. 92-93 και Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *ό.π.*, σελ. 144.

²⁰ Ευάγγελος Αυδίκος, *ό.π.*, σελ. 93-95 και Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *ό.π.*, σελ. 144 και Χρυσούλα Χατζητάκη Καψωμένου (επιμ), *ό.π.*, σελ. 45-46.

Διάβολο)²¹. Οι ευτράπελες διηγήσεις είναι το «σύντομο ανέκδοτο» και έχουν ως στόχο να περιγελάσουν²². Τα κλιμακωτά παραμύθια αναπτύσσονται κλιμακωτά από ένα αντικείμενο ή πρόσωπο ή γεγονός σε ένα άλλο²³.

1.3. Ιστορία του παραμυθιού και του παραμυθιακού καταλόγου στην Ελλάδα

Κατά τον 19^ο αιώνα και μέσα στο κλίμα του ρομαντισμού που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη, άρχισε να δημιουργείται και το ενδιαφέρον- πρώτα των αλλοδαπών και στη συνέχεια των Ελλήνων- επιστημόνων για τα ελληνικά παραμύθια, που ανήκαν στο εν γένει λαογραφικό υλικό²⁴. Ακόμη, η αρχαιογνωσία κάποιων Ευρωπαίων τους ώθησε να αναζητήσουν στο λαογραφικό υλικό την τυχόν επιβίωση αρχαίων ελληνικών πολιτισμικών εκφράσεων²⁵. Βέβαια, το παραμύθι δεν προσφερόταν για τέτοιου είδους αναζητήσεις αλλά προσέλκυσε το ενδιαφέρον των Ελλήνων, κυρίως, φιλολόγων, ενώ οι συλλογείς κατέγραφαν, ως επί τω πλείστον, τα παραμύθια στις τοπικές διαλέκτους²⁶.

Σε κάθε περίπτωση, οι πρώτες αναφορές σε νεοελληνικά λαϊκά παραμύθια ξεκινούν ήδη από το 1843 όταν ο J.A. Buchon περιλαμβάνει τρία παραμύθια στο χρονικό του «La Grèce continentale et la Morée», ενώ ο Έλληνας της διασποράς Γεώργιος Ευλάμπιος δημοσιεύει ένα μακροσκελές παραμύθι στο βιβλίο- συλλογή δημοτικών τραγουδιών «Αμάραντος, ήτοι τα ρόδα της αναγεννηθείσης Ελλάδος».²⁷ Η πρώτη συλλογή και έκδοση ελληνικών παραμυθιών από Ευρωπαίους μελετητές πραγματοποιείται το 1864 από τον Αυστριακό πρόξενο Johann Georg von Hahn και έχει τίτλο «Griechische und albanische Märchen» ενώ η δεύτερη από τον Bernhard Schmidt το 1877 στον τόμο «Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder» και

---

²¹ *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, Westport, Connecticut, London, 2008, σελ. 823.

²² Ευάγγελος Αυδίκος, *ό.π.*, σελ. 95-101, Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *ό.π.*, σελ. 144 και Χρυσούλα Χατζητάκη Καψωμένου (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 47.

²³ Ευάγγελος Αυδίκος, *ό.π.*, σελ. 101-103 και Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *ό.π.*, σελ. 144.

²⁴ Χρυσούλα Χατζητάκη Καψωμένου (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 96.

²⁵ Άλκη Κυριακίδου- Νέστορος, *Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας: Κριτική ανάλυση*, Αθήνα 1978, σελ. 92-94.

²⁶ Ευάγγελος Αυδίκος, *ό.π.*, σελ. 146.

²⁷ Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 97-98.

ακολουθεί το 1879 η τρίτη συλλογή- βιβλίο του Δανού νεοελληνιστή Jean Pio με τίτλο «Contes populaires grecs, publiés d'après les ms du Dr. J.G. de Hahn et annotés par Jean Pio»²⁸. Ακολούθησαν εκδόσεις πλήθους ξένων μελετητών²⁹. Έλληνες λόγιοι και διάφορα επιστημονικά περιοδικά εκδίδουν συλλογές σε αυτόνομες εκδόσεις ή σε περιοδικές δημοσιεύσεις ή περιλαμβάνουν παραμύθια σε συλλογές άλλου λαογραφικού υλικού³⁰.

Συνεχίζοντας την ιστορική αναδρομή, μπορεί να ειπωθεί ότι πρωτοπόρα μορφή για την παραμυθιολογία στην Ελλάδα είναι ο πατέρας της ελληνικής λαογραφίας Νικόλαος Πολίτης (1852-1921) ο οποίος ίδρυσε το 1909 το περιοδικό «Λαογραφία», όπου πλήθος παραμυθιών καταγράφηκε και σχολιάστηκε από τον ίδιο και από άλλους μελετητές³¹. Ο Πολίτης, εξάλλου, βρισκόταν σε συνεχή επαφή και καθοδηγούσε λογίους της επαρχίας για τη συλλογή λαογραφικού υλικού (μεταξύ του οποίου και παραμυθιών) ενώ συμμετείχε και στις κριτικές επιτροπές πολλών φιλολογικών διαγωνισμών που ανεδείκνυαν ποικίλο λαογραφικό υλικό (συχνά περιλαμβάνονταν και παραμύθια)³². Παράλληλα, οι εκδόσεις παραμυθιακών συλλογών από όλες τις περιοχές το ελληνόφωνου χώρου συνεχίζονται με αμείωτο ενδιαφέρον είτε ως αυτοτελής είτε σε επιστημονικά περιοδικά της εποχής³³.

Οι διάδοχοι του Πολίτη στις έδρες Λαογραφίας στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη και στη θέση του διευθυντή του Λαογραφικού Αρχείου (που ιδρύθηκε από τον Πολίτη το 1918), Στίλπων Κυριακίδης (1887-1964) και Γεώργιος Μέγας (1893-1976) συνέβαλαν τα μέγιστα στην παραμυθιακή έρευνα και μελέτη στην Ελλάδα. Ο Κυριακίδης προσδιόρισε το ρόλο των γυναικών για τη διάσωση των παραμυθιών στο βιβλίο του «Αι γυναίκες εις την λαογραφίαν» (1920) και έκανε και μια πρώτη κατηγοριοποίηση των παραμυθιών στο εισαγωγικό βιβλίο του για την ελληνική λαογραφία «Ελληνική Λαογραφία» (1922)³⁴. Ο Μέγας συνέγραψε πολλές

---

²⁸ Μαριάνθη Καπλάνογλου, *ό.π.*, σελ. 49-50.

²⁹ Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου, *ό.π.*, σελ. 100.

³⁰ Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου, *ό.π.*, σελ. 100-101 και Ευάγγελος Αυδίκος, *ό.π.*, σελ. 146.

³¹ Μαριάνθη Καπλάνογλου, *Παραμύθι και αφήγηση στην Ελλάδα: Μια παλιά τέχνη σε μια νέα εποχή. Το παράδειγμα των αφηγητών από τα νησιά του Αιγαίου και από τις προσφυγικές κοινότητες των Μικρασιατών Ελλήνων*, σελ. 50 και Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου, *ό.π.*, σελ. 101.

³² Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου, *ό.π.*, σελ. 101.

³³ Ευάγγελος Αυδίκος, *ό.π.*, σελ. 148.

³⁴ *ό.π.*, σελ. 147-148.

ελληνικές και ξενόγλωσσες μελέτες σχετικά με το παραμύθι στις οποίες εφάρμοσε την ιστοριογεωγραφική μέθοδο της φιλανδικής σχολής με έμφαση στη διαχρονική διάσταση των παραμυθιών και στο συσχετισμό θεμάτων και μοτίβων με αρχαιοελληνικούς μύθους, ενώ εξέδωσε και πλήθος συλλογών ελληνικών παραμυθιών τόσο στα ελληνικά όσο και στα γερμανικά ή στα αγγλικά³⁵. Επιπρόσθετα, ο Μέγας ξεκίνησε το τιτάνιο έργο της σύνταξης του καταλόγου των τύπων των ελληνικών παραμυθιών, καθώς ο κατάλογος από τα συλλεχθέντα παραμύθια του Μέγα αποτελείται από 23.000 δελτία³⁶.

Στη συνέχεια, ο πανεπιστημιακός καθηγητής και πρόεδρος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας Δημήτριος Λουκάτος (1908-2003) επιχειρεί μια σφαιρική προσέγγιση του παραμυθιού στα βιβλία του «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα» (χ.χ.) και «Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία» (1992) ενώ έχει γράψει και πολλές ειδικότερες μελέτες, όπως αυτές για το παραμύθι της ελληνίδας Σταχτοπούτας ή για τις αφηγήσεις παραμυθιών από ναυτικούς στα καράβια³⁷.

Τη σκυτάλη παρέλαβε ο καθηγητής Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και πρόεδρος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας Μιχάλης Μερακλής (1932-) συνέγραψε πολλά σημαντικά άρθρα και βιβλία για το παραμύθι – ενδεικτικά αναφέρω δύο βιβλία: «Τα παραμύθια μας» (1973) και «Έντεχνος λαϊκός λόγος» (1993)- ενώ σχολίασε και πλήθος παραμυθιακών συλλογών. Τα θέματα που τον απασχολούν είναι η θεματική, η αφηγηματική τεχνική και η αισθητική του παραμυθιού³⁸.

Οι νεότεροι επιστήμονες που ασχολούνται με το παραμύθι είναι πολλοί, το εξετάζουν, δε, από ποικίλες πλευρές και εφαρμόζουν διάφορες μεθόδους ανάλυσης. Τα θέματα που τους απασχολούν σχετίζονται με την ιστορική διάσταση του παραμυθιού, τη μορφολογία του, τη λειτουργία του, το ιδεολογικό του περιεχόμενο, τη σημειολογία του, την αισθητική του, τη σχέση του με την λογοτεχνία και, τέλος, την εξέλιξή του σε νεότερους τρόπους αφήγησης³⁹. Τα

---

³⁵ Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου, *ό.π.*, σελ. 102.

³⁶ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *ό.π.*, σελ. 266.

³⁷ Χρυσούλα Χατζητάκη- Καψωμένου, *ό.π.*, σελ. 103.

³⁸ *ό.π.*, σελ. 103.

³⁹ *ό.π.*, σελ. 104-105.

τελευταία χρόνια, δημοσιεύθηκαν και πολλές συλλογές παραμυθιών, κυρίως τοπικές, ενώ σε αρκετούς τόμους της «Επετηρίδας του Λαογραφικού Αρχείου» δίνεται αναλυτική βιβλιογραφία για το παραμύθι (μελέτες και εκδόσεις)⁴⁰. Παράλληλα, συνεχίστηκε και ολοκληρώθηκε η έκδοση του καταλόγου των τύπων των μαγικών παραμυθιών.

Όσον αφορά τον ελληνικό κατάλογο παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών, λοιπόν, η ιδέα της σύνταξης του καταλόγου του ελληνικού παραμυθιού ξεκίνησε το 1910 από τον πατέρα της ελληνικής λαογραφίας Νικόλαο Πολίτη, ο οποίος ανέθεσε στον σπουδαίο Έλληνα λαογράφο Γεώργιο Μέγα τη σύνταξη του με βάση αυτόν του Antti Aarne⁴¹. Ο Μέγας συγκέντρωνε συστηματικά και αποδελτίωνε τις δημοσιευμένες και αδημοσίευτες ελληνικές παραμυθιακές παραλλαγές, κατέτασσε τα παραμύθια σύμφωνα με το διεθνές σύστημα κατάταξης του Aarne και αργότερα του Thompson, προχωρούσε συχνά και σε πολλαπλές ανασυντάξεις του καταλόγου με την προσθήκη νέων τύπων σύμφωνα με τις ανασυντάξεις και επαυξήσεις του διεθνούς και, τέλος, εισήγαγε και νέους οικότυπους⁴². Το 1978 έγινε η δημοσίευση του πρώτου μέρους του καταλόγου από τον Γ. Μέγα, των μύθων ζώων (ATU 1-299), η οποία διακόπηκε με το θάνατό του⁴³.

Από το 1994 ως το 2007, συνεχίστηκε και ολοκληρώθηκε σε πέντε τόμους η δημοσίευση του συνόλου των τύπων του μαγικού παραμυθιού (ATU 300-749) από ομάδα ειδικών, τις κκ. Άννα Αγγελοπούλου, Μαριάνθη Καπλάνογλου, Εμμανουέλα Κατρινάκη και Αίγλη Μπρούσκου.⁴⁴ Οι συντάκτριες του καταλόγου χρησιμοποίησαν τη μέθοδο ανάλυσης και επεξεργασίας των Delarue – Tépèze⁴⁵, την ανάλυση, δηλαδή, του παραμυθιού στα στοιχεία που το απαρτίζουν, η οποία ονομάζεται συνθετική παραλλαγή και περιλαμβάνει την παράθεση των επεισοδίων, των

---

⁴⁰ *ό.π.*, σελ. 105-106.

⁴¹ Μαριάνθη Καπλάνογλου, «Η λαογραφική έρευνα για το Παραμύθι και ο Κατάλογος των Ελληνικών Μαγικών Παραμυθιών», *Κείμενα*, 18, Εργαστήριο λόγου και πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σελ. 6-7.

⁴² Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *ό.π.*, σελ. 266. Ο όρος «οικότυπος» αναφέρεται στη μορφή μιας διήγησης σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή ή πολιτισμική ενότητα ανεξαρτήτως γεωγραφικών ορίων (Carl Vilhelm Von Sydow, «Geography and Folktale Oikotypes», *Selected Papers on Folklore*, Copenhagen 1948, σελ. 44-59).

⁴³ Μαριάνθη Καπλάνογλου, *ό.π.*, σελ. 7.

⁴⁴ Μ.Γ. Βαρβούνης, *Ο Γεώργιος Α. Μέγας (1893-1976) και η επιστημονική οργάνωση των ελληνικών λαογραφικών σπουδών*, Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 156.

⁴⁵ Πρόκειται για τους συντάκτες του γαλλικού καταλόγου παραμυθιών: P. Delarue- M.L. Tépèze, «Le conte populaire français», 4 volumes, Paris 1957-85.

μοτίβων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, που συμμετέχουν στη συγκρότηση του συνόλου των παραλλαγών ενός παραμυθιακού τύπου. Τα μοτίβα ή τα στοιχεία, που απαρτίζουν κάθε επεισόδιο του παραμυθιού σε όλες τις παραλλαγές του, παρατίθενται με συντακτική σειρά, ώστε να γίνεται κατανοητή η ροή της αφήγησης και η συνέχεια των γεγονότων, αλλά και, ταυτόχρονα, να καταδεικνύονται παραδειγματικά όλες οι δυνατότητες συγκρότησης της πλοκής. Ακολούθως, παρουσιάζονται οι παραλλαγές κατά γεωγραφικές περιοχές σε αλφαβητική σειρά, διατηρώντας τη γεωγραφική κατανομή του Μέγα. Κάθε παραλλαγή κωδικοποιείται με βάση τη συνθετική παραλλαγή. Τέλος, η παρουσίαση κάθε παραμυθιακού τύπου συμπληρώνεται με σημειώσεις που καταγράφουν τη γεωγραφική εξάπλωση και τη χρονική ύπαρξη κάθε αφήγησης, όπως και τη σημαντική έρευνα για τους διάφορους παραμυθιακούς τύπους, με τα κυριότερα σε κάθε περίπτωση πορίσματα.⁴⁶

Η έκδοση του ελληνικού καταλόγου των μαγικών παραμυθιών ολοκλήρωσε μια εργασία υποδομής όσον αφορά το ελληνικό μαγικό παραμύθι που υπάρχει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και επέτρεψε την ένταξη των ελληνικών μαγικών παραμυθιών στη μεγάλη ευρωπαϊκή και την παγκόσμια οικογένεια, καθώς με τον τρόπο αυτό γίνεται δυνατή η σύγκριση των ελληνικών παραμυθιών με αφηγήσεις που προέρχονται από διαφορετικές χώρες⁴⁷. Ο κατάλογος αποτελεί έργο αναφοράς για την ταξινόμηση των παραμυθιών μελλοντικών συλλογών και μελετών και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως θεμελιώδες όργανο τακτοποίησης αδημοσίευτων συλλογών, ανέκδοτα τοπικών αρχείων ή αρχείων διαρκώς εμπλουτιζόμενων, αφού το επιστημονικό, καλλιτεχνικό και εκπαιδευτικό ενδιαφέρον για το παραμύθι βαίνει διαρκώς αυξανόμενο ανά τον κόσμο⁴⁸. Τέλος, το 2012 εκδόθηκε σε ένα τόμο ο *Catalogue of Greek Magic Folktales* στη διεθνή σειρά *FF Communications* της Φιλανδικής Ακαδημίας των Επιστημών, ο οποίος περιλαμβάνει μία επιτομή στην αγγλική γλώσσα του ελληνικού καταλόγου των μαγικών παραμυθιών⁴⁹.

---

⁴⁶ Άννα Αγγελοπούλου-Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 13-16.

⁴⁷ Μαριάνθη Καπλάνογλου, *ό.π.*, σελ. 10.

⁴⁸ *ό.π.*, σελ. 10.

⁴⁹ *ό.π.*, σελ. 10.

1.4. Το μαγικό παραμύθι

Στο μαγικό παραμύθι, το μαγικό στοιχείο αποτελεί μέρος της καθημερινότητας των ηρώων και γι' αυτό οι δύο κόσμοι μέσα στους οποίους ζουν και δρουν αυτοί, ο υπερφυσικός και ο πραγματικός, ούτε εκλαμβάνονται ως διαφορετικοί ούτε και αλληλοαναιρούνται. Το φυσικό και το καθημερινό είναι στην καθημερινή διάταξη των παραμυθιών αυτών. Στα παραμύθια αυτά, οι ήρωες ξεφεύγουν από τον κόσμο της καθημερινότητας και γίνονται μοναχικοί ταξιδιώτες ανάμεσα στους δύο αυτούς κόσμους, καθώς οδεύουν προς την τελική ευτυχία.⁵⁰ Στην πορεία τους αυτή, βέβαια, έρχονται αντιμέτωποι με πλήθος κακόβουλων δυνάμεων και «συναντούν ανυπέρβλητες δυσκολίες»⁵¹, τις οποίες υπερνικούν με επιτυχία και μέσα σε ένα γενικό πνεύμα αισιοδοξίας με αποτέλεσμα το τέλος του παραμυθιού να είναι ευτυχισμένο- ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του⁵².

Επιπρόσθετα, τα μαγικά παραμύθια (όπως και όλα τα είδη του λαϊκού λόγου⁵³) έχουν ως πηγή το συλλογικό φαντασιακό της κοινότητας στην οποία λαμβάνει χώρα η αφήγησή τους. Το συλλογικό φαντασιακό ορίζεται ως η απόλυτη επινόηση μιας ιστορίας εξ ολοκλήρου φανταστικής ή της μετατόπισης του νοήματος των ήδη διαθέσιμων συμβόλων δίνοντας τους διαφορετικές από τις κανονικές τους σημασίες⁵⁴. Αρχικά, ο λόγος που εκφράζεται είναι ατομικός και στηρίζεται στην άμεση παρατήρηση. Εφόσον γίνει αποδεκτός από την κοινότητα, τελειοποιείται και τυποποιείται με συλλογικές διεργασίες και ισότιμη συμμετοχή όσων ανήκουν στη δεδομένη κοινότητα⁵⁵, δηλαδή «το άτομο συχνά μπορεί να τροποποιήσει τον λόγο αυτόν ώστε να εκφράζει το προσωπικό του πάθος· αλλά οι αλλαγές είναι σχετικές πάντα και εντός των ορίων που θέτει το σύνολο»⁵⁶. Έτσι, « οι συλλογικές αναπαραστάσεις, οι εσωτερικευμένες εικόνες του κόσμου, τυποποιούνται και

---

⁵⁰ Max Lüthi, *Το λαϊκό παραμύθι ως ποίηση, Αισθητική και ανθρωπολογία*, Αθήνα 2018, σελ. 257-313.

⁵¹ Μαριάννα Σπανάκη, *Ο Καζαντζάκης και η παιδική λογοτεχνία. Μύθος και ιστορία στα μυθιστορήματά: «Ο Μέγας Αλέξανδρος» «Στα παλάτια της Κνωσού»*, Αθήνα 2011, σελ. 92.

⁵² Max Lüthi, *ό.π.*, σελ. 115-118.

⁵³ Για τον ορισμό του όρου «λαϊκός λόγος» βλ. Άννα Λυδάκη, *Ίσκιοι και Αλαφροΐσκιωτοι. Λαϊκός λόγος και πολιτισμικές σημασίες*, Αθήνα 2012, σελ. 42-43.

⁵⁴ *ό.π.*, σελ. 46-47.

⁵⁵ Ευαγγελή Αρ. Ντάτση, *Η ποιητική του λαϊκού πολιτισμού*, Αθήνα 2004, σελ. 200.

⁵⁶ Άννα Λυδάκη, *ό.π.*, σελ. 43.

αποκτούν το κύρος του “αντικειμενικού”, λόγω ακριβώς της συλλογικότητάς τους»⁵⁷.

1.5. Μερικά παραδείγματα και ορισμός της έννοιας «παράδοξο» και τα παράδοξα μοτίβα στο μαγικό παραμύθι

Αρχικά, θα παρουσιαστούν μερικά παραδείγματα από την καθημερινή μας ζωή.

Ως πρώτο παράδειγμα αναφέρεται η φράση «Ο παθιασμένος χορός, το αργεντινικό τανγκό, αρχικά χορευόταν από ζευγάρια ανδρών»⁵⁸. Η φράση αυτή αποτελεί παράδοξο επειδή αντιβαίνει στην κοινή αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι σήμερα ότι το τανγκό χορεύεται από δύο παρτενέρ διαφορετικού φύλου και, μάλιστα, η αντίθεση που περιέχει το παράδοξο επιτείνεται αν γίνει κατανοητό ότι μεταξύ των παρτενέρ δημιουργείται μία κατάσταση με έντονα αισθήματα πάθους.

Το δεύτερο παράδειγμα αφορά την καθημερινότητα μας ως κοινωνίας και ξεδιπλώνεται στη σκέψη του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Βασίλη Καραποστόλη που ισχυρίζεται, γράφοντας για την εποχή της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, ότι «Ένα από τα πιο χτυπητά παράδοξα των ημερών μας είναι το ότι, αν και ανασφαλείς, οι άνθρωποι αποφεύγουν να πάρουν τα μέτρα τους. Επικρατεί ένα διάχυτο «μούδιασμα», όλοι το αντιλαμβάνονται, όλοι το νιώθουν. Αλλά η σκέψη τους αποφεύγει να θέτει καθαρά και ανοιχτά το ερώτημα: Πώς είναι δυνατόν να υπάρχουν τόσοι κίνδυνοι γύρω και ο απειλούμενος να μην μπορεί και σχεδόν να μη θέλει να γίνει εγρήγορος;»⁵⁹. Εδώ το παράδοξο προβάλλει όταν γίνει κατανοητό ότι η συμπεριφορά των ανθρώπων που περιγράφεται συμβαίνει στην πραγματικότητα αλλά θεωρείται από τον ομιλητή ως αντιφατική.

Ακόμη, στον τομέα της φιλοσοφίας, δίδονται διάφοροι ορισμοί της έννοιας «παράδοξο», από τους οποίους σταχυολογούνται μερικοί. Σύμφωνα με τον W.V.

---

⁵⁷ *ό.π.*, σελ. 47.

⁵⁸ <http://www.mixanitouxronou.gr/giati-tangko-chorevotan-mono-apo-andres-paradoxi-istoria-tou-erotikou-chorou/> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

⁵⁹ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=787318> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

Quine (1908- 2000) που είναι ένας από τους σημαντικότερους φιλοσόφους του 20^{ου} αιώνα, «Ένα παράδοξο είναι απλώς κάθε συμπέρασμα που, αν και αρχικά φαίνεται παράλογο, ωστόσο υποστηρίζεται από κάποιο επιχείρημα»⁶⁰. Στα παραμύθια και στα μοτίβα που εξετάζονται σε αυτή την διπλωματική εργασία, το επιχείρημα είναι ότι πραγματικότητα και ουτοπία συμπλέκονται μέσα στην αφηγηματική μορφή του παραμυθιού⁶¹. Συνεχίζοντας τη σταχυολόγηση των ορισμών από τον τομέα της φιλοσοφίας, ο Γερμανοαμερικανός φιλόσοφος και διδάσκων στο Πανεπιστήμιο του Πιτσμπουργκ N. Rescher (1928-) θεωρεί ότι κάθε φορά που οι μαρτυρίες μας ή οι πηγές τεκμηρίων μας συγκρούονται μεταξύ τους τότε υπάρχει παράδοξο⁶². Τέλος, η καθηγήτρια φιλοσοφίας του Glendon College του Πανεπιστημίου του York στο Τορόντο του Καναδά, Doris Olin δίνει τον εξής ορισμό: «Ένα παράδοξο είναι ένα επιχείρημα που φαίνεται αλάνθαστο, αλλά το συμπέρασμά του φαίνεται ψευδές»⁶³.

Η λίστα με τα παράδοξα που συναντώνται στην καθημερινότητα μας και σε άλλους επιστημονικούς τομείς θα μπορούσε να συνεχιστεί επί μακρόν αλλά θα απομακρυνόμουν από το σκοπό αυτού του υποκεφαλαίου αυτού που δεν είναι άλλος από τον ορισμό της έννοιας «παράδοξο».

Έτσι, το παράδοξο ορίζεται ως αυτό που συμβαίνει χωρίς να το περιμένει κανείς, αυτό που προκαλεί έκπληξη⁶⁴.

Στο μαγικό παραμύθι και, πιο συγκεκριμένα, στις τρεις κατηγορίες παραδόξων που εξετάζει αυτή η διπλωματική, τα παραμυθιακά μοτίβα στα οποία γίνεται ανάλυση από τη σκοπιά της παραδοξότητας τους είναι τα εξής:

---

⁶⁰ W.V. Quine, *The Ways of Paradox and Other Essays*, New York, 1966, σελ. 3-10.

⁶¹ Max Lüthi, *ό.π.*, σελ. 313.

⁶² N. Rescher, *Paradoxes: Their Roots, Range and Resolution*, Chicago 2001, σελ. 24.

⁶³ Doris Olin, *Το Παράδοξο*, Αθήνα 2007, σελ. 7.

⁶⁴ Τεγόπουλος- Φυτράκης, *Ελληνικό Λεξικό*, Αθήνα 1991, σελ. 568.

Για το φυσικό παράδοξο⁶⁵:

- «F600-F699 : Persons with extraordinary powers (Σύντροφοι με υπερφυσικές ικανότητες)», όπου εξετάζεται το θέμα των συντρόφων με τις υπερφυσικές ικανότητες,
- « B873.1. Giant louse (Υπερμεγέθης ψείρα)», όπου αναλύεται το θέμα της υπερμεγέθους ψείρας,
- «B320. Reward of helpful animal (Επιβράβευση του ζώου- βοηθού) » και «B322.1. Hero feeds own flesh to helpful animal (Ηρωας που ταΐζει την ίδια του τη σάρκα στο ζώο- βοηθό)», τα οποία αφορούν τον οικειοθελή αυτοτεμαχισμό του ήρωα με σκοπό την κατανάλωση του μέρους του σώματός του από τα πουλιά- βοηθούς του,
- «T578. Pregnant man (Εγκυμονών άνδρας)», το οποίο σχετίζεται με την ανάλυση της εγκυμοσύνης του άνδρα- πατέρα,
- «F535.1. Thumbling (Λιλιπούτειος ήρωας) » και «F553. Thumbling as a result of hasty wish of parents (Ο λιλιπούτειος ήρωας ως αποτέλεσμα της βιαστικής ευχής των γονέων)», όπου γίνεται ανάλυση του μοτίβου του λιλιπούτειου ήρωα,
- «T547. Birth from virgin (Γέννηση από παρθένα) », « B631. Human offspring from marriage to animal (Ανθρώπινος απόγονος από γάμο με ζώο) » και «T541.3. Birth from tears (Γέννηση προερχόμενη από δάκρυα)», τα οποία αφορούν την υπερφυσική γέννηση του ήρωα ή την παρθενογένεσή του,
- «D430. Transformation: object to person (Μεταμόρφωση: αντικείμενο σε άνθρωπο) » και «D300. Transformation: animal to person (Μεταμόρφωση: ζώο σε άνθρωπο)», που αφορούν την ύπαρξη ενός μωρού χωρίς την προηγούμενη εγκυμοσύνη και γέννα και την αγνότητα της μητέρας του,
- «B171.1 Demi-coq (Μισός κόκκορας)» και «F611.3.2. Hero's precocious strength (Υπερβολική δύναμη του ήρωα)», με βάση τα οποία γίνεται εξέταση του παραμυθιού του μισού κόκορα που τρώγεται και του άλλου μισού που το σκάει για να γλιτώσει, καθώς και του μισού ή κουτσού ή ολόκληρου κόκορα με την υπερβολική δύναμη,

---

⁶⁵ Επιλέχθηκαν τα παρακάτω αναφερόμενα μοτίβα αφού μετά από τον σχετικό έλεγχο στον ελληνικό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών θεωρήθηκε ότι αυτά τα μοτίβα αποτελούν φυσικά παράδοξα με βάση τον ορισμό του φυσικού παραδόξου που δίνεται παραπάνω.

Για το κοινωνικό παράδοξο⁶⁶:

- «T249. Faithlessness in marriage (Απιστία κατά τη διάρκεια γάμου)», όπου περιγράφεται και αναλύεται το παραμύθι της άπιστης μητέρας ή συζύγου,
- «T411.1. Lecherous father (Αιμομίκτης πατέρας)», με βάση το οποίο αναλύονται οι παραμυθιακοί τύποι με τον αιμομίκτη πατέρα,
- «G10. Cannibalism (Κανιβαλισμός)», το οποίο αφορά τον κανιβαλισμό της μητέρας από τις κόρες της καθώς και μέρους του σώματος της συζύγου από τον σύζυγο,
- «G33. Child born as cannibal (Παιδί που γεννιέται ως κανίβαλος)», όπου γίνεται ανάλυση του παραμυθιακού τύπου της κανιβαλικής αδερφής,

Για το αφηγηματικό παράδοξο⁶⁷:

- «F543.1. Birth from a tree (Γέννηση από δέντρο)», το οποίο σχετίζεται με την ηρωίδα που μένει μέσα σε δέντρο ή φυτό,
- «P200. The family (Η οικογένεια)», όπου εξετάζεται η ποικιλία των πρωταγωνιστών- συγγενών του παραμυθιού,
- «Z10.2. End formulas (Καταληκτικά μοτίβα) », όπου αναλύονται οι τρεις παραμυθιακοί τύποι που δεν έχουν ευτυχές τέλος.

1.6. Ορισμός της έννοιας «κανονικότητα» και η αφηγηματική κανονικότητα των εξεταζομένων παραδόξων μοτίβων

Η κανονικότητα ορίζεται ως η ιδιότητα του να είναι κάποιος σύμφωνος με ορισμένο κανόνα, με καθιερωμένο πρότυπο⁶⁸.

Όσον αφορά τα παράδοξα μοτίβα στα μαγικά παραμύθια που αναφέρονται σε αυτή τη διπλωματική, η συχνότητα εμφάνισης των τριών κατηγοριών των

---

⁶⁶ Επιλέχθηκαν τα παρακάτω αναφερόμενα μοτίβα αφού μετά από τον σχετικό έλεγχο στον ελληνικό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών θεωρήθηκε ότι αυτά τα μοτίβα αποτελούν κοινωνικά παράδοξα με βάση τον ορισμό του κοινωνικού παραδόξου που δίνεται παραπάνω.

⁶⁷ Επιλέχθηκαν τα παρακάτω αναφερόμενα μοτίβα αφού μετά από τον σχετικό έλεγχο στον ελληνικό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών θεωρήθηκε ότι αυτά τα μοτίβα αποτελούν αφηγηματικά παράδοξα με βάση τον ορισμό του αφηγηματικού παραδόξου που δίνεται παραπάνω.

⁶⁸ *ό.π.*, σελ. 349.

παράδοξων μοτίβων διαμορφώνεται ως εξής και είτε παρουσιάζουν κανονικότητα σε επίπεδο αφήγησης είτε όχι:

Σχετικά με το φυσικό παράδοξο:

- Το μοτίβο «F600-F699 : Persons with extraordinary powers (Σύντροφοι με υπερφυσικές ικανότητες) » υπάρχει και στις 43 παραλλαγές των συνδυασμών του παραμυθιακού τύπου AT/ATU 513A που έχουν καταγραφεί με περισσότερη έμφαση στην περιοχή της Στερεάς Ελλάδας με 8 παραλλαγές και θα έλεγα ότι οπωσδήποτε παρουσιάζει αφηγηματική κανονικότητα,
- Το μοτίβο « B873.1. Giant louse (Υπερμεγέθης ψείρα)» απαντάται και στις 53 παραλλαγές των παραμυθιακών τύπων AT 621/ATU 857 και AT/ATU 653 ενώ πιο συχνά παρατηρείται στην περιοχή της Πελοποννήσου με 12 παραλλαγές και έχει αφηγηματική κανονικότητα,
- Τα μοτίβα «B320. Reward of helpful animal (Επιβράβευση του ζώου-βοηθού) » και «B322.1. Hero feeds own flesh to helpful animal (Ηρωας που ταΐζει την ίδια του τη σάρκα στο ζώο-βοηθό)» απαντώνται μόνο σε μία παραλλαγή από την Ήπειρο από το σύνολο των 52 καταγεγραμμένων του παραμυθιακού τύπου AT 301A και σε καμία περίπτωση δεν παρουσιάζει αφηγηματική κανονικότητα,
- Το μοτίβο «T578. Pregnant man (Εγκυμονών άνδρας)» απαντάται σε 42 παραλλαγές από όλη την Ελλάδα από τις 55 παραλλαγές που έχουν διασωθεί και μόνο στις παραλλαγές από την Ήπειρο δεν εμφανίζεται καθόλου ενώ εμφανίζεται συχνότερα στην περιοχή της Μικράς Ασίας με 8 παραλλαγές (οι τρεις εκ των οποίων προέρχονται από τη Σμύρνη) και παρουσιάζει αφηγηματική κανονικότητα αφού συναντάται στη πλειοψηφία των παραλλαγών του παραμυθιακού τύπου AT/ATU 705,
- Τα μοτίβα «F535.1. Thumbling (Λιλιπούτειος ήρωας) » και «F553. Thumbling as a result of hasty wish of parents (Ο λιλιπούτειος ήρωας ως αποτέλεσμα της βιαστικής ευχής των γονέων)» καταγράφονται στις περισσότερες από τις 74 παραλλαγές που έχουν διασωθεί εκτός από 6 (2 στη Θράκη, 2 στην Πελοπόννησο και 2 στα Φάρασσα της Μικράς Ασίας) με έμφαση στην Πελοπόννησο με 17 παραλλαγές και επαληθεύεται η αφηγηματική

κανονικότητα τους καθώς εμφανίζονται στην πλειονότητα των παραλλαγών του παραμυθιακού τύπου AT 700,

- Τα μοτίβα «T547. Birth from virgin (Γέννηση από παρθένα) », « B631. Human offspring from marriage to animal (Ανθρώπινος απόγονος από γάμο με ζώο) » και «T541.3. Birth from tears (Γέννηση προερχόμενη από δάκρυα)» στον παραμυθιακό τύπο AT 301B εμφανίζονται ως εξής στις 28 καταγεγραμμένες παραλλαγές του: το πρώτο μία φορά (από τη Σκύρο), το δεύτερο 3 φορές (μία από την Ήπειρο, μία από τη Θεσσαλία και μία από την Ανάφη) και το τρίτο οκτώ φορές (από μία αντίστοιχα από τη Χίο, τη Σάμο, τη Σκύρο, τα Περιβόλια Ρεθύμνου και τη Ζάκυνθο και 3 από τις περιοχές της Πελοποννήσου, Αμαλιάδα, Τρόπαια Γορτυνίας και Καλύβια Ηλείας) και σε καμία περίπτωση δεν εμφανίζεται κανονικότητα αφού εμφανίζεται στη μειοψηφία των παραλλαγών του παραμυθιακού τύπου AT 301B,
- Τα μοτίβα «B171.1 Demi-coq (Μισός κόκκορας)» και «F611.3.2. Hero's precocious strength (Υπερβολική δύναμη του ήρωα)» απαντώνται σε 22 από τις 74 παραλλαγές ενώ η πιο συχνή καταγραφή τους παρατηρείται σε οκτώ παραλλαγές από την Πελοπόννησο και οπωσδήποτε παρουσιάζουν απόκλιση από την κανονικότητα καθώς καταγράφονται στην μειοψηφία των παραλλαγών του παραμυθιακού τύπου AT 715,
- Τα μοτίβα «D430. Transformation: object to person (Μεταμόρφωση: αντικείμενο σε άνθρωπο) » και «D300. Transformation: animal to person (Μεταμόρφωση: ζώο σε άνθρωπο)» εμφανίζονται σε 22 από τις 29 καταγεγραμμένες παραλλαγές του οικείου παραμυθιακού τύπου με πιο συχνή εμφάνιση σε 8 από τις 8 παραλλαγές του στα Δωδεκάνησα και μάλιστα σε 4 από την Αστυπάλαια και οπωσδήποτε παρουσιάζουν αφηγηματική κανονικότητα αφού παρατηρούνται στην πλειοψηφία των παραλλαγών του παραμυθιακού τύπου AT *514C.

Σχετικά με το κοινωνικό παράδοξο:

- Το μοτίβο «T249. Faithlessness in marriage (Απιστία κατά τη διάρκεια του γάμου)» εμφανίζεται στον παραμυθιακό τύπο ATU 567A σε 5 από τις 25 παραλλαγές (μία σε κάθε περιοχή: Τήνος, Κεφαλονιά, Αμφίκλεια Λοκρίδας, Γορτυνία και Μεσόγεια Αττικής), στον συνδυασμό των παραμυθιακών

τύπων ATU 567 + ATU 567A διασώζεται σε 5 από τις 39 παραλλαγές του (μία σε κάθε περιοχή: Φιλιππιάδα Πρέβεζας, Σύμη, Τήνος, Γορτυνία και Κάτω Ιταλία) και στο ATU 612 διασώζεται σε 7 από τις 15 παραλλαγές που σώζονται δηλαδή στα νησιά της Χίου, της Κέρκυρας, της Κεφαλονιάς, στην Στερεά Ελλάδα, στην Κάτω Ιταλία και δύο στην Πελοπόννησο και καθώς καταγράφονται στην μειοψηφία των παραλλαγών των παραμυθιακών τύπων αυτών, δεν θα έλεγα ότι παρουσιάζουν αφηγηματική κανονικότητα,

- Το μοτίβο «T411.1. Lecherous father (Αιμομίκτης πατέρας)» στον παραμυθιακό τύπο AT 510B έχει καταγραφεί σε 77 από τις 116 παραλλαγές που διασώζονται με πιο έντονη την παρουσία του στην περιοχή της Μικράς Ασίας (σε οκτώ από οκτώ διασωζόμενες παραλλαγές) και παρουσιάζει κανονικότητα αφού υπάρχει στην πλειονότητα των παραλλαγών, στον παραμυθιακό τύπο AT 706 η αφήγηση του γίνεται μόνο σε μία από τις 41 σωζόμενες παραλλαγές στη Χώρα της Κω και στον παραμυθιακό τύπο AT 706C σε πέντε από τις 31 καταγραμμένες παραλλαγές του (σε Αμάρι Ρεθύμνου, Καλάβρυτα και σε τρεις από το Παλαιοξάρι Φωκίδας) και δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί κανονικό καθώς αφορά την μειοψηφία των παραλλαγών των τριών παραμυθιακών τύπων που εξετάζονται,
- Το μοτίβο « G10. Cannibalism (Κανιβαλισμός)» συναντάται σε 207 από τις 254 καταγεγραμμένες παραλλαγές του παραμυθιακού τύπου ATU 510A όπου εμφανίζεται, με πιο έντονη την εμφάνιση του στην περιοχή της Πελοποννήσου με 64 παραλλαγές και , σε κάθε περίπτωση, είναι κανονικό για τον παραμυθιακό τύπο οι παραλλαγές του οποίου εξετάζονται εδώ αφού παρουσιάζεται σε αρκετά μεγάλο αριθμό παραλλαγών ενώ στον παραμυθιακό τύπο ATU 450 συναντάται σε 19 από τις 124 παραλλαγές με πιο έντονη την εμφάνιση του στις 3 από τις 6 παραλλαγές του Πόντου δεν θα έλεγα ότι παρουσιάζει κανονικότητα αφού εμφανίζεται στην μειοψηφία των παραλλαγών,
- Το μοτίβο « G33. Child born as cannibal (Παιδί που γεννιέται ως κανίβαλος)» έχει καταγραφεί σε 29 από τις 130 παραλλαγές όπου εμφανίζεται με πιο συχνή την εμφάνισή του στις παραλλαγές της Πελοποννήσου με 11 παραλλαγές και δεν είναι κανονικό για τον παραμυθιακό αυτό τύπο καθώς καταγράφεται σε μικρό σχετικά αριθμό παραλλαγών του παραμυθιακού τύπου AT 315A,

Σχετικά με το αφηγηματικό παράδοξο:

- Το μοτίβο « F543.1. Birth from a tree (Γέννηση από δέντρο)» εμφανίζεται και στις 41 παραλλαγές του παραμυθιακού τύπου AT 407A όπου καταγράφεται με πιο συχνή εμφάνιση και στις πέντε παραλλαγές των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και μάλιστα οι τρεις καταγράφονται στο νησί της Λέσβου και οπωσδήποτε παρουσιάζει κανονικότητα αφηγηματικά,
- Το μοτίβο «P200. The family (Η οικογένεια)» εμφανίζεται και στις έξι παραλλαγές του παραμυθιακού τύπου AT 333 και, από τις 6 παραλλαγές του παραμυθιακού τύπου, οι 3 προέρχονται από την περιοχή της Ηπείρου, και μάλιστα οι 2 από το Ζαγόρι, και βέβαια υπάρχει αφηγηματική κανονικότητα,
- Το μοτίβο «Z10.2. End formulas (Καταληκτικά μοτίβα)» εμφανίζεται και στις 26 παραλλαγές των τριών παραμυθιακών τύπων στους οποίους έχει καταγραφεί δηλαδή, για τον παραμυθιακό τύπο AT 555 με τις 24 παραλλαγές έχει πιο συχνή εμφάνιση στην περιοχή της Πελοποννήσου (9 παραλλαγές) με έμφαση στο νομό Ηλείας (5 παραλλαγές), για τον παραμυθιακό τύπο AT 703* έχει ως μοναδική καταγραφή από την Αιτωλοακαρνανία και για τον παραμυθιακό τύπο AT 720 έχει μόνη καταγραφή αυτήν από την Καρπαδοκία και σε κάθε περίπτωση παρουσιάζει αφηγηματική κανονικότητα αφού εμφανίζεται σε όλες τις παραλλαγές του οικείου παραμυθιακού τύπου.

Συμπεραίνεται ότι από τις 1281 παραλλαγές του συνόλου των παραμυθιακών τύπων που εξετάζονται, οι 674 περιέχουν έστω και μία από τις τρεις κατηγορίες παραδόξων, ενώ τα μοτίβα και των τριών κατηγοριών παραδόξων εμφανίζονται πιο έντονα στις παραλλαγές της περιοχής της Πελοποννήσου. Η αφηγηματική κανονικότητα υπερισχύει και στις τρεις κατηγορίες των παραδόξων που εξετάζονται.

1.7 Το νησί της Μυκόνου

A. Γενικές πληροφορίες

Η Μύκονος είναι νησί του Νοτίου Αιγαίου πελάγους που ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων. Πρωτεύουσα του νησιού είναι η Χώρα, που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νησιού. Η Μύκονος είχε πληθυσμό 10.134 άτομα στην απογραφή του 2011. Η έκταση του νησιού είναι 106 τ.χλμ., ενώ έχει μήκος ακτών 89 χιλιόμετρα. Η Μύκονος ήταν από τα πρώτα ελληνικά νησιά που αναπτύχθηκε τουριστικά. Ήδη από τη δεκαετία του 1960 συνέρρεαν μαζικά τουρίστες προς το νησί. Σήμερα, και με βάση το πρόγραμμα Καποδίστριας, όλο το νησί αποτελεί έναν ενοποιημένο δήμο, το Δήμο Μυκόνου, στον οποίο περιλαμβάνονται η Δημοτική Ενότητα Μυκονίων και η Δημοτική Ενότητα Άνω Μεράς.⁶⁹

B. Παραμύθια, αφηγητές και «μερικά παραδείγματα από τη Μύκονο»

Οι συλλογές παραμυθιών της Μυκόνου είναι οι: Louis Roussel⁷⁰ και Ευαγγελία Βερόνη- Καμμή⁷¹. Επίσης, στην επανέκδοση της συλλογής του Ρουσσέλ με επιμέλεια Παναγιώτη Κουσαθανά⁷² περιέχονται και κάποια άλλα παραμύθια της Μυκόνου πέραν αυτών που κατέγραψε ο Ρουσσέλ και στο βιβλίο περί της λαογραφίας της Μυκόνου του Ευάγγ. Ι. Μονογυιού⁷³, περιέχονται τρία μυκονιάτικα παραμύθια. Τέλος, σε άρθρο του Ν.Γ. Πολίτη στο περιοδικό «Λαογραφία» καταγράφεται και ένα μυκονιάτικο παραμύθι⁷⁴. Μερικοί ενδεικτικοί τίτλοι παραμυθιών που αφηγούνταν οι Μυκονιάτες και οι Μυκονιάτισσες και καταγράφονται στις παραπάνω αναφερόμενες συλλογές είναι οι εξής: «Η Αλε'οφάϊσσα», «Το Μισοκωλάκι», « Η γριά, ο αϊτός και τ' άντερο», «Η Σταχτοπιταρίδα», «Τα Φασουλάκια τα Μυκονιάτικα», «Πάει ο γέρος, κολλάει κι ο γέρος», «Η Σελινού», «Ο Σκυλοκάμπουρος», κ.α.

⁶⁹ <https://www.mykonos.gr/the-island> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021).

⁷⁰ Louis Roussel, *Contes de Mycono*, Société savant des sciences et des lettres, Léopol, 1929.

⁷¹ Ευαγγελία Βερόνη- Καμμή, ...παλιά, μυκονιάτικα παραμύθια, έκδοση της ίδιας, Μύκονος, 1992.

⁷² Λουδοβίκου Ρουσσέλ, *Παραμύθια της Μυκόνου*, επιμ. Παναγιώτης Κουσαθανάς, εκδόσεις Ίνδικτος και Δήμος Μυκονίων, 2007.

⁷³ Ευάγγ. Ι Μονογυιού, *Τα Μυκονιάτικα (Λαογραφία της Μυκόνου)*, Εν Ερμούπολει Σύρου, 1927.

⁷⁴ Ν.Γ. Πολίτη, «Παρατηρήσεις εις τ' αλβανικά παραμύθια», *Λαογραφία*, 1, Εν Αθήναις, 1909, σελ. 107- 120.

Όπως γράφει η Ευαγγελία Βερώνη- Καμμή, τα παραμύθια της Μυκόνου χωρίζονται σε δύο είδη: στα μεγάλα και περιπετειώδη, που τα πλούτιζε ο παραμυθάς με όσες περισσότερες περιπέτειες μπορούσε ώστε να διαρκέσουν όλη τη νύχτα σε διάφορες περιστάσεις, όπως η ολονυχτία, και στα πάρα πολύ μικρά, που τα αφηγούνταν σε μικρά παιδιά ως διδαχές ή απειλές αν, παραδείγματος χάριν, δεν έτρωγαν το φαγητό τους.⁷⁵ Σχετικά με τους ανθρώπους που διηγούνταν τα παραμύθια, ο Παναγιώτης Κουσαθανάς γράφει ότι οι παραμυθάδες της Μυκόνου ήταν άτομα μεγάλης ηλικίας και κυρίως γυναίκες ενώ οι αμιγώς παραμυθάδες ήταν λίγοι, τόσοι ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες του νησιού εκείνο τον καιρό και είχαν αναπτύξει μια συγκεκριμένη πρακτική «ερμηνείας» των παραμυθιών τους στα χειμωνιάτικα νυχτέρια.⁷⁶

Οι συλλογείς παραμυθιών που αναφέρονται παραπάνω, έχουν καταγράψει παραμύθια από τον 19^ο αιώνα έως τη δεκαετία του 2000, όταν επανεκδόθηκε το βιβλίο του Λ. Ρουσέλ από τον Π. Κουσαθανά στο οποίο έχουν προστεθεί κάποια ανέκδοτα ως τότε παραμύθια αφηγημένα από υπέργηρους Μυκονιάτες (άνω των 85 ετών) και τρία που θυμόταν ο ίδιος ο Π. Κουσαθανάς. Έκτοτε, δεν έχει γίνει, από όσο γνωρίζω, κάποια προσπάθεια καταγραφής παραμυθιών στο νησί. Με τη δική μου έρευνα, κατέγραψα μετά από κοπιώδη προσπάθεια (απευθύνθηκα περίπου σε 750 άτομα από 30 ως 97 ετών και οι περισσότεροι δεν γνώριζαν καθόλου παραμύθια. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν ηχογραφημένες συνομιλίες με τους περισσότερους από αυτούς επειδή η πρώτη επαφή μου γινόταν πάντοτε τηλεφωνικά σε σταθερό τηλέφωνο, λόγω των περιοριστικών μέτρων που ίσχυαν τότε εξαιτίας της πανδημίας.) 7 παραμύθια από 6 αφηγητές, οι οποίοι σε καμία περίπτωση και μετά από σχετική ερώτησή μου δεν θεωρούν τους εαυτούς τους παραμυθάδες ούτε και αφηγούνται συστηματικά. Επίσης, όλοι μου είπαν ότι κανένας δεν ζητάει να ακούσει παραμύθια πλέον. Οι ίδιοι τα είχαν ακούσει από τους παππούδες ή τους γονείς τους. Ακόμη, σε σχέση με την προηγούμενη από των Λ. Ρουσέλ- Π. Κουσαθανά συλλογή παραμυθιών που έχει εκδοθεί, αυτήν της Ευαγγελίας Βερώνη- Καμμή τη δεκαετία του 1990, τα παραμύθια εξασθενούν στα

---

⁷⁵ Ευαγγελία Βερώνη- Καμμή, ...παλιά, μυκονιάτικα παραμύθια, *ό.π.*, σελ. 9.

⁷⁶ Λουδοβίκου Ρουσέλ, Παραμύθια της Μυκόνου, *ό.π.*, σελ. 20 και 60.

στόματα και τη μνήμη των Μυκονιατών. Έτσι, ενώ ο Ρουσέλ καταγράφει το 1910 και το 1911 μέσα σε τριάντα έξι μέρες που παρέμεινε στο νησί 84 παραμύθια από κυρίως 3 αφηγητές αλλά και περιστασιακά διάφορους άλλους⁷⁷ και ο Μονογιός το 1927 τρία παραμύθια⁷⁸, η Βερόνη- Καμμή τη δεκαετία του 1990 καταγράφει μόνο 21 παραμύθια από διάφορους αφηγητές⁷⁹ και ο Π. Κουσαθανάς τη δεκαετία του 2000 καταγράφει 13 (τρία από τον ίδιο και δέκα από δυο αφηγητές)⁸⁰. Η πορεία είναι φθίνουσα. Όσον αφορά τις δικές μου καταγραφές, σε κάποια από τα παραμύθια που μου αφηγήθηκαν, η αφήγηση γίνεται όλο και πιο σύντομη και εκλείπουν διάφορες λεπτομέρειες. Παραδείγματος χάριν, στο παραμύθι «το Μισοκωλάκι» (ΑΤ 700), υπάρχει στο βιβλίο του Π. Κουσαθανά (καταγραφή Π. Κουσαθανά- δεκαετία 2000) λεπτομερειακή και ιδιαίτερα ζωντανή αναφορά στις φροντίδες από τους γονείς του προς τον ήρωα όταν επιστρέφει στο πατρικό του σπίτι, αφού ο Κουσαθανάς γράφει ότι «κι άμα των ηδειξενε τα πλούτια που κουβάλησενε και των είπενε για το πάθημα τ'ς Μαριωρής, ήνοιξενε η καρδιά τωνε σαν τριαντάφυλλο απ' το ξαραθύμιο⁸¹ και του 'πανε κι οι δυο μ'ένα στόμα: - Μισοκωλά-α-ακι, Μισοκωλά-α-και, ας είσαι ζαρωμένο και μικροκαμωμένο· εσύ 'σαι το πιο άξιο απ' τα παιδιά μας! Κι αμέσως, τρέχει εύγοδα εύγοδα η γριά στο κουμάς', πιάνει ζεστό ζεστό τ' αβγό που 'χε κάμει η όρνιθα, το σπα σ' ένα φλε'ζάνι και κάνει τον κορκό ταραχτό με ζάχαρη, να γλυκαθεί το στοματάκι τ'. Το χτυπά ανάποδα, βάνει και λι'ακι κονιακάκι μέσα, για να δυναμώσει το καημέσουλο το Μισοκωλάκι και να του φύ'ει η τρομάρα απ' όσα πέρασε. Κι από τότες έζησανε ευτοί καλά κι εμείς καλύτερα.»⁸² ενώ ο Ιωάννης Κοντός που αφηγήθηκε το ίδιο παραμύθι σε εμένα δεν αναφέρεται καθόλου σε αυτήν και λέει «κι αμα το ηδείξενε των ήδειξε ντα πλούτια που κουβάλησενε μες στο σουβάλ' και των είπενε για το πάθημα της Μαριωρής ...εξαθαθυμήσανε οι γέροι ... και η καρδιά των άνοιξενε σα ντριαντάφυλλο απτα από το ξαραθύμιο...και του πανε και οι δυο οι γέροι

---

⁷⁷ Louis Roussel, *Contes de Mycono*, *ό.π.*, σελ. 1-2 και 440-441.

⁷⁸ Ευαγγελου Ι. Μονογιού, *ό.π.*, σελ. 60-70.

⁷⁹ Ευαγγελία Βερόνη- Καμμή, *ό.π.*, σελ. 119.

⁸⁰ Λουδοβίκου Ρουσέλ, *ό.π.*, σελ. 724.

⁸¹ Ξαραθύμιο, το= εξαιρετική ευχαρίστηση, αγαλλίαση στο Λουδοβίκου Ρουσέλ, *ό.π.*, σελ. 705.

⁸² *ό.π.*, σελ. 507. Σε όλα τα αποσπάσματα παραμυθιών από τη συλλογή του Ρουσέλ σε αυτό το υποκεφάλαιο, παρατίθενται τα αντίστοιχα μεταγραφόμενα αποσπάσματα από την επανέκδοση του Κουσαθανά επειδή θεώρησα ότι είναι πιο εύληπτα και συμβάλλουν καλύτερα στην αντιπαραβολή των σημερινών με τις παλαιότερες αφηγήσεις.

«Μισοκωλάκ', Μισοκωλάκ', ας είσαι ζαρωμένο και μικρό, εσύ 'σαι το πιο άξιο από τα παιδιά μας!» Και ζήσανε αυτοί καλά και μεις καλύτερα.» (Παράρτημα 2). Επιπρόσθετα, το παραμύθι «της Κοκκινোসκουφίτσας» (ΑΤ 333) που έχω καταγράψει (Παράρτημα 2), είναι εντελώς περιληπτικό, χωρίς διαλόγους και αναλυτική περιγραφή σε κανένα σημείο του (πρβ. Παράρτημα 2) ενώ το αντίστοιχο που καταγράφει ο Ρουσέλ βρίθει διαλόγων. Έτσι, για παράδειγμα, από την αρχή σχεδόν του παραμυθιού ξεκινάνε και οι διάλογοι. Όπως έχει καταγράψει ο Ρουσέλ: «Μια φορά ήτανε μια γριά κι είχενε μια κόρη. Η κόρη τ'ς είχεν' ένα παιδί και το λέει η λαλά⁸³ τ(ου): 'Έρχεσαι να σε πάρω μαζί μ' να κοιμόμαστε [μαζί]; Λέει το παιδί: - Έρχομαι, λαλά!»⁸⁴. Υπάρχουν, λοιπόν, ενδείξεις ότι η πράξη της αφήγησης εξασθενεί και ότι ο αφηγηματικός πλούτος που καταγράφεται από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις συλλογές Μυκονιάτικων παραμυθιών έχει χαθεί σε μεγάλο βαθμό. Επιπλέον, σε σχετική εξαμηνιαία εργασία μου για τις παροιμίες της Μυκόνου⁸⁵, όπου καταγράφονται εκατοντάδες παροιμίες, και καθώς, συμμετέχοντας στην κοινωνική ζωή του νησιού, παρατηρώ ότι οι παροιμίες διαπλέκονται με την καθημερινότητα των Μυκονιατών και συνεχίζουν να διατηρούνται στο στόμα τους σε διάφορες περιστάσεις, θα μπορούσα να ισχυριστώ ότι η αφήγηση στο νησί τείνει προς τη μικρή φόρμα.

Από την άλλη πλευρά, οι Μυκονιάτες πιθανότατα αφηγούνται λιγότερο παραμύθια αλλά συνεχίζουν να αφηγούνται παραμύθια που περιέχουν το παράδοξο. Τόσο οι δικές μου καταγραφές όσο και οι προϋπάρχουσες αυτών, συνηγορούν προς αυτό το γεγονός. Αρχικά, παρατηρώ ότι στα 6 από τα 7 παραμύθια που μου αφηγήθηκαν, περιέχεται τουλάχιστον μία από τις τρεις κατηγορίες παραδόξων που παρουσιάζονται παραπάνω.

---

⁸³ Λαλά, η= γιαγιά στο *ό.π.*, σελ. 699.

⁸⁴ *ό.π.*, σελ. 401.

⁸⁵ Ασημίνα Κοντού, *Συλλογή παροιμιών σε επιτελεστικό πλαίσιο*, Ιωάννινα, 2014. Η εξαμηνιαία εργασία αυτή πραγματοποιήθηκε ως πρακτική άσκηση κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης του μεταπτυχιακού προγράμματος και πιο συγκεκριμένα του σεμιναρίου της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στον τομέα της Λαογραφίας Μαριλένας Παπαχριστοφόρου «Προφορικότητα, επιτόπια έρευνα και διαχείριση πρωτογενούς υλικού: ζητήματα μεθοδολογίας». Για τη συγγραφή της εργασίας αυτής, πραγματοποίησα επιτόπια έρευνα στο χωριό Άνω Μερά Μυκόνου, κατά τη διάρκεια της οποίας συνέλεξα τοπικές παροιμίες και τις κατέταξα σε τρεις διαφορετικούς καταλόγους (αλφαβητικά, λημμαθοθετικά και με βάση τη λέξη).

Για να γίνει πιο κατανοητός ο ισχυρισμός της πρώτης πρότασης αυτής της παραγράφου, θα εστιάσω στα παράδοξα των τριών κατηγοριών που εξετάζονται σε αυτή τη διπλωματική και θα εξηγήσω γιατί θεωρώ ότι η Μύκονος αποτελεί μια χαρακτηριστική περίπτωση αφήγησης παραδόξων μοτίβων των μαγικών παραμυθιών.

Πρωθύστερα όμως, θα πρέπει να παρατεθούν κάποια συμβάντα που συνέβησαν στη Μύκονο μεταξύ του 1700 και του 1702 και δείχνουν την από πολλών χρόνων σχέση των Μυκονιατών με το παράδοξο. Για κάποιο χρονικό διάστημα μεταξύ αυτών των ετών, ο Γάλλος περιηγητής, ιατρός και βοτανολόγος Joseph Pitton de Tournefort επισκέφθηκε τη Μύκονο και έγινε μάρτυρας των παρακάτω καταστάσεων: ένας ενταφιασμένος νεκρός, ιδιαίτερα κακόψυχος όσο ήταν εν ζωή, επέστρεψε στον κόσμο των ζωντανών ως βρικόλακας. Όπως αφηγείται ο Tournefort, δύο μέρες μετά την ταφή του, απλώθηκε η φήμη ότι ο εν λόγω νεκρός έκανε ζημιές σε σπίτια και οικοσκευές ενώ σύντομα η κατάσταση έγινε ανυπόφορη καθώς οι ζημιές πολλαπλασιάστηκαν. Τελικά, αποφασίστηκε να ξεθάψουν το πτώμα και να του ξεριζώσουν την καρδιά, όπως και έκαναν. Όμως ο βρικόλακας συνέχισε να τριγυρνά στην πόλη της Μυκόνου. Άρχισαν, λοιπόν, να μπήγουν σπαθιά στο σώμα του βρικόλακα. Τελικά, μετά από παρέμβαση και παρατήρηση ενός Αλβανού περί του σχήματος σταυρού που σχημάτιζαν οι λαβές των σπαθιών που έμπηγαν στο κορμί του βρικόλακα, άλλαξε ο τρόπος καρφώματος των σπαθιών στο σώμα του βρικόλακα και οι κάτοικοι του νησιού βρήκαν ξανά την πρότερη ηρεμία τους⁸⁶. Ο ενταφιασμένος νεκρός που επανέρχεται στον κόσμο των ζωντανών αποτελεί φυσικό παράδοξο.

Συνεχίζοντας να αναλύω τη σχέση Μυκόνου- παραδόξων- παραμυθιών κατά κατηγορία παραδόξου, από τους 9 παραμυθιακούς τύπους όπου περιέχεται κάποιο φυσικό παράδοξο, οι δύο καταγράφονται στη Μύκονο. Αρχικά, πρόκειται για τον παραμυθιακό τύπο AT *514C (Ο Ύπνος), όπου το φυσικό παράδοξο της απόκτησης ενός μωρού από μία μη έγκυο γυναίκα περιγράφεται ως εξής: «Τότες η γρηά πέρνει από τα χέρια του Ρνού τον κόπανο και τονε χτυπά αλαφρά στο τσεφάλι να πούμε.

---

⁸⁶ Joseph Pitton de Tournefort, *Relation d' un voyage de Levant fait par ordre du roi*, Tome Premier, Amsterdam 1718, σελ. 52-55.

Ίντα να διή το Ρνώ! Η γρηούλα κράτηνε στα χέρια της ένα μωρουδάτσι λάμψε ήλιε μ' για να λάμψη.»⁸⁷ και η οποία γυναίκα όμως παραμένει παρθένα, αφού: «Καλές μάννα, το Ρνώ μου φαίνεται πως είναι το πειό αθώο κορίσι του τόπου τσαι θα την πάρω γυναίκα μου.»⁸⁸ Επίσης, απαντάται στο νησί της Μυκόνου ο παραμυθιακός τύπος AT 700 (Κοντορεβουθούλης) -πρόκειται για το πολύ αγαπητό στη Μύκονο «Μισοκωλάκι»- όπου ο λιλιπούτειος ήρωας αποδίδεται με σχεδόν ίδιες λέξεις και από τους δύο με μεγάλη χρονική απόσταση αφηγητές ως: «Το Μισοκωλάκι ήτανε το στερνό μισό κουκάκι που ξεφ'τίλιζεν' η γριά... Τελευταίο ήμεινε τ' αποζούρι⁸⁹, το Μισοκωλάκι. ... Μισοκωλά-α-α-κι, Μισοκωλά-α-α-κι, ας είσαι ζαρωμένο και μικροκαμωμένο...»⁹⁰ και «Τελευταίο έμεινε ντο αποζούρι το Μισοκωλάκι ... το Μισοκωλάκι ήτανε το στερνό μισό κουκάκι που ξεφτίλιζεν η γριά... Μισοκωλάκ', Μισοκωλάκ', ας είσαι ζαρωμένο και μικρό...» (Ιωάννης Κοντός –Παράρτημα 2).

Για το κοινωνικό παράδοξο, στο νησί έχουν καταγραφεί ως σήμερα τέσσερις παραμυθιακοί τύποι από τους συνολικά 8 που εντόπισα κατά την έρευνα μου στον κατάλογο των μαγικών παραμυθιών. Πρώτα- πρώτα, η κανιβαλική αδελφή του παραμυθιακού τύπου AT 315A (Η στρίγγλα) περιγράφει η ίδια τις πράξεις της ως παρακάτω: «Βρε καλώς τον αδερφό μου, γυρίζει και του λέει. Στον ουρανό σε γύρευα και μες στη γης σε βρήκα. Κι ότι ήλεα να βγω για να σε ψάξω γιατί μόνι εσύ μ' απόμεινες για να σε φάου. Έλα το λοιπόν τώρα να σε κάνω μια μπουκιά, για να μην παραπονιούνται κι οι άλλοι!»⁹¹. Επιπλέον, ο παραμυθιακός τύπος AT 510B (Η Ξυλομαρία) περιλαμβάνει το παράδοξο του πατέρα που ήθελε να παντρευτεί την κόρη του και αποδίδεται από τα λεγόμενα των Μυκονιατών αφηγητών ως εξής: «Τ'ς λέει ο πατέρας τ'ς:... Α, λέει, κόρη μου, 'σε θα πάρω γυναίκα!... Γιατί έχω κατάρα από τη μάννα σ', ό,τινος [= όποιας] κάν(ει) το δαχτυλίδι, να την πάρω γυναίκα. Τώρα πρέπει να πάρω εσέ!»⁹² και «Ήρθε ο καιρός κι επέθανε η βασίλισσα του και του 'πενε: Ότινος [= όποιας] κάνει το δαχτυλίδι μ, εκείνη παίρνε γυναίκα. Το δαχτυλίδι τ'ς δεν ήκανε καμμιάς, παρέ ήκανε τ'ς κόρης τ(ου). Λέει: -Εσέ, θα πάρω

⁸⁷ Ευάγγελου Ι. Μονογιού, *ό.π.*, σελ. 69.

⁸⁸ *ό.π.*, σελ. 70.

⁸⁹ Αποζούρι, το= το τελευταίο, το πιο μικροκαμωμένο (συν. παιδί) στο Λουδοβίκου Ρουσέλ, *Παραμύθια της Μυκόνου*, *ό.π.*, σελ. 673.

⁷⁹ *ό.π.*, σελ. 503 και 507.

⁹¹ Ευαγγελία Βερώνη- Καμμή, *ό.π.*, σελ. 116.

⁸¹ Λουδοβίκου Ρουσέλ, *ό.π.*, σελ. 314.

γυναίκα!- Ε, λέει πως θα με πάρεις, πατέρα, που είμαι εγώ παιδί σου; Λέει: -Δεν τα ξέρω 'γω αυτάνα που μου λές. Αφού δεν κάνει καμμιάς, θα πάρω εσέ!»⁹³. Ο τρίτος παραμυθιακός τύπος που απαντάται στη Μύκονο είναι ο ΑΤ 510Α (Σταχτοπούτα) στον οποίο το κοινωνικό παράδοξο των αδελφών της ηρωίδας που τρώνε το σώμα της μητέρας τους περιγράφεται ως παρακάτω: «Πιάνει [=ξεκινά], λοιπόν, η μεγάλη κόρη, πιάνει ένα προσκέφαλο και το βάνει χάμου, πιάνει το μαχαίρι και σφάζει τη μάννα· την ήκανεν' τέσσερα τετάρτια. Λοιπόν, λίγο κατά λίγο τη μαγε'ρευαν και την τρώ'ανε. Η Σταχτοπιταρίδα δεν ήθελε να φάει καθόλου...»⁹⁴ και «ε... σε τρεις μέρες πήγε στο σπίτι η μάνα πιάνει η μεγάλη κόρη ... την έσφαξε, την έκοψε κομμάτια και αιχμαλωτίζονταν μαγειρεύαν και τρώγαν η Σταχτοπούτα ααα η μικρή κόρη δηλαδή δεν ήθελε να φάει καθόλου.» (Ειρήνη Κοντιζά- Παράρτημα 2) Τέλος, το κοινωνικό παράδοξο της άπιστης συζύγου του παραμυθιακού τύπου ΑΤ 612 (Τα φύλλα που ανασταίνουν) διασώζεται με τα εξής λόγια: «...περνά ένα μουλάρι κι εκάθονταν' απάνω ένας πασάς και την ξάνοι'ενε[=κοιτούσε] καλά καλά. -Ε, λέει, πασά, τι με ξανοί'ς; Λέει: - Μου άρεσες πολύ. - Κατέβα, λέει [η κόρη], να κά'σω 'γω. ...και παίρνει τον πασά και φεύ'ει. ... Του λέει ο πασάς: - Τι θες, παιδί μου, να σου κάμω; -Ευτήν' την κούρβα⁹⁵ που έχεις, θέλω να μ' την αποκεφαλίσ'ς!... Αμέσως την εποκεφάλισενε.»⁹⁶ και «εκείνη την ώρα περνάει ένα μουλάρι και καθότανε πάνω ένας πασάς και κοίταζε καλά- καλά τη γυναίκα “Ε πασά” λέει “τι με κοιτάς;” του λέει αυτή. Λέει “Μ'αρέσεις” λέει “πολύ!” ε “Κατέβα” λέει η κόρη “να κάτσω 'γω στο μουλάρι...” παίρνει τον πασά και φεύγει... του λέει λοιπόν ο πασάς, ο ίδιος ο πασάς αυτός που του 'χε πάρει τη γυναίκα, του λέει: “Τι θες να σου κάνω γι' αντάλλαγμα;” λέει αυτός “Θέλω να μου κάνεις” λέει “κάτι που θα σου ζητήσω αλλά θα κάνουμε κι ένα χαρτί πρώτα ότι θα μου το κάνεις όντως!” “Ε” λέει “ναι, ό, τι θες” ... ε “Αυτή” λέει “αυτή τη γυναίκα που 'χεις, θέλω να την αποκεφαλίσεις!” του λέει ο νεαρός. Το γράφουνε στο χαρτί ε τι να κάνει κι ο πασάς αφού ούουο είχε κάμει και χαρτί ε δε μπορούσε να κάνει κι αλλιώς αποκεφάλισε τη γυναίκα». (Σταματίνα Πολυκανδριώτη πρώτη συνάντηση –Παράρτημα 2)

⁸² *ό.π.*, σελ. 317.

⁸³ *ό.π.*, σελ. 325-326.

⁸⁴ κούρβα, η= πόρνη στο *ό.π.*, σελ. 698.

⁸⁵ *ό.π.*, σελ. 360-361.

Σχετικά με την τρίτη κατηγορία του αφηγηματικού παραδόξου καταγράφηκαν τρεις παραμυθιακοί τύποι στο νησί της Μυκόνου από τους πέντε που προέκυψαν μετά από τη σχετική έρευνα στον παραμυθιακό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών. Καταρχάς, ο παραμυθιακός τύπος AT 407A (Το δαφνοκούκουτσο) ο οποίος περιλαμβάνει το παράδοξο του σπιτιού της ηρωίδας το οποίο είναι είτε ένα δέντρο είτε κάποιο φυτό αποδίδεται με τα παρακάτω λόγια: «Μονομιά', ο βασιλικός γένεται μιν ωραία νέα και ήφεξε ούλη η κάμαρα. Όντας την είδινε το βασιλόπουλο, κοντεύει να λωλαθεί⁹⁷ απ' τη μορφή της. Η νέα πάλι μπαίνει μέσα στη γλάστρα....Να μην πας πλια στη γλάστρα, να σε πάρω γυναίκα.»⁹⁸ Επιπρόσθετα, το αφηγηματικό παράδοξο του παραμυθιακού τύπου AT 333 (Η Κοκκινোসκουφίτσα) παρουσιάζεται ως εξής από δύο αφηγητές με μεγάλη χρονική διαφορά αφήγησης: «Μια φορά ήτανε μια γριά κι είχενε μια κόρη. Η κόρη τ'ς είχεν' ένα παιδί...»⁹⁹ και «ήταν ένα κοριτσάκι που έμενε με τη γιαγιά του.» (Νικόλαος Σαντοριναίος – Παράρτημα 2) Το τρίτο αφηγηματικό παράδοξο του παραμυθιακού τύπου AT/ATU 555 (Το χρυσό ψαράκι) αφορά το μη αίσιο τέλος του παραμυθιού και το κατέγραψα από δύο αφηγήτριες με τα εξής λόγια: «Έφυγε λοιπόν, πάει στο χωριό του μα ούτε παλάτια βρήκε , ούτε πλούτη [γελάει] μόνο μόνο το καλυβάκι που είχε στην αρχή βρήκε και τη γυναίκα του ντυμένη μες στα κουρέλια όπως ήτανε στην αρχή. Έχασε κι αυτά που είχε ... που του 'χε δώσει το ψάρι τη μπρώτη φορά και και πάλι ξανάγινε φτωχόσος...» (Σταματίνα Πολυκανδριώτη δεύτερη συνάντηση – Παράρτημα 2) και «Έφυγε, πήγε στο χωριό του μα μήτε παλάτι βρήκε μήτε φλουριά. Βρήκε μόνο πάλι το καλυβάκι του και τη γυναίκα του ντυμένη μέσα στα κουρέλια.» (Άννα Χανιώτη – Παράρτημα 2).

Συνολικά από τους 22 παραμυθιακούς τύπους (πρβ. Παράρτημα 1) όπου απαντάται έστω και μία από τις τρεις κατηγορίες παραδόξων, οι εννέα (δύο για το φυσικό παράδοξο, τέσσερις για το κοινωνικό παράδοξο και τρεις για το αφηγηματικό παράδοξο) καταγράφονται στη Μύκονο, όπου και εξέτασα όλα τα δημοσιευμένα παραμύθια από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ως σήμερα. Πρόκειται

---

⁹⁷ Λωλαθεί= τρελαθεί στο *ό.π.*, σελ. 700.

⁸⁷ *ό.π.*, σελ. 198-199.

⁸⁸ *ό.π.*, σελ. 401.

δηλαδή για περίπου το 41%. Αυτό το ποσοστό είναι ικανό να καταστήσει, ισχυρίζομαι, το νησί της Μυκόνου μια χαρακτηριστική περίπτωση, ένα ενδεικτικό παράδειγμα αφήγησης παραδόξων μοτίβων για τα μαγικά παραμύθια, μοτίβα τα οποία διατηρούνται στο πέρασμα των δεκαετιών στα στόματα των Μυκονιατών. Η εξέταση του πεδίου έρευνας του νησιού της Μυκόνου δεν είναι από εμένα, σε καμία περίπτωση εξαντλητική, αλλά είναι μία προσπάθεια διάγνωσης του αν και κατά πόσο επιβιώνουν τα μαγικά παραμύθια και, ιδιαίτερα, τα συγκεκριμένα και εξεταζόμενα σε αυτή τη διπλωματική εργασία μοτίβα των μαγικών παραμυθιών στο νησί. Θα έλεγα ότι, όπως αναλύεται σε αυτό το υποκεφάλαιο, η απάντηση σε αυτό το τελευταίο ερώτημα είναι θετική και το ποσοστό που παρατέθηκε παραπάνω συντείνει στην θετικότητα αυτής της απάντησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

ΤΟ ΥΠΕΡΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του υπερφυσικού που σχετίζονται άμεσα και με τα φυσικά παράδοξα αυτού του κεφαλαίου εκκινούν από την άποψη του Lüthi ότι το υπερφυσικό και το καθημερινό προχωρούν πάντα το ένα δίπλα στο άλλο¹⁰⁰ ακριβώς επειδή το υπερφυσικό είναι κανονικό για το μαγικό παραμύθι. Αυτό δηλαδή που επιτυγχάνει το παραμύθι είναι ότι αναμειγνύει το υπερφυσικό με το φυσικό, το συνηθισμένο με το μη κατανοητό, το εκτός αυτού του κόσμου με το εντός αυτού του κόσμου χωρίς να καταβάλλει ιδιαίτερη προσπάθεια για να μας πείσει για αυτό. Υπερφυσικοί ήρωες/ ηρωίδες είτε βοηθοί ή υπερφυσικές καταστάσεις εμφανίζονται τόσο απλά και φυσικά, με έναν τόσο ρητό και καθαρό τρόπο¹⁰¹ ώστε να μην προκαλούν ποτέ το φόβο είτε στον ήρωα (αν πρόκειται για βοηθούς ή καταστάσεις) είτε στους ακροατές (αν πρόκειται για ήρωες/ ηρωίδες). Αντίθετα, θεωρούνται ότι ανήκουν στην ίδια διάσταση με τον ήρωα ή την ηρωίδα, ο/η οποίος/οποία ενδιαφέρεται μόνο για τα αποτελέσματα των πράξεων τους ή των λύσεων που του/ της προσφέρουν και ποτέ δεν αποκαλύπτεται η φύση της ύπαρξης τους. Ακόμη κι αν ο ήρωας είναι υπερφυσικός, όπως αναλύεται σε ένα από τα παράδοξα αυτής της κατηγορίας, δεν προκαλεί το φόβο ή τον τρόμο και ανήκει στην ίδια διάσταση με τους ακροατές- οι οποίοι κατά την παραμυθιακή αφήγηση ανήκουν προσωρινά, θα έλεγα, στην παραμυθιακή διάσταση, στον κόσμο του παραμυθιού. Ισχύει, δηλαδή, αυτό που έχω ακούσει να λένε συχνά σε βραδιές αφήγησης παραμυθιών οι παραμυθάδες του καιρού μας: «Είναι έτσι γιατί έτσι λέει το παραμύθι».

Αυτό, όμως το χαρακτηριστικό που είναι το πιο σημαντικό για αυτή την κατηγορία των παραδόξων και που θα πρέπει να υπάρχει συνεχώς στο μυαλό μας είναι ότι τα φυσικά παράδοξα αποτελούν «ευκαιρίες»¹⁰² για τον/την ήρωα/ηρωίδα, τις τελειότερες και, σίγουρα, τις μοναδικές ευκαιρίες για να δοθούν απαντήσεις και λύσεις σε προβλήματα στα οποία αν συνέχιζε να «σκοντάφτει» ο ήρωας ή η

---

¹⁰⁰ Max Lüthi, *The European Folktale. Form and Nature*, Bloomington 1986, σελ. 4-10

¹⁰¹ *ό.π.*, σελ. 69.

¹⁰² *ό.π.*, σελ. 86.

ηρωίδα, η πλοκή θα έμενε στάσιμη, θα ανατρέπονταν βασικοί νόμοι του παραμυθιού και το παραμύθι θα έπρεπε να τελειώσει την ίδια στιγμή. Είναι, δηλαδή, τα φυσικά παράδοξα, μια «κινητήρια δύναμη της πλοκής»¹⁰³.

Είναι, με άλλα λόγια, ταυτόχρονα τόσο εντυπωσιακά και ανατρεπτικά, που ακριβώς λόγω αυτής της εντυπωσιακότητας και της ανατρεπτικότητάς τους καταφέρνουν να μην ανατρέψουν το παραμύθι αλλά να του δώσουν λίγο περισσότερη, ίσως από την αναμενόμενη, λάμψη και εντυπωσιακότητα και να του δώσουν ώθηση, να το προωθήσουν προς τα μπρος, προς νέες περιπέτειες, προς νέα ύψη και βάθη.

2.1. Οι σύντροφοι/ αδερφοί με τις υπερφυσικές ικανότητες

Το παράδοξο αυτό αναφέρεται στον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 513A (Six Go Through the Whole World)¹⁰⁴ με ελληνικό τίτλο: AT/ATU 513A (Οι θαυμάσιοι σύντροφοι). Στον ελληνικό κατάλογο, το θέμα των συντρόφων με τις υπερφυσικές ικανότητες συναντάται συστηματικά και μόνο ως επεισόδιο άλλων παραμυθιακών τύπων¹⁰⁵. Ο παραμυθιακός τύπος AT/ATU 513A, λοιπόν, συνδυάζεται με τους εξής άλλους παραμυθιακούς τύπους: AT 301B (Ο Δακρυγιάννης), AT 531 (Ο βαφτισιμιάς του βασιλιά και ο σπανός/ Ο γιος του κυνηγού), AT *667A (Ο θετός γιος του Δράκου και η Πεντάμορφη), AT/ ATU 667 (The Wood- Spirit's Foster Son)¹⁰⁶, AT 725 (Το όνειρο) και AT 516 (Ο πιστός σύντροφος).¹⁰⁷ Πρόκειται για το μοτίβο των συντρόφων με τις υπερφυσικές ικανότητες¹⁰⁸.

¹⁰³ Max Lüthi, *The Fairytale as art form and portrait of man*, Bloomington 1987, σελ. 34-35.

¹⁰⁴ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-4. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 500-559, τόμος Α'*, σελ. 197 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 299-300.

¹⁰⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 368.

¹⁰⁶ Ο παραμυθιακός τύπος AT/ATU 667 δίνεται με τον αγγλικό τίτλο του επειδή δεν υπάρχει ως ανεξάρτητος παραμυθιακός τύπος στον ελληνικό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών αλλά μόνο σε συνδυασμό με άλλους παραμυθιακούς τύπους. Όπως μαρτυρεί ο διεθνής κατάλογος, ο AT/ATU 667 παρατηρείται αυτόνομος στην Φινλανδία, στη Σουηδία, στη Νορβηγία, στη Δανία, στη Ρωσία, στη Λευκορωσία και στη φυλή Γιακούτ της Ανατολικής Σιβηρίας (Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 365).

¹⁰⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 197-199.

¹⁰⁸ Πρόκειται για τα μοτίβα που περιλαμβάνονται στην κατηγορία «F600-F699: Persons with extraordinary powers» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk*

Πριν λάβει χώρα η ανάλυση, θα παρουσιαστεί εν συντομία το corpus του παραμυθιακού τύπου στον ελληνικό κατάλογο σε συνδυασμό με τους παραμυθιακούς τύπους με τους οποίους συνδυάζεται. Έτσι, όταν συνδυάζεται με τον AT 301B οι σωζόμενες παραλλαγές είναι από τις ακόλουθες περιοχές: Θράκη, Κρήτη, Κυκλάδες, Πόντος, Μικρά Ασία και Κύπρος¹⁰⁹. Σε συνδυασμό με τον AT 531 οι σωζόμενες 26 παραλλαγές κατανέμονται ως εξής: μία από την Ήπειρο, τέσσερις από τη Θεσσαλία, μία από τη Θράκη, δυο από τη Μακεδονία, πέντε από τις Κυκλάδες, μία από την Πελοπόννησο, επτά από τη Στερεά Ελλάδα, μία από τον Πόντο, μία από την Καππαδοκία, μία από τη Μικρά Ασία και μία από την Κύπρο¹¹⁰. Συνδυαζόμενος με τον AT *667A παρουσιάζει 3 καταγεγραμμένες παραλλαγές: μία από τις Κυκλάδες, μία από την Κρήτη και μία από τη Στερεά Ελλάδα¹¹¹. Σε συνδυασμό με τον AT/ ATU 667 έχουν σωθεί πέντε παραλλαγές: δύο από τη Θράκη, δύο από την Πελοπόννησο και μία από τη συλλογή Λέριου¹¹². Μαζί με τον AT 725 έχουν καταγραφεί δύο παραλλαγές: μία από τη Θράκη και μία από την Καππαδοκία¹¹³. Και, τέλος, ο συνδυασμός με τον AT 516 αναφέρεται σε μία διασωζόμενη παραλλαγή η οποία προέρχεται από την Κρήτη¹¹⁴.

Ο άξονας της πλοκής του παραμυθιού είναι ο εξής: Ο ήρωας (πάντα αρσενικός) απομακρύνεται από το σπίτι του και έχει διάφορες περιπέτειες κατά τη διάρκεια των οποίων συναντά τους υπερφυσικούς/ μαγικούς βοηθούς. Αυτοί τον βοηθούν ώστε να έρθουν σε πέρας οι δοκιμασίες που περνά και αργά ή γρήγορα η πλοκή ολοκληρώνεται με γάμο του ήρωα ή επιστροφή στο πατρικό του σπίτι.

Σε συνδυασμό με τον AT/ATU 667, η παραμυθιακή δράση εξελίσσεται ως εξής: Οι σύντροφοι του ήρωα έχουν ποικίλες υπερφυσικές ικανότητες. Στο συνδυασμό του AT/ATU 513A με τους AT/ATU 301B, AT/ATU 667, AT/ATU 725 και

---

elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends, Bloomington 1955-1958.

¹⁰⁹ Άννα Αγγελοπούλου-Μαριάνθη Καπλάνογλου-Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 197.

¹¹⁰ *ό.π.*, σελ. 198-199.

¹¹¹ *ό.π.*, σελ. 199.

¹¹² *ό.π.*

¹¹³ *ό.π.*

¹¹⁴ *ό.π.*

ΑΤ/ΑΤΥ 516 αναφέρονται απλώς ως δυνατοί σύντροφοι¹¹⁵, σύντροφοι με υπερφυσικές ιδιότητες¹¹⁶ ή οι έξι σύντροφοι¹¹⁷.

Στο συνδυασμό του με ποικίλες παραλλαγές του ΑΤ/ΑΤΥ 531, περιγράφονται πιο αναλυτικά και σε ποικίλους συνδυασμούς μεταξύ τους ως εξής: κάποιος μπορεί να φάει τεράστιες ποσότητες, κάποιος μπορεί να ρουφήξει τα ποτάμια, κάποιος είναι πιο γρήγορος από λαγό, κάποιος είναι πολύ δυνατός και παίζει τα βουνά στα χέρια του, κάποιος παγώνει τη φωτιά, κάποιος ακούει πολύ μακριά, κάποιος παίζει το τοπούζι¹¹⁸ και ακούγεται στο κάτω κόσμο, κάποιος είναι πολύ ψηλός και, μαζί του, κάποιος άλλος είναι μυρμηγκάνθρωπος και είναι ο βασιλιάς των μυρμηγκιών, κάποιος περιγράφεται ως ένας τεράστιος γίγαντας, κάποιος κουβαλάει σωρούς από ξύλα, κάποιος ονομάζεται ως ο αντρειωμένος, κάποιος παγώνει τη θάλασσα και, μαζί του κάποιος ρίχνει μακριά τη σαΐτα, κάποιος είναι βοσκός που πετώντας μία πέτρα φέρνει πίσω το κοπάδι του που βόσκει μακριά, κάποιος μπορεί να παγώσει τα πάντα και, τέλος, στην τελευταία παραλλαγή που συναντώνται, περιγράφονται ως πολύ δυνατοί.¹¹⁹

Σε συνδυασμό με διάφορες παραλλαγές του *667Α, οι θαυμαστοί σύντροφοι έχουν και πάλι πολλές ικανότητες και συνδυάζονται μεταξύ τους ποικιλοτρόπως: κάποιος είναι πολύ γρήγορος ή πηδά σαν τον λαγό, κάποιος ακούει πολύ μακριά ή αφουγκράζεται τι γίνεται στον Κάτω Κόσμο, κάποιος μπορεί να καταλάβει τη γλώσσα των ζώων (των πουλιών, των ψαριών, κ.λπ.), κάποιος είναι πρώτος στο σημάδι, κάποιος είναι αντρειωμένος ή πολύ δυνατός, κάποιος κάνει πύργο όταν χτυπά τη γροθιά του, κάποιος ξεριζώνει βουνά ή δέντρα και τα ρίχνει στη θάλασσα, κάποιος ρίχνει τη θάλασσα στη στεριά και, τέλος, στην τελευταία

---

¹¹⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-3. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 300-499*, Αθήνα 1999, σελ. 70 και Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 197.

¹¹⁶ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 199 και 304.

¹¹⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών- 2. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 700-749*, Αθήνα 1994, σελ. 203 και Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 199.

¹¹⁸ Τοπούζι ή τοπούζ, το = ρόπαλο από το Κωνσταντίνος Κουκκίδης, *Λεξιλόγιον ελληνικών λέξεων παραγομένων εκ της τουρκικής*, Αθήνα 1960, σελ. 97.

¹¹⁹ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 199 και 327-370.

παραλλαγή, κάποιος βρίσκει όποιον χάνεται στη γη και, μαζί με αυτόν, κάποιος άλλος βρίσκει ό, τι χάνεται στη θάλασσα.¹²⁰

Το παράδοξο αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 653 (The Four Skillful Brothers)¹²¹ με ελληνικό τίτλο AT/ATU 653 (Οι επιτήδειοι αδερφοί)¹²². Πρόκειται για το παράδοξο- μοτίβο των αδερφών με τις υπερφυσικές ικανότητες¹²³.

Ακολουθεί η παρουσίαση παραδόξου. Πρόκειται, επιγραμματικά, για τους αδερφούς με τις υπερφυσικές ικανότητες οι οποίοι καλούνται να σώσουν τη βασιλοπούλα-ηρωίδα. Οι ικανότητες τους είναι πολλές, με διαφορετικό χαρακτήρα και αφορούν πολλούς αφηγηματικούς συνδυασμούς: κάποιος ακούει ό, τι συμβαίνει πολύ μακριά βάζοντας το αυτί του στη γη, κάποιος είναι επιτήδειος κλέφτης, κάποιος χτυπά το χέρι του στη γη και γίνεται πύργος, κάποιος σημαδεύει στα σύννεφα με τη σαΐτα κι αρπάζει ό, τι πέσει, κάποιος κατεβαίνει σαράντα οργιές κάτω από τη γη, κάποιος μ' ένα μπάτσο ρίχνει αναίσθητο όποιον χτυπήσει, κάποιος βλέπει μακριά, κάποιος πετροβολά τον κόσμο από τη μια μεριά στην άλλη, κάποιος δίνει ψυχή στον πεθαμένο, κάποιος κλέβει το μοσχάρι από την κοιλιά της αγελάδας και αυτή δεν παίρνει είδηση, κάποιος πετά το ένα παπούτσι του διαβόλου στην ανατολή και το άλλο στη δύση, κάποιος βάζει τα χέρια του και πιάνει ό, τι πέφτει, κάποιος πετάει το χτένι και γίνεται δάσος, κάποιος πετάει τη λαγήνα και γίνεται θάλασσα, κάποιος φτιάχνει γάντια και σηκώνει ό, τι θέλει, κάποιος είναι αστρονόμος και βλέπει τα πάντα με το κιάλι, κάποιος είναι κυνηγός μ' αλάθητο ντουφέκι, κάποιος είναι ράφτης, κάποιος τρέχει σαν λαγός και φορτώνεται σαν γάιδαρος, κάποιος είναι γιατρός, κάποιος πετάει, κάποιος σηκώνει σαράντα καντάρια και τα πηγαίνει σαράντα μίλια, κάποιος παίρνει το πουλί από το στόμα του τέρατος, κάποιος τρέχει σαν άλογο και βαστάει σαν καμήλα, κάποιος πιάνει

---

¹²⁰ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-5. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 560- 699*, Αθήνα 2007, σελ. 365-403 και Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 199.

¹²¹ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 337 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 358-359.

¹²² Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 337.

¹²³ Πρόκειται για τα μοτίβα που περιλαμβάνονται στην κατηγορία «F600-F699: Persons with extraordinary powers» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

αβγό στον αέρα, κάποιος σπάει βουνό και, μαζί του, κάποιος άλλος σηκώνει βουνό, κάποιος φορτώνει σαν σύννεφο και φεύγει σαν αμάξι, κάποιος κάνει βουνά, κάποιος σκοτώνει αετό και παίρνει την πέρδικα από τα νύχια του, κάποιος κατέχει το ραβδί που κάνει ό, τι θέλει, κάποιος κολυμπάει σε μαύρες θάλασσες, κάποιος τουφεκάζει δυο πουλιά μαζί στον αέρα και πέφτουν κάτω, κάποιος είναι σπετζέρης, κάποιος είναι μάγος, κάποιος αποκτά άλλα μαγικά αντικείμενα, κάποιος κρεμάει στα ποδάρια του δυο μυλόπετρες και κάνει εφτά μηνών δρόμο σε μισή ώρα, κάποιος με μαγικό μπάτσο λιγοθυμάει όποιον χτυπήσει, κάποιος είναι παντογνώστης, κάποιος χτίζει ψηλό βουνό, κάποιος μυρίζεται σαν το σκύλο, κάποιος σηκώνει βουνό και βρίσκει τους εξαφανισμένους και, τέλος, κάποιος πετάει βελόνι και βλέπει μακριά.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των παραμυθιακών τύπων με τους αδελφούς ή τους συντρόφους με τις υπερφυσικές ικανότητες, θα γίνει κοινή ανάλυση των φυσικών παραδόξων αυτών.

Αρχίζοντας την ανάλυση, οι αδερφοί ή σύντροφοι με τις υπερφυσικές ικανότητες είναι πρόσωπα των άκρων, διότι οι ικανότητες που κατέχουν είναι υπερφυσικές και, επομένως, ακραίες, προσδιορισμός ο οποίος αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά του παραμυθιού και μία από τις θεμελιώδεις αρχές του¹²⁴. Συνεπώς, η ανατροπή των νόμων της φύσης, η οποία στα παραμύθια αυτά είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των αδερφών ή συντρόφων αυτών δε συμβάλλει στην ανατροπή των νόμων του μαγικού παραμυθιού, αφού οι ακραίες ιδιότητές τους θεωρούνται ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τις βασικές αρχές του παραμυθιού.

Ακόμα, οι σύντροφοι/ αδερφοί με τις θαυμαστές ικανότητες εντάσσονται στο ρόλο του βοηθού του Vladimir Propp¹²⁵ και πληρούν λειτουργίες από τον κύκλο δράσης του βοηθού¹²⁶. Στους συγκεκριμένους παραμυθιακούς τύπους, η μορφή του βοηθού μοιράζεται σε πολλά πρόσωπα, τα οποία επιτυγχάνουν συμπληρωματικά

---

¹²⁴ Max Lüthi, *Το λαϊκό παραμύθι ως ποίηση. Αισθητική και ανθρωπολογία*, ό.π., σελ. 18 και 118-119.

¹²⁵ Β.Γ. Προπ, *Μορφολογία του παραμυθιού. Η διαμάχη με τον Κλωντ Λέβι- Στρως και άλλα κείμενα*, Αθήνα 2009, σελ. 50-56 και 90-92.

¹²⁶ ό.π., σελ. 87.

μια σειρά κατορθωμάτων με σκοπό την εκπλήρωση του τελικού καθήκοντος του ήρωα¹²⁷ ή την έξοδο από τον ανεπιτυχή γάμο της ηρωίδας. Οι ανάγκες της δράσης είναι άμεσα συνδεδεμένες με τις ικανότητες που διαθέτουν αυτά τα πρόσωπα, τα οποία εκλείπουν από την πλοκή από εκείνη τη στιγμή που δεν δικαιολογείται η «ύπαρξη» τους στην πλοκή του παραμυθιού¹²⁸. Έτσι, οι υπερφυσικές ικανότητες των βοηθών καλύπτουν τα αδύνατα σημεία στην «εικόνα» του ήρωα ή της ηρωίδας και διατηρούν την ισορροπία στο παραμύθι¹²⁹.

Αν και οι ικανότητες των υπερφυσικών/μαγικών βοηθών του ήρωα είναι υπερφυσικές και γι' αυτό παράδοξες, η πλοκή του παραμυθιού διαμορφώνεται έτσι ώστε οι δυνάμεις τους να δίνουν την κατάλληλη λύση στα εκ πρώτης όψεως ακατόρθωτα ανδραγαθήματα που πρέπει να εκτελέσει ο ήρωας ή φέρνουν τη λύση στην αδιέξοδη για τη βασιλοπούλα κατάσταση, η οποία κινδυνεύει από τον αιμοβόρο σύζυγο. Επομένως, οι υπερφυσικές δυνάμεις των βοηθών του ήρωα ή των σωτήρων της ηρωίδας είναι ακριβώς αυτές που έχει ανάγκη ο ήρωας ή η ηρωίδα. Μπορεί να θεωρηθεί ότι τα υπερφυσικά χαρακτηριστικά των βοηθών αποτελούν κανονικότητα για το μαγικό τούτο παραμύθι, αφού δρουν συμπληρωματικά ως προς τις δυνάμεις και ικανότητες του ήρωα ή ως προς το να οδηγήσουν την ηρωίδα να απομακρυνθεί από τα χέρια του ακατάλληλου συζύγου και να σωθεί.

Συμπερασματικά, είτε θεωρώντας αυτούς ακραία πρόσωπα είτε βοηθούς του ήρωα ή της ηρωίδας, επιβεβαιώνεται ότι παρ' όλο που οι ικανότητες των επιτήδειων αδερφών/ συντρόφων ανατρέπουν τους φυσικούς νόμους εντούτοις δεν ανατρέπουν διόλου τους νόμους του μαγικού αυτού παραμυθιού αλλά συμβάλλουν στη διατήρηση της κανονικότητας/ τάξης του.

Κατά τη διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας δεν συλλέχθηκαν παραμύθια αυτών των παραμυθιακών τύπων.

---

¹²⁷ Γεώργιος Α. Μέγας, «Σημειώσεις εις τα Κυπριακά παραμύθια της συλλογής Ν. Κονόμη», *Λαογραφία*, 20, Αθήνα 1962, σελ. 414-419 και Μιχάλης Γ. Μερακλής, *Έντεχνος Λαϊκός Λόγος. Κείμενα και Κριτική Νεοελληνικού λόγου*, Αθήνα 2007, σελ. 121.

¹²⁸ Max Lüthi, *The European Folktale*, ό.π., σελ. 30-33, 72, 75, 88.

¹²⁹ Τζένη Μωραϊτή, *Ο μαγικός βοηθός. Ο ρόλος του μαγικού βοηθού στην εξέλιξη του παραμυθιού*, Αθήνα 2003, σελ. 109- 119 και Stith Thompson, *The Folktale*, ό.π., σελ. 53-54.

2.2. Η υπερμεγέθης ψείρα και οι σωτήρες με τις υπερφυσικές ικανότητες

Πρόκειται για δυο παράδοξα που σχετίζονται με τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 857 (The Louse Skin)¹³⁰ με ελληνικούς τίτλους AT 621/ATU 857 (Η Ψείρα) και AT/ATU 653 (The Four Skillful Brothers)¹³¹. Τα παράδοξα αυτά αφορούν τα μοτίβα της υπερμεγέθους ψείρας¹³² και των σωτήρων με τις υπερφυσικές ικανότητες¹³³.

Κάνοντας μία συνοπτική παρουσίαση του corpus του παραμυθιακού τύπου, σε αυτό περιλαμβάνονται 53 παραλλαγές: εννέα από την Ήπειρο, μία από τη Θεσσαλία, δύο από τη Θράκη, πέντε από τη Μακεδονία, μία από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, δύο από τα Δωδεκάνησα, δύο από την Εύβοια, έξι από την Κρήτη, δύο από τις Κυκλάδες, μία από τα νησιά του Ιονίου, δώδεκα από την Πελοπόννησο, έξι από τη Στερεά Ελλάδα, μία από τον Πόντο, μία από την Καππαδοκία και δύο από την Κύπρο¹³⁴.

Παρουσιάζοντας πιο αναλυτικά τα παράδοξα, μπορεί να ειπωθεί ότι το πρώτο παράδοξο αφορά τον βασιλιά που γίνεται κάτοχος μίας ψείρας (με διάφορους τρόπους) και την ταΐζει ωσότου να γίνει τόσο τεράστια όσο ένα βόδι.

Το δεύτερο παράδοξο αφορά τους σωτήρες της κόρης του βασιλιά που εμφανίζονται ως άνδρες με υπερφυσικές ικανότητες. Αναλυτικότερα, οι άνδρες αυτοί περιγράφονται ως εξής: κάποιος ακούει ό, τι συμβαίνει πολύ μακριά βάζοντας το αυτί του στη γη, κάποιος είναι επιτήδειος κλέφτης, κάποιος χτυπά το χέρι του στη γη και γίνεται πύργος, κάποιος σημαδεύει στα σύννεφα με τη σαΐτα κι

---

¹³⁰ Άννα Αγγελοπούλου-Μαριάνθη Καπλάνογλου-Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-5. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 560- 699*, ό.π., σελ. 299.

¹³¹ ό.π.

¹³² Πρόκειται για το μοτίβο « B873.1. *Giant louse.* » στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

¹³³ Πρόκειται για τα μοτίβα που περιλαμβάνονται στην κατηγορία «F600-F699: Persons with extraordinary powers» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

¹³⁴ Άννα Αγγελοπούλου-Μαριάνθη Καπλάνογλου-Εμμανουέλα Κατρινάκη, ό.π., σελ. 304-311.

αρπάζει ό, τι πέσει, κάποιος κατεβαίνει σαράντα οργιές κάτω από τη γη, κάποιος με ένα μπάτσο ρίχνει αναίσθητο όποιον χτυπήσει, κάποιος βλέπει μακριά κάποιος πετροβολά τον κόσμο από τη μια μεριά στην άλλη, κάποιος δίνει ψυχή στον πεθαμένο, κάποιος κλέβει το μοσχάρι από την κοιλιά της αγελάδας χωρίς να το καταλάβει, κάποιος πετά το ένα παπούτσι του διαβόλου στην ανατολή και το άλλο στη δύση, κάποιος βάζει τα χέρια του και πιάνει ό, τι πέφτει, κάποιος πετάει το χτένι και γίνεται δάσος, κάποιος πετάει τη λαγήνα και γίνεται θάλασσα, κάποιος με τη γροθιά του φτιάχνει γυάλινη καρότσα που πετάει, κάποιος με μια τουφεκιά έκοβε σκοινί, κάποιος με το άγγιγμα του αυτιού του ακούει τα πάντα, κάποιος σηκώνει ό, τι φορτίο να 'ναι, κάποιος κρατάει την αστραπή στα χέρια του, κάποιος είναι αραμπάς, κάποιος γίνεται σιδηρόδρομος, κάποιος κρατάει την αστραπή στα χέρια του, κάποιος φτιάχνει πύργο, κάποιος σκίζει τη γη, κάποιος τρέχει σαν λαγός, κάποιος σκοτώνει σκνίπα στον αέρα, κάποιος πιάνει αστροπελέκι που πέφτει, κάποιος σηκώνει δοκάρι που κάθονται έξι επάνω, κάποιος κατεβαίνει σαράντα σκαλιά κάτω στη γη, κάποιος σηκώνει τον ουρανό, κάποιος γίνεται κάστρο, κάποιος περνάει σφαίρα μέσα από δαχτυλίδι, κάποιος κλέβει αβγό μέσα από την κοιλιά της κότας, κάποιος σκοτώνει πουλί και το πιάνει στα χέρια του, κάποιος δεν έχει καμία δύναμη, κάποιος είναι καρδιογνώστης, κάποιος με το πάτημα του ποδιού του φτιάχνει γυάλινο πύργο, κάποιος ρίχνοντας ένα κουκί φυτρώνει δέντρο, κάποιος τρυπάει το βουνό με τη σαΐτα του και βγάζει άνθρωπο, κάποιος σηκώνει άνθρωπο στον αέρα και τον πάει όπου θέλει, κάποιος πετώντας την τσατσάρα του κάνει ποτάμι αδιάβατο, κάποιος σημαδεύει και σκοτώνει το διάβολο, κάποιος φορτώνεται το αμάξι και φεύγει, κάποιος ρίχνει την πέτρα στη δύση και στην ανατολή και χτυπά το πουλί στον αέρα, κάποιος βαρεί το γρόθο του και γίνεται σιδηρόδρομος, κάποιος με μια σαΐτα βαρεί από δυο περιστέρια ή δυο ανθρώπους το αρσενικό, κάποιος βγάζει φίδι από την τρύπα, κάποιος κάνει ίσιωμα μπροστά και πίσω γκρεμούς, κάποιος σκοτώνει κουνούπι στον αέρα, κάποιος σκοτώνει το δράκο που έγινε κουνούπι, κάποιος ζεύεται τον πύργο και γίνεται καπνός, κάποιος τους φορτώνεται όλους.

Ο αριθμός των αντρών αυτών κυμαίνεται από τρεις ως σαράντα. Το είδος των ικανοτήτων που έχει ο καθένας τους και ο συνδυασμός των ικανοτήτων αυτών μεταξύ τους εξαρτάται από τις ανάγκες της πλοκής του εκάστοτε παραμυθιού.¹³⁵

Πριν προχωρήσω στην ανάλυση, παρουσιάζεται και μία περίληψη του παραμυθιακού τύπου. Έτσι, ο βασιλιάς έχει μία/τρεις κόρη/-ες και βρίσκει μία ψείρα την οποία θρέφει ώσπου να γίνει τεράστια όπως ένα βόδι. Ο βασιλιάς θέτει ένα αίνιγμα με το διογκωμένο δέρμα της ψείρας και διακηρύσσει ότι θα παντρέψει την κόρη του με όποιον βρει την απάντηση στο αίνιγμα. Πολλοί επίδοξοι γαμπροί αποτυγχάνουν και μόνο το υπερφυσικό ον (διάβολος/ θεριό) επιτυγχάνει και παίρνει την βασιλοπούλα ή τις βασιλοπούλες μία- μία. Η/Οι βασιλοπούλα/-ες περνά διάφορες δοκιμασίες από το υπερφυσικό ον. Τελικά, σώζεται από τον/ τους υπερφυσικό/ -ούς βοηθό/-ούς ή σώζει η ίδια τις αδερφές της. Η βασιλοπούλα επιστρέφει στο πατρικό της σπίτι και είτε παντρεύεται έναν από τους βοηθούς, ή πιο συχνά, μένει με τους γονείς της ή πεθαίνει. Σε κάποιες παραλλαγές, επιστρέφει το υπερφυσικό ον και της ρουφά το αίμα ξανά.

Προχωρώντας στην ανάλυση των δυο παραδόξων, ξεκινάμε λέγοντας ότι αυτό το παραμύθι αρχίζει με την εύρεση της ψείρας. Η ψείρα είναι το μοτίβο από το οποίο ξεκινά να εξελίσσεται η πλοκή. Στη συνέχεια, αυτό το μικρότατο ζώο, η ψείρα¹³⁶, θρέφεται και διογκώνεται υπερβολικά, ώστε να γίνει τεραστίων διαστάσεων και όγκου. Η εικόνα μίας μετά βίας παρατηρούμενης με γυμνό μάτι ψείρας που έχει το μέγεθος ενός βοδιού κατατάσσεται στα φυσικά παράδοξα. Το δέρμα της χρησιμοποιείται με έξυπνο τρόπο (τιθέμενο ως αίνιγμα) από τον βασιλιά-πατέρα για να εξουδετερώνει τους υποψήφιους μνηστήρες της βασιλοπούλας-κόρης του. Το ερώτημα απαντάται τελικά μόνο από τον διάβολο/ δαίμονα, ο οποίος και την παντρεύεται. Αλλά ο γαμπρός ρουφά το αίμα της νύφης. Έτσι, μετά από διάφορες περιπέτειες και με τη βοήθεια των σωτήρων με τις υπερφυσικές ικανότητες, η νύφη είτε παντρεύεται έναν από αυτούς είτε επιστρέφει στο πατρικό της σπίτι είτε πεθαίνει. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων προκρίνονται οι δύο τελευταίες λύσεις.

---

¹³⁵ *ό.π.*, σελ. 301 -313.

¹³⁶ Ηλία Πετρόπουλου, *Ψειρολογία, ήτοι πραγματεία περί των οχληρών ζουζουγιών της πάλαι ποτέ ελληνικής κατοικίας, και των μέσων καταπολεμήσεως αυτών*, Αθήνα 1991, σελ. 22-24.

Η ανάλυση μου εκκινεί από την άποψη της Παπαχριστοφόρου ότι ο στόχος κάθε αφηγητή παραμυθιών είναι ο γάμος της ηρωίδας, ο οποίος αποτελεί την ολοκλήρωση των προσπαθειών της σε τρία επίπεδα, δηλαδή, την ανεξαρτητοποίηση από την προηγούμενη γενιά, την κατάκτηση προσώπου αντίθετου φύλου και τη διασφάλιση του μέλλοντος για τη νέα οικογένεια¹³⁷. Ακόμη, στην ανάλυση μου λαμβάνεται υπόψη η άποψη του Bengt Holbek ότι ο φυσικός κόσμος του παραμυθιού είναι η ίδια η κοινωνική τάξη¹³⁸. Ας εξεταστούν, λοιπόν τα τρία αυτά επίπεδα ένα προς ένα και πώς συμβάλλουν σε αυτά τα φυσικά παράδοξα. Όπως αναφέρει η Αγγελούδου, «το αρχικό μοτίβο της ψείρας, αναδεικνύεται σαφέστερα ως ενδογαμική αιμομεικτική φαντασίωση. Η ψείρα φυτρώνει στα γένια του πατέρα, αναθρέφεται στα χέρια της κόρης και προκαλεί την εμφάνιση του διαβόλου, ως αιμομεικτικού συζύγου αλλά και του μόνου πιθανού κι αποδεκτού γαμπρού, που ωστόσο της ρουφάει το αίμα και απειλεί να τη θανατώσει.¹³⁹» Από το παραπάνω απόσπασμα γίνεται κατανοητό ότι το φυσικό παράδοξο της ψείρας συμβάλλει καθοριστικά στην μη κατάκτηση του πρώτου επιπέδου, στην ανεξαρτητοποίηση από την προηγούμενη γενιά. Αφού πρόκειται για αιμομεικτική σχέση πατέρα- κόρης, η προσπάθεια ανεξαρτητοποίησης της κόρης από την πατρική αγκαλιά ακυρώνεται αμέσως.

Και με τα γραφόμενα της Αγγελούδου θα περάσω στην εξέταση του δευτέρου επιπέδου, αυτήν της κατάκτησης του προσώπου του αντίθετου φύλου. Γράφει, λοιπόν, η Αγγελούδου: «Ακόμα κι όταν η κόρη σωθεί τελικά χάρη στην παρέμβαση των θαυμάσιων αδερφών, δεν κατορθώνει πάντα να διαλέξει κάποιον απ' όλους τους για σύζυγο. Έτσι τονίζεται το αδιέξοδο των σχέσεών της με τους άντρες, που απορρέει από την αιμομεικτική φαντασιακή σχέση πατέρα και κόρης. Η ηρωίδα αδυνατεί συνήθως να παντρευτεί κάποιον από τους πολλούς σωτήρες της, με τους οποίους έχει αποκτήσει αδερφική σχέση. Άλλοτε η αφήγηση περατώνεται με τη σωτηρία της, χωρίς να τεθεί θέμα επιλογής γαμπρού μέσα από το πλήθος των

---

¹³⁷ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Το παραμύθι και η διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας κατά φύλα», *Εθνολογία* 6-7, Αθήνα 2000, σελ. 354-355 και Bengt Holbek, *Interpretation of Fairy Tales. Danish Folklore in a European Perspective*, Suomalainen Tiedekatemia, Academia Scientiarum Fennica [Folklore Fellows Communications, 239], Helsinki 1987, σελ. 359.

¹³⁸ Bengt Holbek, *ό.π.*, σελ. 359.

¹³⁹ Άννα Αγγελούδου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 313.

ευεργετών της¹⁴⁰». Με άλλα λόγια, για να συσχετιστούν τα λόγια της Αγγελουπούλου με το φυσικό παράδοξο που μας αφορά εδώ, θα έλεγα ότι η υπερφυσικές ικανότητες των σωτήρων της ηρωίδας δεν είναι αρκετές (παρ' ότι υπέρ του δεόντως ικανές, δηλαδή υπερφυσικές) για να βοηθήσουν την ηρωίδα να κατακτήσει κάποιο πρόσωπο του αντίθετου φύλου, βγαίνοντας από την αιμομικτική σχέση της με τον πατέρα ή, καλύτερα, αφού το πρώτο επίπεδο δεν έχει κατακτηθεί αυτόματα ακυρώνεται και η οποιαδήποτε προσπάθεια στο δεύτερο επίπεδο. Όσον αφορά το τρίτο επίπεδο, δηλαδή την διασφάλιση του μέλλοντος για τη νέα οικογένεια, θεωρώ ότι εφόσον δεν έχει επιτευχθεί η παραμικρή πρόοδος ούτε κατ' ελάχιστον στα δυο προηγούμενα επίπεδα, για το τρίτο επίπεδο δεν τίθεται θέμα κατάκτησης από την ηρωίδα.

Ανακεφαλαιώνοντας, λοιπόν, θα έλεγα ότι το αιμομικτικό λανθάνον μοτίβο της ψείρας, που προκαλεί την εμφάνιση του διαβόλου ως μοναδικού δυνατού γαμπρού και το γεγονός ότι αδυνατεί να παντρευτεί οποιονδήποτε από τους υπερφυσικούς σωτήρες της φανερώνουν ότι η αιμομικτική φαντασιακή σχέση πατέρα- κόρης είναι αδύνατο να ξεπεραστεί από την πλευρά της κόρης ώστε αυτή να προχωρήσει σε ενήλικες σχέσεις με άλλους άνδρες¹⁴¹.

Συμπεραίνεται ότι, παρ' όλο που ανατρέπεται δυο φορές, η φυσική κανονικότητα σε αυτό το παραμύθι, δεν καθίσταται εφικτό να καταλήξει το παραμύθι σε γάμο, αφού δεν ολοκληρώνονται οι προσπάθειες της ηρωίδας σε κανένα από τα τρία προαναφερθέντα επίπεδα. Άρα, τα φυσικά αυτά παράδοξα θα πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν συντείνουν στην ανατροπή των νόμων του μαγικού τούτο παραμυθιού αλλά αποτελούν κανονικότητα για αυτό αφού συμβάλλουν στην κατανόηση του μηνύματος που θέλει να περάσει ο αφηγητής περί αιμομικτικής σχέσης πατέρα- κόρης που δεν επιτρέπει στην ηρωίδα να οδηγηθεί στο γάμο.

Στη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας δεν εντοπίστηκαν παραμύθια αυτών των δύο παραμυθιακών τύπων.

---

¹⁴⁰ *ό.π.*

¹⁴¹ Άννα Αγγελουπούλου, *Ελληνικά Παραμύθια Β' Τα Αλληλοβόρα*, Αθήνα 2004, σελ. 278-279.

2.3. Ο οικειοθελής αυτοτεμαχισμός του ήρωα

Πρόκειται για το παράδοξο που αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 301 (The Three Stolen Princesses)¹⁴² με ελληνικό τίτλο AT 301A (Τα χρυσά μήλα)¹⁴³ και το παράδοξο αφορά το μοτίβο του οικειοθελούς αυτοτεμαχισμού του ήρωα με σκοπό την κατανάλωση του μέρους του σώματός του από τα πουλιά- βοηθούς του.¹⁴⁴

Όσον αφορά το corpus παραμυθιακού τύπου, υπάρχουν 52 παραλλαγές για αυτόν: οκτώ από τη Ήπειρο, πέντε από τη Θεσσαλία, τρεις από τη Θράκη, τέσσερις από τη Μακεδονία, μία από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, μία από τα Δωδεκάνησα, δύο από την Κρήτη, τέσσερις από τις Κυκλάδες, δυο από τα νησιά του Ιονίου, πέντε από την Πελοπόννησο, έξι από τη Στερεά Ελλάδα, μία από τη Μικρά Ασία, μία από την Καππαδοκία, επτά από την Κύπρο, μία από τις περιοχές της Κάτω Ιταλίας και μία αδήλου τύπου¹⁴⁵.

Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για τμήμα του επεισοδίου όπου ο ήρωας επιστρέφει στον επάνω κόσμο με τη βοήθεια πουλιών (αετών ή κορακιών ή γερακιών) και όταν τελειώνει το φαγητό τους, κόβει ένα κομμάτι από τη σάρκα του οικειοθελώς και τα ταιΐζει.¹⁴⁶

Για να υπάρξει μία συνολική εικόνα του παραμυθιακού τύπου, παρουσιάζεται μία σύντομη περίληψή του: Με αφορμή την κλοπή των χρυσών καρπών του δέντρου στον κήπο του βασιλιά από έναν τέρας, ο ήρωας- υστερότοκος γιος του βασιλιά φτάνει στη κρυψώνα του τέρατος και το σκοτώνει. Εκεί συναντά τις τρεις κοπέλες (σε κάποιες παραλλαγές είναι βασιλοπούλες) που τον βοηθούν και τις ελευθερώνει. Η μικρότερη του χαρίζει τρεις καρπούς. Λόγω φθόνου από τους μεγαλύτερους αδερφούς και ενώ έχει λάβει τη συμβουλή της μικρότερης κοπέλας

---

¹⁴² Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-3. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 300-499*, ό.π., σελ. 47 και Hans Jörg Uther, ό.π., σελ. 176-179.

¹⁴³ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 47.

¹⁴⁴ Πρόκειται για τα μοτίβα «B320. Reward of helpful animal» και «B322.1. Hero feeds own flesh to helpful animal» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

¹⁴⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 54-61.

¹⁴⁶ ό.π., σελ. 47-61.

(που προορίζει για σύζυγό του) καταλήγει στον κάτω κόσμο. Εκεί προβαίνει σε διάφορα κατορθώματα. Σε κάποιες παραλλαγές, σε ανταμοιβή για την ευεργεσία του, τα ευεργετημένα πουλιά (αετοί/ κοράκια/ γεράκια) τον μεταφέρουν στον επάνω κόσμο. Όταν τελειώνουν τα αποθέματα φαγητού που τα ταΐζει, κόβει ένα κομμάτι από τη σάρκα του. Όταν προσγειώνονται στον επάνω κόσμο, τα πουλιά φτύνουν τη φαγωμένη σάρκα του και την κολλάνε ξανά επάνω στο σώμα του ήρωα. Οι περιπέτειες του ήρωα συνεχίζονται στον επάνω κόσμο και το τέλος επέρχεται με το γάμο του με την μικρότερη κοπέλα.

Αρχίζοντας την ανάλυση του παραδόξου αυτού, θα έλεγα ότι είναι τόσο αφηγηματικό όσο και φυσικό παράδοξο. Είναι αφηγηματικό παράδοξο, καθώς, όπως ανέφερα και στο πρώτο κεφάλαιο, τα μοτίβα αυτά εντοπίζονται μόνο σε μία από τις 52 καταγεγραμμένες παραλλαγές του παραμυθιακού τύπου¹⁴⁷ και, έτσι, καθίσταται ως παράδοξο αφηγηματικά σπάνιο. Συνεχίζοντας την ανάλυση του παραδόξου αυτού, παρατηρείται ότι το ανέβασμα του ήρωα στον επάνω κόσμο γίνεται με τη βοήθεια των πουλιών- ευεργετών του ήρωα.¹⁴⁸ Η περιγραφόμενη στο παραμύθι ανθρωποφαγία από ένα ζώο (ακόμη κι αν στη συνέχεια αυτό φτύνει το ανθρώπινο κρέας) είναι ένα γεγονός φυσικά παράδοξο, αφού μια σύντομη έρευνα στο διαδίκτυο φανερώνει ότι υπάρχουν ζώα (π.χ. τίγρεις) που μπορεί μόνο περιστασιακά να καταναλώσουν ανθρώπινο πτώμα- σε καμία περίπτωση ζωντανό άνθρωπο- αλλά μόνο υπό ειδικές συνθήκες (π.χ. όταν υπάρχει μεγάλη δυσκολία στην εξεύρεση τροφής ή είναι προχωρημένης ηλικίας ή άρρωστα και δυσκολεύονται να κυνηγήσουν)¹⁴⁹. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι πρόκειται για φυσικό παράδοξο καθώς ανατρέπονται οι φυσικοί νόμοι από το γεγονός ότι ο ήρωας οικειοθελώς παραχωρεί ενόσω είναι ζωντανός ένα κομμάτι από τη σάρκα του και μάλιστα το κόβει μόνος του και το ταΐζει στο πουλί. Με τα λόγια του ίδιου του παραμυθιού, «Πιάνει και το βασιλόπουλο και κόβει ένα κομμάτι κρέας από την

---

¹⁴⁷ Κατ' εξαίρεση η ανάλυση του αφηγηματικού παραδόξου γίνεται σε αυτό το κεφάλαιο ώστε να υπάρχει μία συνολική εποπτεία των παραδόξων του παραμυθιακού αυτού τύπου.

¹⁴⁸ Μηνάς Αλεξιάδης, *Οι ελληνικές παραλλαγές για το δρακοντοκτόνο ήρωα (Arne-Thompson 300, 301A και 301B). Παραμυθολογική μελέτη*, Ιωάννινα 1982, σελ. 99-100.

¹⁴⁹ <https://www.quora.com/What-animals-like-to-eat-humans> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021) και <https://www.britannica.com/animal/tiger> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

άντζα¹⁵⁰ του και το δίνει στο γέρο- Κόρακα»¹⁵¹. Έτσι, παρατηρείται ότι, σε αντίθεση με όσα γράφει η Μπρούσκου ότι η προτίμηση της απαγορευμένης τροφής είναι αποτέλεσμα επιθυμίας για ένα ειδικό φαγητό¹⁵², στο παραμύθι που εξετάζεται εδώ η προτίμηση απαγορευμένης τροφής είναι αποτέλεσμα ανάγκης, δηλαδή αν δεν συνεχίσουν να ταιΐζονται τα πουλιά αμέσως μόλις ζητήσουν τροφή, ο ήρωας δεν θα καταφέρει να φτάσει στον επάνω κόσμο.

Σε αυτό το σημείο, επαληθεύονται τα λόγια του Max Lüthi για τα ευεργετημένα ζώα. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «Τα ευεργετημένα ζώα μπορούν να ενσωματώνουν τις ασυνείδητες δυνάμεις μέσα μας... Οι κατώτερες υπάρξεις πρόκειται να μεταλλαχθούν σε ανώτερες αλλά αυτό δεν συμβαίνει χωρίς πόνο και θυσία και βιαιότητα.... Έτσι, κάποιος μπορεί να δει ... την συνάντηση με το ευεργετημένο ζώο ως τη σύγκρουση με τις ασυνείδητες δυνάμεις μέσα στον εαυτό μας... αυτή η συνάντηση με το ασυνείδητο οδηγεί σε ένα ανώτερο επίπεδο ανάπτυξης, σε μία διευρυμένη γνώση»¹⁵³. Ακριβώς αυτόν τον πόνο, τη θυσία και τη βιαιότητα φέρνει έμμεσα στο προσκήνιο το φυσικό αυτό παράδοξο της κατανάλωσης κομματιού ανθρώπου που είναι και παραμένει εν ζωή από το ευεργετημένο πουλί. Ο ήρωας θυσιάζει οικειοθελώς ένα τμήμα του εαυτού του, δηλαδή, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ένα κομμάτι από το σώμα του, ώστε να φθάσει σε ένα υψηλότερο επίπεδο συνειδητότητας, να αποκτήσει ένα νέο εαυτό. Και πράγματι το καταφέρνει αυτό, αφού φθάνει στον επάνω κόσμο. Είναι εύκολο να εικονοποιηθεί με τη φαντασία μας η σκηνή του παραδόξου στο παραμύθι αυτό, όπου, καθώς το πουλί ζητάει κι άλλο φαγητό αλλά ο ήρωας γνωρίζει ότι τα αποθέματα έχουν τελειώσει και έτσι κόβει ένα κομμάτι από το μπούτι του και το δίνει στο πουλί χωρίς να πει λέξη, σαν να πρόκειται για την πιο φυσική πράξη του κόσμου. Όπως γράφει χαρακτηριστικά ο Μερακλής, σχολιάζοντας στα γνωρίσματα του παραμυθιού του Lüthi, «η εσωτερική κατάσταση εξωτερικεύεται, εδώ, με πλήρη σιωπή, με πλήρη παραμερισμό του λόγου, με μια κανονική παντομίμα, με το λόγο

---

¹⁵⁰ Άντζα= γοφός, μπούτι από το Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 50.

¹⁵¹ *ό.π.*

¹⁵² Μπρούσκου Αίγλη, «“Ο Αυγερινός και η Πούλια”, “Ο Γιάννος και η Μαριώ” από το μύθο στο παραμύθι», *Εθνομολογία*, 1, Αθήνα 1992, σελ. 125-126.

¹⁵³ Max Lüthi, *Once upon a time, On the nature of fairy tales*, *ό.π.*, σελ. 80.

των χειρονομιών»¹⁵⁴. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι τούτο το φυσικό παράδοξο εντάσσεται στα πλαίσια της κανονικότητας του παραμυθιού. Δεν παρατηρείται λόγω της μεσολάβησης του παραδόξου κάποια ανατροπή στην πλοκή αλλά αποτελεί λογική -στα πλαίσια της παραμυθιακής λογικής με βάση την οποία όλα είναι πιθανά και επιτρεπτά μέσα στο παραμύθι¹⁵⁵- εξέλιξη για το παραμύθι αυτό. Η μυητική πορεία του ήρωα συνεχίζεται κανονικά: μετά από την περιπλάνηση στον κάτω κόσμο, όπου σφυρηλατείται η νέα ταυτότητα του ήρωα, έρχεται η ώρα να επιστρέψει στον κόσμο των ζωντανών- στον επάνω κόσμο και να πάρει σιγά- σιγά τη θέση του ως ενήλικο άτομο¹⁵⁶. Επομένως, το αφηγηματικό και φυσικό παράδοξο αυτό εντάσσεται στα πλαίσια της αφηγηματικής και τη φυσικής κανονικότητας για το παραμύθι και δεν ανατρέπει τους νόμους του μαγικού αυτού παραμυθιού.

Κατά τη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας δεν συλλέχθηκαν παραμύθια αυτού του παραμυθιακού τύπου.

2.4. Ο εγκυμονών άνδρας- πατέρας

Το παράδοξο περιέχεται στον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 705A (Born from Fruit (fish))¹⁵⁷ με ελληνικό τίτλο AT/ATU 705 (Άντζα μάννα)¹⁵⁸ και το παράδοξο μοτίβο αφορά την εγκυμοσύνη του άνδρα- πατέρα.¹⁵⁹

Το corpus του παραμυθιακού τύπου διαμορφώνεται σε 55 παραλλαγές: δυο από την Ήπειρο, δυο από τη Θράκη, μία από τη Μακεδονία, πέντε από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, πέντε από τα Δωδεκάνησα, μία από τις Σποράδες, τρεις από την Κρήτη, τρεις από τις Κυκλάδες, τέσσερις από τα νησιά του Ιονίου, δεκατρείς από

---

¹⁵⁴ Μιχάλης Μερακλής, *Έντεχνος λαϊκός λόγος. Κείμενα και κριτική νεοελληνικού λόγου*, ό.π., σελ. 155.

¹⁵⁵ ό.π., σελ. 117.

¹⁵⁶ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Το παραμύθι της Νεράιδας (AT 400): Αναπαραστάσεις των φύλων μέσα από την έλξη/ άπωση του υπερφυσικού και του ανθρώπινου στοιχείου», *Εθνολογία* 5, Αθήνα 1996-1997, σελ. 181-184.

¹⁵⁷ Άννα Αγγελουπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών- 2. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*, ό.π., σελ. 43 και Hans Jörg Uther, ό.π., σελ. 377-378.

¹⁵⁸ Άννα Αγγελουπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 43-52.

¹⁵⁹ Πρόκειται για το μοτίβο «T578. Pregnant man» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

την Πελοπόννησο, πέντε από τη Στερεά Ελλάδα, οκτώ από τη Μικρά Ασία και τρεις από την Κύπρο¹⁶⁰.

Παρουσιάζοντας το παράδοξο πιο συγκεκριμένα, ο άνδρας και πατέρας της μελλοντικής ηρωίδας μένει έγκυος χωρίς να το γνωρίζει ή επιδιώκει λόγω της από λάθους κατανάλωσης μαγεμένης τροφής (φρούτου ή ψαριού) και γεννά την ηρωίδα από το πόδι του (γάμπα ή γόνατο).

Έτσι, παρουσιάζοντας μία σύντομη περίληψη του παραμυθιού, παρατηρείται ότι το παραμύθι ξεκινά με την εγκυμοσύνη ενός άντρα, του πατέρα της ηρωίδας στη γάμπα ή στο γόνατο του μετά από την κατανάλωση κάποιου μαγικού φρούτου. Ο άντρας ξεγεννά όταν η γάμπα ή το γόνατο του ξεσκίζεται από ένα αγκάθι και η ηρωίδα αρπάζεται από έναν αετό και ζει πάνω σε ένα δέντρο χωρίς ανθρώπινη συντροφιά. Στη συνέχεια, τη βλέπει και την ερωτεύεται ο βασιλιάς και καταφέρνει να την κατεβάσει από το δέντρο και να την παντρευτεί. Η ηρωίδα περνά διάφορες περιπέτειες λόγω της ζήλιας της πεθεράς της και αφού ο σύζυγος της φεύγει για τον πόλεμο. Στο τέλος, οι δυο σύζυγοι ενώνονται ξανά και η πεθερά τιμωρείται και ο αετός ανταμείβεται.

Η ανάλυση ξεκινά με τη διαπίστωση ότι σε αυτή την περίπτωση, η εγκυμοσύνη ενός άντρα κατατάσσεται στα φυσικά παράδοξα. Η πλοκή του παραμυθιού εξελίσσεται με βάση την παράδοξη εγκυμοσύνη ενός άντρα¹⁶¹, του συζύγου μίας άτεκνης γυναίκας. Ακόμη, ο άντρας αυτός κυοφορεί το έμβρυο στο πόδι του (γάμπα ή γόνατο), γεγονός που επιτείνει την εικόνα της παράδοξης εγκυμοσύνης. Είναι μία εγκυμοσύνη παρά φύσιν, ανήκουστη για το ανθρώπινο είδος, μη κανονική αφού μόνο οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να μένουν έγκυες.

Ταυτόχρονα, όμως, αποτελεί και μία από τις παιδικές αντιλήψεις που σχετίζονται με τις φαντασιώσεις αναφορικά με τη σύλληψη και τη γέννηση των

---

¹⁶⁰ Άννα Αγγελουπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 47-51.

¹⁶¹ Άννα Αγγελουπούλου, *Ελληνικά Παραμύθια Α'. Οι παραμυθοκόρες*, Αθήνα 2014, σελ. 273, Γεώργιος Α. Μέγας, «Σημειώσεις εις τα Κυπριακά παραμύθια της συλλογής Ν. Κονόμη», *Λαογραφία*, 20, Αθήνα 1962, σελ. 436-437, Δημήτριος Σ. Λουκάτος, «Πατήρ Τίκτων», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών*, 11-12, Αθήνα 1958-1959, σελ. 27-41 και Ν.Γ. Πολίτου, «Παρατηρήσεις εις τα Σωζοπολίτικα παραμύθια», *Λαογραφία*, 5, Αθήνα 1915-16, σελ. 475-479.

παιδιών¹⁶². Το μαγικό φρούτο ή ψάρι, που κατέστησε έγκυο τον άντρα, δρα κατά της στειρότητας για οποιονδήποτε και αν το «καταναλώσει»- γυναίκα, άντρας, ζώο ή αν θαφτεί στη γη. Η γονιμοποιητική του δράση είναι ευρεία και οδηγεί οπωσδήποτε σε εγκυμοσύνη, όπως γράφει και η Παπαχριστοφόρου¹⁶³.

Συμπερασματικά, η παράδοση εγκυμοσύνη είναι κανονική για το παραμύθι διότι προέρχεται από την κατανάλωση μαγικού φρούτου ή ψαριού, η οποία οδηγεί απαρέγκλιτα σε εγκυμοσύνη. Αυτό, λοιπόν, συμβαίνει και σε αυτό το παραμύθι: η κατανάλωση μαγικής τροφής οδηγεί οποιονδήποτε σε εγκυμοσύνη. Επομένως, και σε αυτό το παραμύθι η παρατηρούμενη και αναλυόμενη ανατροπή των φυσικών νόμων εντάσσεται στο πλαίσιο της κανονικότητας του παραμυθιού αυτού και σε καμία περίπτωση δεν ανατρέπει τους νόμους του μαγικού παραμυθιού.

Από την επιτόπια έρευνα δεν προέκυψε η συλλογή κάποιου /-ων παραμυθιού/-ιών αυτού του παραμυθιακού τύπου.

2.5. Ο λιλιπούτειος ήρωας

Πρόκειται για το παράδοξο του διεθνούς παραμυθιακού τύπου ATU 700 (Thumbling)¹⁶⁴ με ελληνικό τίτλο AT 700 (Κοντορεβουθούλης)¹⁶⁵. Το παράδοξο αφορά τον λιλιπούτειο ήρωα.¹⁶⁶

Αναφορικά με το corpus του παραμυθιακού τύπου, υπάρχουν καταγεγραμμένες 74 παραλλαγές σε αυτή την περίπτωση: τέσσερις από την Ήπειρο, δυο από τη Θεσσαλία, πέντε από τη Θράκη, δεκατρείς από τη Μακεδονία, μία από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, δυο από τα Δωδεκάνησα, τέσσερις από την Εύβοια και τις Σποράδες, δυο από την Κρήτη, τέσσερις από τις Κυκλάδες, πέντε από

---

¹⁶² Μαρία Σακαλάκη, *Το απαγορευμένο στους δεσμούς συγγένειας. Στοιχεία για μια ανθρωπολογία του απαγορευμένου στη συλλογική φαντασία*, Αθήνα 1985, σελ. 24.

¹⁶³ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Παραμυθία και ίασις. Μαγικές θεραπείες για μαγικές (;) ασθένειες», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 104, Αθήνα 2007, σελ. 28.

¹⁶⁴ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 23 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 374-376.

¹⁶⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 23.

¹⁶⁶ Πρόκειται για το μοτίβο «F535.1. *Thumbling*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

τα νησιά του Ιονίου, δεκαεννέα από την Πελοπόννησο, επτά από τη Στερεά Ελλάδα, μία από τον Πόντο και δυο από την Κύπρο¹⁶⁷.

Παρουσιάζοντας συνοπτικά το παράδοξο, μπορεί να λεχθεί ότι πρόκειται για τον ήρωα που είναι αφύσικα μικρός σε μέγεθος.¹⁶⁸

Προτού γίνει η ανάλυση του παραδόξου, θα δοθεί μία περίληψη του παραμυθιακού τύπου. Ο ήρωας γεννιέται με θαυματουργή γέννηση ως εξαιρετικά μικρός και περνάει διάφορες περιπέτειες αφού απομακρυνθεί από το σπίτι του. Η αφηγηματική λύση που προτείνεται είναι διττή: είτε πεθαίνει μη καταφέροντας να ολοκληρωθεί ως παραμυθιακός ήρωας είτε επιστρέφει στην πατρική εστία και ζει το υπόλοιπο της ζωής του με τους γονείς του¹⁶⁹.

Αρχίζοντας την ανάλυση θα μπορούσε να λεχθεί ότι πρόκειται για την εξιστόρηση των περιπετειών ενός ήρωα αφύσικα μικρού σε μέγεθος και γι' αυτό το λόγο θεωρείται ότι ανήκει στα φυσικά παράδοξα¹⁷⁰. Το ίδιο το παραμύθι, εξάλλου, μας διαβεβαιώνει για το πάρα πολύ μικρό μέγεθος του ήρωα, αφού μας διηγείται ότι πρόκειται για «ένα μικρό κουκάκι»¹⁷¹.

Όμως, το φυσικό αυτό παράδοξο εντάσσεται στα πλαίσια της κανονικότητας του παραμυθιού. Όπως αναφέρει και ο Max Lüthi, το πρώτο και ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του παραμυθιακού ήρωα είναι η απομόνωση (isolation) από το περιβάλλον του λόγω ενός ασυνήθιστου χαρακτηριστικού που αυτός φέρει. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτό είναι το γεγονός ότι ο ήρωας είναι ημιτελής, δεν αφήνει περιθώρια ελπίδας για τη μελλοντική επιτυχία του και την ολοκλήρωση του ως ήρωα.¹⁷² Επομένως, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι

---

¹⁶⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 28-33.

¹⁶⁸ *ό.π.*, σελ. 23-33.

¹⁶⁹ Σε αντίθεση με την αφύσικα μικρή σε μέγεθος ηρωίδα του Hans Christian Andersen, Thumbelina (Τοσοδούλα ή Δαχτυλένια), η οποία, αφού, μέσα στις περιπέτειες που περνάει, αποφεύγει δύο γάμους με δύο γαμπρούς που δεν της ταιριάζουν στο μέγεθος, παντρεύεται τελικά τον ίδιο μεγέθους με εκείνη βασιλιά των πνευμάτων των λουλουδιών. (Hans Christian Andersen, *The Complete Fairy Tales and Stories*, New York 1983, σελ. 29-37.)

¹⁷⁰ Ο μικρότερος καταγεγραμμένος στο βιβλίο Guinness άνθρωπος στο κόσμο έχει ύψος 67,08 εκ. ([http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/shortest-man-living-\(mobile\)](http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/shortest-man-living-(mobile))) (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021) δηλαδή είναι δεκάδες φορές μεγαλύτερος από τον ήρωα αυτού του παραμυθιού.

¹⁷¹ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 23.

¹⁷² *ό.π.*, σελ. 34- 35 και Max Lüthi, *The Fairytale as art form and portrait of man*, *ό.π.*, σελ. 135-136.

εφόσον ο ήρωας έχει το πρώτο χαρακτηριστικό αυτό γνώρισμα μπορεί να ενταχθεί στην κανονικότητα του παραμυθιού και να συνεχίσει την πορεία του ως ήρωας, δηλαδή να φύγει από την πατρική εστία και να ξεκινήσουν οι περιπέτειες του. Αν δεν ήταν μικροσκοπικός, δεν θα μπορούσε να είναι ο ήρωας του παραμυθιού αυτού: η ημιτέλειά του είναι το χαρακτηριστικό του ως παραμυθιακού ήρωα.

Και καθώς κινούμαστε επάνω στον άξονα αφύσικη μικρότητα- φυσικό παράδοξο- κανονικότητα, θα πρέπει να τονιστεί ότι το φυσικό παράδοξο αυτό συνδέεται άμεσα με το θαύμα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, πρόκειται για τη θαυματουργή γέννηση του ήρωα,¹⁷³ ο οποίος γεννιέται μετά από τη σχετική ευχή της μάνας του¹⁷⁴. Το θαύμα βρίσκεται σε ημερησία διάταξη μέσα στο παραμύθι, σε κάθε παραμύθι, και έχει ως σκοπό να αναδείξει τις ακραίες αντιθέσεις¹⁷⁵ που αυτό τόσο πολύ επιδιώκει να φέρνει στο προσκήνιο σε κάθε ευκαιρία και αποτελεί ένα από τα σταθερά χαρακτηριστικά του. Έτσι, και ο άξονας παράδοξο- θαύμα- ακραίο μας επιβεβαιώνει από μία άλλη σκοπιά την κανονικότητα του παραδόξου του αφύσικα μικρού ήρωα.

Συνοπτικά, είτε ως αφύσικα μικρός ήρωας είτε ως ήρωας προερχόμενος από θαυματουργική γέννηση, επιβεβαιώνεται σε άλλο ένα μαγικό παραμύθι ότι η ανατροπή των φυσικών νόμων δε συμβάλλει στην ανατροπή των νόμων του μαγικού παραμυθιού. Αντιθέτως, αποτελεί κανονικότητα σε αυτό το μαγικό παραμύθι.

Κατά την επιτόπια έρευνα στη Μύκονο, συλλέχθηκε ένα παραμύθι αυτού του παραμυθιακού τύπου (Παράρτημα 2 – Γιάννης Κοντός). Η περίληψή του είναι η εξής: Ο ήρωας γεννιέται με θαυματουργή γέννηση ως το τελευταίο και μισοπλασμένο παιδί δύο γερόντων. Από αυτή την ατέλειά του προέρχεται και το όνομα του: Μισοκωλάκι. Περνάει διάφορες περιπέτειες, αφού απομακρυνθεί από το σπίτι του. Στο τέλος, σκοτώνει τον αντίπαλό του, την παμπόνηρη κυρά- Μαριορή και επιστρέφει στο σπίτι του με ένα τσουβάλι γεμάτο θησαυρούς (Παράρτημα 2).

---

¹⁷³ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 34.

¹⁷⁴ Πρόκειται για το μοτίβο «T553. *Thumbling born as result of hasty wish of parents*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958..

¹⁷⁵ Max Lüthi, *The European Folktale*, *ό.π.*, σελ. 34.

Αναλύοντας το παραμύθι αυτό, ο ήρωας ονομάζεται Μισοκωλάκι, δηλαδή έχει μόνο τα μισά του οπίσθια. Ο αφηγητής το χαρακτηρίζει «αποζούρι» (Παράρτημα 2) και περιγράφει ότι «το Μισοκωλάκ' ήτανε το στερνό μισό κουκάκι που ξεφτίλιζεν' η γριά» (Παράρτημα 2). Επομένως, ο ήρωας είναι ημιτελής, μισός. Ένα χαρακτηριστικό που τον απομονώνει από το περιβάλλον του και τον ωθεί να ξεκινήσει τις περιπέτειες του μακριά από την πατρική εστία. Όπως αναλύθηκε και παραπάνω, η ημιτέλεια του ήρωα είναι το χαρακτηριστικό του γνώρισμα, που το εντάσσει στην κανονικότητα του παραμυθιού. Η υπερφυσική φύση του, το ημιτελές του σώματός του, δεν είναι καθόλου παράδοξη αλλά είναι αυτή που το καθιστά τον ήρωα του παραμυθιού αυτού.

Ακόμη, η γέννηση του ήρωα αυτού συνδέεται άμεσα με το θαύμα, καθώς γεννιέται μετά από τη σχετική ευχή της γριάς μητέρας του: «ε και να 'χαμε γέρο μου τόσα παιδάκια όσα κουκάκια έχει ο νταβάς» (Παράρτημα 2) λέει χαρακτηριστικά ο αφηγητής. Και στη συνέχεια, το θαύμα περιγράφεται ως εξής: «...δεν προφταίνει να τα πει και να και παρουσιαζόντε μπροστά της έξιμι παιδιά ... μικρά σαν τα κρύα νερά και μαζί και ένασα Μισοκωλάκ'» (Παράρτημα 2). Όπως αναλύεται και παραπάνω, το θαύμα είναι στην ημερήσια διάταξη του παραμυθιού, αφού αναδεικνύει τις ακραίες αντιθέσεις του.

Έτσι, οι νόμοι της φύσης ανατρέπονται αλλά όχι οι νόμοι του παραμυθιού και η κανονικότητα σε αυτό το παραμύθι διατηρείται.

2.6. Η υπερφυσική γέννηση/ παρθενογένεση του ήρωα και η υπερφυσική δύναμή του

Πρόκειται για τα παράδοξα από τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 301 (The Three Stolen Princesses)¹⁷⁶ με ελληνικό τίτλο AT 301B (Ο Δακρυγιάννης)¹⁷⁷. Το

---

¹⁷⁶ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 67 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 176-179. Στην ταξινόμηση του ο Uther, συμπεριλαμβάνει τους παραμυθιακούς τύπους ATU 301A και ATU 301B στον παραμυθιακό τύπο ATU 301.

¹⁷⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 67.

παράδοξο αφορά την υπερφυσική γέννηση του ήρωα ή η παρθενογένεσή του, η οποία του προσδίδει την υπερφυσική του δύναμη¹⁷⁸.

Παρουσιάζοντας το corpus παραμυθιακού τύπου, παρατηρείται ότι υπάρχουν 28 παραλλαγές: μία από την Ήπειρο, δυο από τη Θεσσαλία, μία από τη Θράκη, δυο από τη Μακεδονία, τρεις από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, μία από τα Δωδεκάνησα, μία από τις Σποράδες, τρεις από την Κρήτη, δυο από τις Κυκλάδες, μία από τα νησιά του Ιονίου, έξι από την Πελοπόννησο, τέσσερις από τις περιοχές της Μικράς Ασίας, μία από τον Πόντο και μία από την Κύπρο¹⁷⁹.

Επικεντρώνοντας στα τρία παράδοξα αυτού του παραμυθιακού τύπου, ο ήρωας είναι παιδί αρκούδας (φυσικό παράδοξο) ή γεννημένος από τα δάκρυα της μάνας του (αφηγηματικό παράδοξο) που ενίοτε είναι παρθένα (φυσικό παράδοξο), γεγονότα εκ των οποίων πηγάζει η υπερβολικά μεγάλη δύναμή του (φυσικό παράδοξο).

Περιληπτικά, η πλοκή του παραμυθιού είναι η εξής: Ο ήρωας είναι παιδί αρκούδας ή γεννημένος από τα δάκρυα που έχυσε η μάνα του και στη συνέχεια τα ήπιε. Σε κάθε περίπτωση, έχει μεγάλη δύναμη λόγω της ιδιόμορφης φύσης του ή του όπλου που του έδωσε ο πατέρας του. Επιπρόσθετα, η μάνα του μπορεί να είναι χήρα ή χαροκαμένη ή παρθένα ή ορφανή ή ανύπαντρη. Ο ήρωας φεύγει από το σπίτι του με διαφορετικούς σκοπούς ή για ποικίλους λόγους: απελευθέρωση συγγενών, λόγω της κοροϊδίας από τους δικούς του, προς αναζήτηση της τύχης του, προς αναζήτηση ανθρώπου δυνατότερου από εκείνον, επειδή όποιον χτυπάει τον σκοτώνει είναι οι επικρατέστεροι. Στη συνέχεια συναντά έναν ή περισσότερους δυνατούς συντρόφους μαζί με τους οποίους λαμβάνει χώρα η περιπέτεια κατά την προετοιμασία του φαγητού. Συναντά ακόμη και/ ή τη βασίλοπούλα/ κόρη/ πεντάμορφη και τον δράκο που σκότωσε τους συγγενείς του και τον εξολοθρεύει. Μετά, ο ήρωας κατεβαίνει στον κάτω κόσμο και επαναφέρεται στη ζωή από τους οικείους του. Αργότερα, συναντά υπερφυσικούς αντιπάλους (δράκο/ μάγισσα/

---

¹⁷⁸ Πρόκειται για τα μοτίβα «T547. *Birth from virgin*», «B631. *Human offspring from marriage to animal*» και «T541.3. *Birth from tears*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

¹⁷⁹ Άννα Αγγελουπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 71-75.

αράπη/ νάνο/ σατανά, κ.λπ.) και τους νικά. Τελικά, είτε επιστρέφει στο σπίτι του και παντρεύεται είτε παλεύει με το Χάρο και τον σώζουν οι αδερφές του είτε φεύγει για νέες περιπέτειες είτε γίνεται αθάνατος είτε ζει στο σπίτι του με τα αδέρφια του είτε στην επιστροφή στο σπίτι τον σκοτώνει ο γιος του αφού δεν τον έχει αναγνωρίσει.

Για να αρχίσει η ανάλυση, σε αυτό το παραμύθι παρατηρούνται τρία φυσικά παράδοξα και ένα αφηγηματικό παράδοξο¹⁸⁰.

Όπως μαρτυρεί ο κατάλογος των ελληνικών παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών και αναλύει και ο Αλεξιάδης στη διδακτορική του διατριβή, στις περισσότερες παραλλαγές του, το παραμύθι αυτό ξεκινά εξιστορώντας την γέννηση του ήρωα που προέρχεται από την ένωση ανθρώπου (συνήθως ενός παπά), με κάποιο θηρίο (αρκούδα)¹⁸¹, οι οποίοι βρίσκονται στη μεγαλύτερη δυνατή απόσταση μεταξύ τους, αφού είναι οι πιο ακραίες μορφές των δύο διαφορετικών κόσμων στους οποίους ανήκουν¹⁸². Έτσι, ο ήρωας ονομάζεται Αρκουδογιάννης και η γέννηση του χαρακτηρίζεται ως υπερφυσική¹⁸³.

Εναλλακτικά, ο ήρωας ενδέχεται να έχει γεννηθεί από τα δάκρυα που έχυσε η μάνα του και αργότερα τα ήπιε¹⁸⁴. Στην δεύτερη περίπτωση, η μάνα είναι ανύπαντρη, «μία μοναχική γυναίκα»¹⁸⁵, είτε χήρα είτε ορφανή είτε χαροκαμένη είτε παρθένα αλλά, πάντως, μία μητέρα που πίνει τα δάκρυα τις ανακατωμένα με ούρα αλόγου¹⁸⁶ με απώτερο σκοπό να φαρμακωθεί και να πεθάνει. Σε αυτές τις παραμυθιακές εκδοχές, ο ήρωας ονομάζεται Δακρυγιάννης (ή Δακρυηλιάς ή Δακρανελιάς ή Δάκρυς ή της Ελιάς το Δάκρυ). Ακόμη, η σε κάποιες παραλλαγές γέννηση του ήρωα από τα δάκρυα μίας μάνας παρθένας είναι ένα εξίσου σπάνιο μοτίβο στο παραμύθι¹⁸⁷, γεγονός που αποτελεί αφηγηματικό παράδοξο αφού παρατηρείται αφηγηματική σπανιότητα. Αυτή επιβεβαιώνεται από τον κατάλογο

---

¹⁸⁰ Κατ' εξαίρεση, η ανάλυση του αφηγηματικού παραδόξου γίνεται σε αυτό το κεφάλαιο, ώστε να υπάρχει μία συνολική οπτική των παραδόξων του παραμυθιακού αυτού τύπου.

¹⁸¹ Μηνάς Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 118.

¹⁸² Άννα Αγγελοπούλου, «Μια υπερφυσική γέννηση στο ελληνικό παραμύθι: η παράδοξη διαδρομή των δακρύων», *Διαβάζω*, 130, Αθήνα 1985, σελ. 28.

¹⁸³ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 75-77 και Άννα Αγγελοπούλου, *ό.π.*, σελ. 26-27.

¹⁸⁴ Μηνάς Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 119.

¹⁸⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 77.

¹⁸⁶ Μηνάς Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 120.

¹⁸⁷ Άννα Αγγελοπούλου, *ό.π.*, σελ. 27.

των μοτίβων του Thompson, ο οποίος δίνει μόνο δύο παραπομπές για τη γέννηση μέσω δακρύων¹⁸⁸. Έτσι, αποδεικνύεται ότι το αφηγηματικά σπάνιο συντηρεί την αφηγηματική κανονικότητα και δεν την ανατρέπει.

Ταυτόχρονα, η παρθενογένεση ως μοτίβο είναι φυσικό παράδοξο. Το μοτίβο της παρθενογένεσης παρατηρείται μεταξύ διάφορων θεοτήτων διαφορετικών θρησκειών ήδη από την αρχαιότητα¹⁸⁹ με δεσπόζουσα μορφή την Παρθένο Μαρία¹⁹⁰, αλλά δεν παύει να παραμένει πρωτοφανές σε σχέση με την καθημερινή πραγματικότητα μας. Η γέννηση ανθρώπων γίνεται μόνο δια της συνουσίας, ενώ υπάρχουν άλλοι έμβιοι οργανισμοί που αναπαράγονται με παρθενογένεση¹⁹¹. Φυσικά, όπως επιβεβαιώνει στο άρθρο της και η Αγγελοπούλου, η σύλληψη του ήρωα από παρθένα γυναίκα είναι ένα θαύμα¹⁹². Για άλλη μια φορά αποδεικνύεται, λοιπόν, ότι το θαύμα και το φυσικό παράδοξο πάνε χέρι με χέρι. Και το θαύμα είναι η πεμπτουσία του ακραίου, που τόσο αγαπά το παραμύθι¹⁹³ και ιδιαίτερα των ακραίων αντιθέσεων: μία παρθένα γεννά. Έτσι, είναι φανερό ότι το φυσικό αυτό παράδοξο είναι κανονικό αφού σχετίζεται άμεσα με το θαύμα.

Το τρίτο και τελευταίο φυσικό παράδοξο είναι η υπερφυσική δύναμη του ήρωα, που θα μπορούσε να αποδοθεί στην θαυματουργή γέννησή του¹⁹⁴. Σε αυτή την περίπτωση, παρατηρείται αλληλοδιαδοχή παραδόξων. Αναλύοντας το παράδοξο αυτό, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το χαρακτηριστικό γνώρισμα του ήρωα, είτε του Δακρυγιάννη είτε του Αρκουδογιάννη, είναι η υπερφυσική του δύναμη, η οποία οφείλεται στην πατρική απουσία ή την απομάκρυνση του πατέρα σε έναν άλλο κόσμο¹⁹⁵. Ταυτόχρονα, πρόκειται για το ασυνήθιστο χαρακτηριστικό που έχει κάθε παραμυθιακός ήρωας και τον καθιστά ακριβώς αυτό που είναι: Ένας παραμυθιακός ήρωας. Η υπερφυσική του δύναμη τον οδηγεί στην απαραίτητη

---

¹⁸⁸ Πρόκειται για το μοτίβο «T541.3. *Birth from tears*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

¹⁸⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Miraculous_births (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

¹⁹⁰ Άννα Αγγελοπούλου, *ό.π.*, σελ. 30.

¹⁹¹ <https://www.britannica.com/science/parthenogenesis> (τελευταία προσπέλαση: 15/6/2021)

¹⁹² Άννα Αγγελοπούλου, *ό.π.*, σελ. 28.

¹⁹³ Max Lüthi, *ό.π.*, σελ. 34.

¹⁹⁴ Max Lüthi, *ό.π.*, σελ. 60 και Μηνάς Αλεξιάδης, *ό.π.*, σελ. 120-121.

¹⁹⁵ Άννα Αγγελοπούλου, *ό.π.*, σελ. 28.

απομόνωση¹⁹⁶ από το παραμυθιακό περιβάλλον ώστε να ξεκινήσει το περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένο ταξίδι του προς την ενηλικίωση και να αναδειχθεί στον ήρωα του παραμυθιού αυτού. Επομένως, γίνεται εμφανές ότι η το φυσικό παράδοξο της υπερβολικά μεγάλης δύναμης του ήρωα μπορεί να θεωρηθεί κανονικό για το παραμύθι τούτο αφού χαρίζει στον ήρωα το αναγκαίο στοιχείο για τη διαμόρφωση του ως τέτοιου.

Συνοπτικά, αποδεικνύεται και σε αυτό το μαγικό παραμύθι ότι σχετικά με τα φυσικά παράδοξα, η ανατροπή των νόμων της φύσης δεν συντείνει στην ανατροπή των νόμων του μαγικού παραμυθιού, ενώ το αφηγηματικό παράδοξο εντάσσεται στο πλαίσιο της αφηγηματικής κανονικότητας.

Η επιτόπια έρευνα που διεξήχθη στο νησί της Μυκόνου δεν απέδωσε κανένα παραμύθι αυτού του παραμυθιακού τύπου.

2.7. Ο μισός ή κουτσός ή ολόκληρος κόκορας με την υπερφυσική δύναμη

Τα παράδοξα αφορούν τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 715 (Demi-cock)¹⁹⁷ με ελληνικό τίτλο AT 715 (Ο Μισοκοκκοράκος)¹⁹⁸. Τα δυο παράδοξα εδώ αφορούν τον μισό κόκορα που τρώγεται και τον άλλο μισό που το σκάει για να γλιτώσει¹⁹⁹ και τον μισό ή κουτσό ή ολόκληρο κόκορα με την υπερβολική δύναμη.²⁰⁰

Παρουσιάζοντας αναλυτικά το corpus του παραμυθιακού τύπου, οι παραλλαγές του είναι 74: δεκαεπτά από την Ήπειρο, επτά από τη Θεσσαλία, μία από τη Θράκη, οκτώ από τη Μακεδονία, δυο από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, μία από τα Δωδεκάνησα, μία από τις Σποράδες, τέσσερις από τις Κυκλάδες, τρεις από τα νησιά του Ιονίου, δεκατέσσερις από την Πελοπόννησο, έντεκα από τη Στερεά

¹⁹⁶ Max Lüthi, *The Fairytale as art form and portrait of man*, ό.π., σελ. 135.

¹⁹⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 173 και Hans Jörg Uther, ό.π., σελ. 387-388.

¹⁹⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 173.

¹⁹⁹ Πρόκειται για το μοτίβο «B171.1. *Demi-coq*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

²⁰⁰ Πρόκειται για το μοτίβο «F611.3.2. *Hero's precocious strength*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

Ελλάδα, μία από τον Πόντο, μία από την Καππαδοκία, μία από την Κύπρο και δυο αδήλου τόπου²⁰¹.

Παρουσιάζοντας τα παράδοξα πιο εκτενώς, θα μπορούσε να λεχθεί ότι το πρώτο αφορμάται από μια γριά που αποφασίζει να σφάξει έναν πετεινό και να φάει τον μισό ενώ το άλλο μισό κομμάτι που μένει φεύγει κρυφά για να γλιτώσει και το δεύτερο σχετίζεται με τον ήρωα- κόκορα που έχει υπερβολική δύναμη, η οποία σε κάποιες περιπτώσεις προέρχεται από την βρώση ενός σκουληκιού.

Πριν προβώ στην ανάλυση, θα παρουσιαστεί περιληπτικά η πλοκή του παραμυθιού. Ο ήρωας ανήκει στην ιδιοκτησία μίας γριάς και ενός γέρου ή είναι παιδί τους. Κάποτε είναι ολόκληρος κόκορας και κάποτε είναι κουτσός. Σε άλλες παραλλαγές, είναι ένας κόκορας μισός. Σε αυτές, η αφήγηση αρχίζει ως εξής: μια γριά σφάξει έναν κόκορα και τρώει τον μισό ενώ το άλλο μισό τμήμα του πετεινού που μένει, παραμένει ζωντανό και φεύγει κρυφά για να γλιτώσει. Στις περισσότερες παραλλαγές πάντως, η υπερφυσική δύναμη του πετεινού είναι δεδομένη. Σε μία μόνο παραλλαγή, εξηγείται ότι η υπερβολική δύναμη του ήρωα προέρχεται από την κατανάλωση κάποιου σκουληκιού. Στη συνέχεια, ο ήρωας- κόκορας φεύγει από το σπίτι με σκοπό να αποκτήσει πλούτη και να τα φέρει πίσω στους γέρους. Οι περιπέτειες του ήρωα περιγράφονται αναλυτικά. Στο τέλος, επιστρέφει στο σπίτι των γέρων και τους γεμίζει φλουριά και τον σκοτώνουν ή οι γέροι αλληλοσκοτώνονται ή συμφιλιώνονται.

Αρχίζοντας, λοιπόν, την ανάλυση των παραδόξων αυτού του παραμυθιακού τύπου, παρατηρείται ότι το πρώτο παράδοξο εντοπίζεται στην ίδια τη φύση του ήρωα- πετεινού. Στο 20% περίπου των παραλλαγών η περίεργη φύση του ήρωα δικαιολογείται με την ύπαρξη του παρακάτω παραδόξου: η γριά σφάξει τον μισό κόκορα και τον τρώει ενώ το άλλο μισό σηκώνεται, φεύγει και εξελίσσεται στον ήρωα του παραμυθιού αυτού²⁰². Το παράδοξο αυτό είναι φυσικό γιατί θεωρείται αδύνατο αφενός να σφάξει κάποιος μόνο το μισό από ένα ζώο και, αφετέρου, το υπόλοιπο μισό να συνεχίσει να ζει μια φυσιολογική ζωή μόνο με το μισό του σώμα. Βέβαια, από μία σύντομη αναζήτηση στο διαδίκτυο, βρέθηκαν πολλά άρθρα που

²⁰¹ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 177-182.

²⁰² Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 183.

αναφέρονται σε έναν πετεινό που έζησε για 18 μήνες χωρίς κεφάλι²⁰³ υπό ειδικές συνθήκες. Το να ζει, όμως, ένα ζώο με μόνο το μισό του σώμα είναι φυσικό παράδοξο, ξεπερνά τα όρια της φυσικής κατάστασης των οργανισμών ως έμβιων όντων²⁰⁴. Και φυσικά, το παράδοξο εντείνεται αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η γριά με κάποιο τρόπο σκότωσε μόνο το μισό. Όμως, όπως θα αποδειχθεί στη συνέχεια, η ανατροπή των νόμων της φύσης δεν ανατρέπει τους νόμους του μαγικού αυτού παραμυθιού. Παραφράζοντας τον Max Lüthi όσον αφορά το συγκεκριμένο μοτίβο, το παραμύθι μας λέει για παράδοξα πράγματα με τον πιο πραγματικό τόνο²⁰⁵. Και αυτό ισχύει επειδή το παραμύθι αγαπά το ακραίο και προτιμά ιδιαίτερα τις ακραίες αντιθέσεις²⁰⁶. Πρόκειται για μια ακραία αντίθεση: ήδη από την αρχή του παραμυθιού, ο μισός νεκρός κόκορας (ο οποίος, για να σιγουρευτεί αφηγητής και ακροατήριο ότι είναι νεκρός, μας λέει το παραμύθι ότι η γριά τον σφάζει και τον τρώει) τίθεται σε ευθεία αντίθεση με τον άλλο μισό ζωντανό κόκορα, που όχι μόνο ζει σαν ολόκληρος αλλά, επιπρόσθετα, - σαν να προσπαθεί να αποδείξει τη ζωντανή του φύση- εμπλέκεται σε περιπέτειες και στο τέλος αποδεικνύεται ο ήρωας του παραμυθιού αυτού.

Το δεύτερο παράδοξο είναι, επίσης, φυσικό και αφορά την υπερβολική δύναμη του ήρωα. Στο παραμύθι αυτό, ο ήρωας παρουσιάζεται είτε ως καχεκτικός είτε ως μισός είτε ως άχρηστος. Όμως, αντιθετικά προς την εξωτερική του εμφάνιση, είναι «ακαταμάχητος»²⁰⁷, η δύναμη του είναι τεράστια, υπερβολικά μεγάλη. Σχηματίζεται, λοιπόν, μπροστά μας άλλη μια αντίθεση μέσα στο ίδιο παραμύθι. Μάλιστα, πρόκειται και πάλι για μία ακραία αντίθεση, αφού από τη μία πλευρά, ο ήρωας «βρίσκεται σε μειονεκτική θέση»²⁰⁸ και, από την άλλη πλευρά,

---

²⁰³ <http://www.bbc.com/news/magazine-34198390> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021). Από τύχη επέζησε ο κόκορας, αφού παρά την κοπή του κεφαλιού του, δεν αφαιρέθηκε το κομμάτι του εγκεφάλου του που ελέγχει την κίνηση και ταυτόχρονα δεν προκλήθηκε ακατάσχετη αιμορραγία λόγω θρόμβου.

²⁰⁴ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/organism>. (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

²⁰⁵ Max Lüthi, *Once upon a time. On the nature of fairytales*, ό.π., σελ. 75.

²⁰⁶ Max Lüthi, *The European Folktale*, ό.π., σελ. 34 και Max Lüthi, *The Fairytale as art form and portrait of man*, ό.π., σελ. 94-95.

²⁰⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 184.

²⁰⁸ Max Lüthi, *The Fairytale as art form and portrait of man*, ό.π., σελ. 136-137.

έχει υπερβολική δύναμη. Επιπρόσθετα, οι δύο ιδιότητες του ήρωα δημιουργούν πόλωση, «τραβούν τα πράγματα στον ανώτατο πιθανό βαθμό»²⁰⁹.

Συμπερασματικά, λοιπόν, και τα δύο φυσικά παράδοξα αποτελούν ανατροπές των φυσικών νόμων αλλά όχι των νόμων του μαγικού παραμυθιού και εντάσσονται στο πλαίσιο της κανονικότητας του, καθώς χρησιμεύουν στην αποτύπωση των ακραίων αντιθέσεων που τόσο επιδιώκει αυτό.

Στη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας δεν συλλέχθηκε κανένα παραμύθι αυτού του παραμυθιακού τύπου.

2.8. Η γέννηση χωρίς εγκυμοσύνη και η αγνότητα της μητέρας

Πρόκειται το παράδοξο που εμπεριέχεται στον ελληνικό παραμυθιακό τύπο ΑΤ *514C (Ο Ύπνος)²¹⁰, του οποίου ο διεθνής παραμυθιακός τύπος δεν συμπεριλαμβάνεται στον διεθνή παραμυθιακό κατάλογο²¹¹. Το παράδοξο αφορά την ύπαρξη ενός μωρού χωρίς προηγούμενη εγκυμοσύνη και γέννα και την αγνότητα της μάνας του²¹².

Κάνοντας μία σύντομη παρουσίαση του corpus του παραμυθιακού τύπου, παρατηρείται ότι σε αυτόν περιλαμβάνονται 29 παραλλαγές: μία από την Ήπειρο, τρεις από τη Θράκη, μία από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, οκτώ από τα Δωδεκάνησα, μία από την Εύβοια και μία από τις Σποράδες, δυο από την Κρήτη, μία από τις Κυκλάδες, μία από τα νησιά του Ιονίου, πέντε από την Πελοπόννησο, τρεις από τη Στερεά Ελλάδα, μία από την Κύπρο και μία αδήλου τόπου²¹³.

---

²⁰⁹ Max Lüthi, *ό.π.*, σελ. 95 και Max Lüthi, *The European Folktale*, *ό.π.*, σελ. 34-35.

²¹⁰ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-4. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 500-559*, Αθήνα 2004, σελ. 261.

²¹¹ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 261.

²¹² Πρόκειται για τα μοτίβα «D430. Transformation: object to person» και «D300. Transformation: animal to person» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

²¹³ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 263-267.

Πιο αναλυτικά, το παράδοξο παρουσιάζεται ως εξής: Το παιδί της ηρωίδας γεννιέται χωρίς να προηγηθεί εγκυμοσύνη και γέννηση και ενόσω η ηρωίδα παραμένει παρθένα.

Πριν την ανάλυση του παραδόξου παρουσιάζεται η περίληψη του παραμυθιού, η οποία είναι αναγκαία για να γίνει κατανοητή η ανάλυση που θα ακολουθήσει. Η ηρωίδα ξενυχτά γνέθοντας για να κερδίσει τα προς το ζην. Όταν νυστάζει τραγουδά ένα σύντομο τραγουδάκι όπου μέσα αναφέρεται η λέξη «Ύπνος», η οποία ταυτόχρονα είναι και το όνομα του βασιλόπουλου ή υπόσχεται ότι μόνο αν την αντικρύσει το βασιλόπουλο θα μείνει έγκυος ή τάζει ότι θα γεννήσει ένα παιδί και θα παραμείνει παρθένα. Το γεγονός το μαρτυρούν στη βασίλισσα και, παράλληλα, συκοφαντούν την ηρωίδα ότι έχει ερωτική σχέση με το βασιλόπουλο. Έτσι, η βασίλισσα στέλνει δώρα στη ηρωίδα και νομίζοντας ότι περιμένει το παιδί του γιου της και την καλεί με το μωρό στο παλάτι. Η ηρωίδα ντύνει ένα αντικείμενο ή ένα ζώο ως μωρό και το στέλνει στο παλάτι με το δούλο. Στο δρόμο, είτε το ψεύτικο μωρό αλλάζεται με ένα αληθινό μωρό είτε οι Μοίρες ή η Αγέλαστη Μοίρα το μοιράνουν και γίνεται αληθινό παιδί. Τελικά, το βασιλόπουλο μαθαίνει την αλήθεια από την ηρωίδα και την παντρεύεται.

Ξεκινώντας την ανάλυση, λοιπόν, το φυσικό παράδοξο του παραμυθιακού αυτού τύπου αφορά το γεγονός ότι η ηρωίδα γίνεται μητέρα ενός παιδιού χωρίς να έχει προηγηθεί εγκυμοσύνη και γέννα και ενώ η ίδια έχει υποσχεθεί ότι θα παραμείνει παρθένα. Όπως είναι εύκολα κατανοητό, η παραπάνω περιγραφόμενη διαδικασία είναι φυσικά παράδοξη καθώς για την απόκτηση ενός παιδιού είναι απαραίτητο να έχουν προηγηθεί η εγκυμοσύνη και η γέννα από την πλευρά της μητέρας του και φυσικά το χάσιμο της αγνότητάς της. Όπως αναλύει η Παπαχριστοφόρου, η ηρωίδα μέσω ενός κράματος γυναικείας πονηριάς (που μπορεί να χρησιμοποιείται είτε από τη μάνα είτε από την/τις γειτόνισσα/-ες ή και από την ίδια την ηρωίδα)²¹⁴, πίστης και υπομονής²¹⁵ και με τη βοήθεια της θείας βούλησης²¹⁶ ανέβηκε από την μειονεκτική κοινωνική και προσωπική θέση στην

---

²¹⁴ Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Από το κουτσομπολιό και (με) το νανούρισμα στο παραμύθι: Ο οικότυπος του βασιλιά Ύπνου», *Εθνομολογία*, 8, σελ. 135-138.

²¹⁵ ό.π., σελ. 144.

²¹⁶ ό.π., σελ. 145.

οποία βρισκόταν αρχικά στο βασιλικό θρόνο δίπλα στο βασιλόπουλο. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι «τεκνοποίηση και γυναικεία αγνότητα λειτουργούν σαν αφηγηματικά ισοδύναμα, χωρίς να αλληλοαναιρούνται. Το παράδοξο εξισορροπείται... μ' ένα θαύμα...»²¹⁷ και «Η ανατροπή της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων είναι αναγκαία για τη μυητική έκβαση του παραμυθιού και... μόνο με ένα θαύμα μπορεί να συντελεστεί.»²¹⁸.

Επομένως, το φυσικό αυτό παράδοξο αποτελεί τον πυρήνα του θαύματος, το οποίο είναι απαραίτητο για την μυητική πορεία της ηρωίδας του παραμυθιού και την τελική ευτυχή του κατάληξη. Σε ακόμα ένα μαγικό παραμύθι, οι φυσικοί νόμοι ανατρέπονται αλλά όχι οι νόμοι του μαγικού παραμυθιού.

Από την επιτόπια έρευνα που διεξήγαγα στη Μύκονο δεν εντόπισα κανένα παραμύθι αυτού του παραμυθιακού τύπου.

---

²¹⁷ ό.π., σελ. 142.

²¹⁸ ό.π., σελ. 139-140.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο:

ΤΟ ΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΔΕΚΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ

Με βάση τον ορισμό που έχω δώσει, τα κοινωνικά παράδοξα ανατρέπουν τους κανόνες της κοινωνίας. Πρόκειται για πράξεις που δεν είναι κοινωνικά αποδεκτές. Αλλά παρουσιάζονται με έναν τόσο «ρητό και ξεκάθαρο τρόπο»²¹⁹ ώστε να γίνονται αποδεκτά κατά τη αφήγηση των εκάστοτε παραμυθιών αφού, όπως έγραψα και παραπάνω, το παραμύθι μας διηγείται τα πιο παράδοξα πράγματα με τον πιο ρεαλιστικό τόνο.

Επίσης, αυτά τα παράδοξα επιτείνουν και τον βαθμό της έντασης²²⁰ που δημιουργεί το παραμύθι. Σε όσο μεγαλύτερο κίνδυνο μπαίνει ο ήρωας ή η ηρωίδα, όσο πιο τρομακτικά απειλείται, τόσο σπουδαιότερη φαντάζει και η επιτυχία ή η ευτυχία του/της στο τέλος του παραμυθιού.

Ακόμη, για κανένα από αυτά δεν δίνονται ανατριχιαστικές λεπτομέρειες. Αντιθέτως, χρησιμοποιούνται οι αναγκαίες λέξεις και φράσεις που απαιτούνται ώστε, αφού γίνει ξεκάθαρη η αποτρόπαια, συνήθως, πράξη, να διευκολυνθεί η εξέλιξη της πλοκής. Είναι δηλαδή και αυτά τα παράδοξα, όπως και αυτά της προηγούμενης κατηγορίας, «κινητήριες δυνάμεις της πλοκής»²²¹.

Και, φυσικά, και αυτό είναι και το σημαντικότερο χαρακτηριστικό τους, είναι και αυτά τα παράδοξα, όπως και τα φυσικά αντιστοίχως, «ευκαιρίες»²²². Ευκαιρίες για τους ήρωες ή τις ηρωίδες να προχωρήσουν στη περιπέτεια τους, να βγουν από το αδιέξοδο της φρικτής πράξης προς τον μεγάλο κόσμο και να δράσουν, να αδράξουν ευκαιρίες, να κερδίσουν ή να χάσουν αλλά πάντα να βγουν νικητές/-τριες.

---

²¹⁹ Max Lüthi, *The European Folktale*, ό.π., σελ. 69.

²²⁰ Lutz Röhrich, “*And They Are Still Living Happily Ever After*” *Anthropology, Cultural History, and Interpretation of Fairy Tales*, Burlington, Vermont 2008, σελ. 213.

²²¹ Max Lüthi, *The Fairytale as art form and portrait of man*, ό.π., σελ. 34-35.

²²² Max Lüthi, *The European Folktale*, ό.π., σελ. 86.

Αυτά είναι, κατά τη γνώμη μου, τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών παραδόξων που θα πρέπει να έχουμε κατά νου στη διάρκεια της ανάγνωση αυτού του κεφαλαίου.

3.1 Η άπιστη σύζυγος ^{223 224}

Πρόκειται για το παράδοξο που περιέχεται στους διεθνείς παραμυθιακούς τύπους ATU 567A (The Magic Bird- Heart and the Separated Brothers) και ATU 567 (The Magic Bird-Heart) + ATU 567A (The Magic Bird- Heart and the Separated Brothers)²²⁵ με ελληνικούς τίτλους AT/ATU 567A (Τα τρία αδέρφια και το μαγικό πουλί) και AT/ATU 567 + AT/ATU 567A (Τα τρία αδέρφια, το μαγικό πουλί και η κλέφτρα βασιλοπούλα)²²⁶ και για το παράδοξο- μοτίβο της άπιστης μητέρας²²⁷. Ακόμη, το παράδοξο αυτό αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 612 (The Three Snake-Leaves)²²⁸ με ελληνικό τίτλο AT/ATU 612 (Τα φύλλα που ανασταίνουν)²²⁹ και πρόκειται για το μοτίβο- παράδοξο της άπιστης συζύγου²³⁰.

Παρουσιάζοντας το corpus παραμυθιακών τύπων, παρατηρείται ότι για τον παραμυθιακό τύπο ATU 567A έχουν καταγραφεί 25 παραλλαγές: τρεις από τη Θεσσαλία, δύο από τη Θράκη, μία από τη Μακεδονία, δύο από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, μία από την Εύβοια, μία από τις Κυκλάδες, δυο από τα νησιά του Ιονίου, πέντε από την Πελοπόννησο, μία από τη Στερεά Ελλάδα, μία από τη Μικρά Ασία, μία από τον Πόντο, τέσσερις από την Κύπρο και μία αδήλου τόπου²³¹.

Επίσης, για το συνδυασμό των παραμυθιακών τύπων ATU 567+ ATU 567A έχουν καταγραφεί 39 παραλλαγές: πέντε από την Ήπειρο, μία από τη Θεσσαλία, μία από τη Μακεδονία, δύο από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, τρεις από τα

²²³ Πρόκειται για το μοτίβο «T249. *Faithlessness in marriage*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

²²⁴ Πρόκειται για τους παραμυθιακούς τύπους όπου αναφέρεται ρητά ότι η μητέρα ή η σύζυγος συνάπτει σχέση ή παντρεύεται με κάποιον ανθρώπινο ον ενόσω ο σύζυγος της είναι ζωντανός και όχι για αυτούς στους οποίους αναφέρεται ότι είναι απλά ερωτευμένη με κάποιον άλλο (AT/ATU 560) ή με κάποιο μη ανθρώπινο ον (AT/ATU 315 και AT *316A).

²²⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-5. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 560- 699*, σελ. 123 και 131 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 336-338.

²²⁶ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 123 και 131.

²²⁷ Πρόκειται για το μοτίβο «T249. *Faithlessness in marriage*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

²²⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 271 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 352-353.

²²⁹ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 271.

²³⁰ Πρόκειται για το μοτίβο «T249. *Faithlessness in marriage*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

²³¹ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 125-129.

Δωδεκάνησα, μία από τις Σποράδες, τρεις από την Κρήτη, οκτώ από τις Κυκλάδες, τρεις από την Πελοπόννησο, μία από τη Στερεά Ελλάδα, δύο από τη Μικρά Ασία, τέσσερις από τον Πόντο, τέσσερις από την Καππαδοκία και μία από την Κάτω Ιταλία²³².

Επιπρόσθετα, το corpus του παραμυθιακού τύπου ATU 612 περιλαμβάνει καταγεγραμμένες 15 παραλλαγές: μία από τη Θράκη, δύο από τη Μακεδονία, δυο από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, μία από την Εύβοια, δυο από τις Κυκλάδες, δύο από τα νησιά του Ιονίου πελάγους, δύο από την Πελοπόννησο, μία από τη Στερεά Ελλάδα, μία από την Κάτω Ιταλία και μία αδήλου τύπου²³³.

Πιο αναλυτικά, το παράδοξο στους AT/ATU 567A, AT/ATU 567 + AT/ATU 567A παρουσιάζεται ως εξής: Κατά την απουσία του πατέρα, η μητέρα τριών αγοριών συνάπτει εξωσυζυγική σχέση με έναν έμπορο.²³⁴

Η περίληψη του παραμυθιού είναι η εξής: Με αφορμή την κατά λάθος κατανάλωση ενός μαγικού πουλιού από τα παιδιά και ενόσω ο νόμιμος σύζυγος της λείπει μακριά από την οικογενειακή εστία, η άπιστη μητέρα επιχειρεί σε συνεργασία με τον εραστή της, να σκοτώσει τα παιδιά της. Τελικά, δεν το επιτυγχάνει. Αντίθετα, τιμωρείται μαζί με τον εραστή της από τον νόμιμο σύζυγο της. Σε κάποιες παραλλαγές, η άπιστη μητέρα εξαφανίζεται καθώς την καταπίνει η γη.

Εντασσόμενο μέσα στο επεισόδιο στο οποίο ανήκει, το παράδοξο του ATU 612 αφορά το γεγονός ότι χωρίς να δηλώνεται στο παραμύθι ότι έχουν χωρίσει με το σύζυγό της, η σύζυγος παντρεύεται κάποιον άλλον ανώτερο κοινωνικά άντρα.²³⁵

Περίληπτικά, η πλοκή του παραμυθιού είναι η εξής: Ο ήρωας ανασταίνει με μαγικό τρόπο την πεθαμένη σύζυγό του. Η γυναίκα απιστεί έναντι του συζύγου της και παντρεύεται έναν ανώτερο κοινωνικά άντρα. Στη συνέχεια, ο σύζυγος τιμωρεί την άπιστη γυναίκα και τον αντίζηλο.

---

²³² ό.π., σελ. 134-141.

²³³ ό.π., σελ. 273-276.

²³⁴ ό.π., σελ. 124-125 και 133-134.

²³⁵ ό.π., σελ. 271-276.

Σε αυτούς τους παραμυθιακούς τύπους το παράδοξο είναι αφηγηματικό και κοινωνικό ταυτόχρονα²³⁶.

Προχωρώντας σε μία κοινή ανάλυση για τους δυο αυτούς παραμυθιακούς τύπους που παρουσιάζουν τη γυναικεία απιστία, η σύναψη παράνομου δεσμού εντός του γάμου από μια γυναίκα, η οποία είναι ταυτόχρονα και μητέρα τριών αγοριών (μόνο στο AT/ATU 567A και στα AT/ATU 567 + AT/ATU 567A) σε καμία περίπτωση δεν ανατρέπει την αφηγηματική κανονικότητα, αλλά, αντιθέτως, δίνει ώθηση στην αφηγηματική πλοκή αφού με τη σύναψη του παράνομου δεσμού της μητέρας προχωρά η εξέλιξη της παραμυθιακής δράσης²³⁷.

Παράλληλα, αποτελεί ένα κοινωνικό παράδοξο. Η πατριαρχική, ανδροκρατούμενη ελληνική «παραδοσιακή» κοινωνία αντιλαμβάνεται τη σύναψη εξωσυζυγικής σχέσης ως αρνητικό πρότυπο κοινωνικής συμπεριφοράς και «φροντίζει», μέσα από το παραμύθι να «εξοντώσει» την άπιστη σύζυγο ή και μητέρα.²³⁸ Με τα λόγια του ενός από τα δυο παραμύθια που εξετάζονται εδώ, του AT/ ATU 612, ο θάνατος της άπιστης είναι ακαριαίος και βάνουσος: «Αμέσως, την αποκεφάλισαν»²³⁹.

Το γεγονός αυτό επαληθεύεται και μέσα από την ανάγνωση παραλογών²⁴⁰ που αφορούν το θέμα της άπιστης συζύγου ή γυναίκας και οι οποίες έχουν πολλά κοινά με τα παραμύθια, καθώς σε αυτές κυριαρχεί το παραμυθιακό στοιχείο²⁴¹. Σε όλες τις παραλογές, η άπιστη σύζυγος εξολοθρεύεται από το σύζυγο της, ενώ σε κάποιες από αυτές ο σύζυγος- φονιάς θρηνεί για την ομορφιά της που χάθηκε αλλά

---

²³⁶ Κατ' εξαίρεση η ανάλυση του αφηγηματικού παραδόξου γίνεται σε αυτό το κεφάλαιο ώστε να υπάρξει μία συνολική εποπτεία των παραδόξων του παραμυθιακού αυτού τύπου.

²³⁷ Max Lüthi, *The Fairytale as art form and portrait of man*, ό.π., σελ. 34-35.

²³⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, ό.π., σελ. 141-144 και Μένη Κανατσούλη, «Γυναικεία πρότυπα των λαϊκών παραμυθιών», Δίη 5, Αθήνα 1990, σελ. 59-60.

²³⁹ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, ό.π., σελ. 272.

²⁴⁰ Οι παραλογές είναι πολύστιχα αφηγηματικά τραγούδια που διακρίνονται σε αυτές που αναφέρονται στις λαϊκές παραδόσεις και δοξασίες, στην οικογενειακή ζωή, στην κοινωνική ζωή, στην εθνική ζωή και στη ναυτική ζωή. (Δ. Πετρόπουλος- Γ. Σπυριδάκης, «Παραλογές» στο *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια- Εκλογή*, δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου, αρ. 7, τόμος Α, Αθήνα 1962, σελ. 309-476).

²⁴¹ Δημήτρης Πετρόπουλος (επιμέλεια), *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια*, Αθήνα 1958, σελ. κε' και Έφη Ντασκαγιάννη, *Παραλογές και μεταφυσικό στοιχείο. Η επιρροή τους στη λογοτεχνία*, Αθήνα 2016, σελ. 48.

σε καμία περίπτωση δεν αναφέρεται ότι μετανιώνει για την πράξη του ή ότι τη συγχωρεί για την πράξη της αυτή²⁴².

Επιστρέφοντας στην πλοκή των μαγικών παραμυθιών που εξετάζονται εδώ, η Σκουτέρη- Διδασκάλου υποστηρίζει ότι για να προσδιοριστεί ο όρος «γάμος» αυτό που κυρίως ενδιαφέρει είναι ο εντοπισμός ενός από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς της εξουσίας στη συγκεκριμένη κοινωνική οργάνωση και η αντιμετώπισή του ως κοινωνικού και όχι ως κοινωνιολογικού προβλήματος. Η δομή της ίδιας της τελετουργίας του γάμου στηρίζεται, όπως παρατηρεί, σε ποικίλες ταξινομήσεις και αντιθέσεις και αποτελεί τμήμα του συνολικού συστήματος ταξινόμησης, το οποίο οργανώνει την κοινωνία σε αντιτιθέμενες κατηγορίες. Η κυρίαρχη μάλιστα δυαδική κωδικοποίηση βασίζεται στον άξονα αρσενικό/ θηλυκό, δηλαδή στην διάκριση ανάμεσα στα δύο φύλα. Η σχέση ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό πάντοτε παριστάνεται ως δομή, ως σχέση αντίθεσης και διαφοράς²⁴³. Η απόκλιση από τον κανόνα του γάμου²⁴⁴ και, κυρίως, η υπέρβαση των ορίων του με τη μορφή απιστίας, λειτουργούν ως απειλή σε ένα κοινωνικό σύστημα καλά δομημένο.

Επομένως, η καταδίκη της άνομης ερωτικής επιθυμίας, αποτελεί πρακτική αναμενόμενη. Έτσι, το μήνυμα που λαμβάνει ο ακροατής είναι ότι μία τέτοια συμπεριφορά δεν είναι κοινωνικά αποδεκτή γι' αυτό και καταδικάζεται σε φανταστικό επίπεδο.

Εξάλλου, σύμφωνα με τη θεωρητική οπτική της Σκουτέρη- Διδασκάλου για τους όμοιους και αλλιώτικους άλλους των παραμυθιών, υποστηρίζεται ότι η άπιστη σύζυγος ξεκινά από τη θέση του όμοιου άλλου ως προς τον ήρωα. Με τη μεσολάβηση τον οριακού άλλου- εραστή και του κοινωνικού παραδόξου- πράξης της απιστίας, πραγματοποιείται μεταστροφή της συζύγου σε αλλιώτικο άλλο- αντίπαλο του ήρωα που πρέπει να εξολοθρευτεί.

---

²⁴² Μανόλης Μακρής, *Τα παραδοσιακά τραγούδια της Ολύμπου Καρπάθου*, Αθήνα 2007, σελ. 620-628.

²⁴³ Νόρα Σκουτέρη- Διδασκάλου, «Ανθρωπολογικά για το γυναικείο ζήτημα. (Τέσσερα μελετήματα)», *Ο Πολίτης*, Αθήνα 1984, σελ. 116-125.

²⁴⁴ Για άλλους «άνομους» και «νόμιμους» γάμους στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία, βλ. και Ελεωνόρα Σκουτέρη- Διδασκάλου, «Διήγησις έρωτος ανόμου και νομίμου. Το παραμύθι για το κορίτσι που ο πατέρας του ήθελε να το πάρει (AT501B)», *Εθνολογία*, 2, Αθήνα 1993, σελ. 201-244.

Έτσι, ο ήρωας- σύζυγος, που ταυτίζεται με τον αφηγητή και το κοινό, αναλαμβάνει την υπεράσπιση της κοινωνίας εναντίον του προσώπου- άπιστης συζύγου που απειλεί να ανατρέψει την σύμφωνα με τους κρατούντες κανόνες περί ηθικής καθεστηκυία και μόνη αποδεκτή τάξη.²⁴⁵

Επομένως, πράγματι η κοινωνική πραγματικότητα (δηλαδή η κανονικότητα) δεν ανατρέπεται²⁴⁶, ενώ η «σωστή» συμπεριφορά ορίζεται ως αυτή που αντίκειται στη σύναψη εξωσυζυγικού δεσμού για μία παντρεμένη γυναίκα.

Κατά την επιτόπια έρευνα συλλέχθηκε ένα παραμύθι του παραμυθιακού τύπου AT/ ATU 612 (Παράρτημα 2 – Σταματίνα Πολυκανδριώτη). Για τους άλλους παραμυθιακούς τύπους δεν συλλέχθηκε κάποιο παραμύθι.

Περιληπτικά, το παραμύθι εξελίσσεται ως εξής: Ο τρίτος γιος ενός έμπορου παντρεύεται μια φτωχή κοπέλα. Αυτή πεθαίνει και αυτός την ανασταίνει με ένα τριαντάφυλλο. Στη συνέχεια, η γυναίκα τον παρατάει και φεύγει με έναν πασά. Κατεβαίνει στη Χώρα και κάθεται σε ένα καφενείο απέναντι από την πρώην γυναίκα του και την κοιτάει επίμονα. Εκείνη πείθει τον πασά να βάλει τους στρατιώτες του να συλλάβουν τον πρώην άντρα της και να τον σκοτώσουν. Έτσι και γίνεται. Ένας φίλος του παλληκαριού, τον ανασταίνει με το τριαντάφυλλο. Φεύγει από το νησί και πάει στον πόλεμο. Γυρίζει νικητής. Ο πασάς του λέει ότι θα του κάνει ότι θέλει ως αντάλλαγμα. Ζητά να αποκεφαλιστεί η άπιστη γυναίκα και ο πασάς, μη μπορώντας να κάνει αλλιώς, του πραγματοποιεί την επιθυμία. Ο νέος καταφεύγει σε μοναστήρι και γίνεται μοναχός (Παράρτημα 2).

Στο συλλεχθέν παραμύθι, η απιστία της συζύγου τεκμηριώνεται με τα εξής λόγια: «εκείνη την ώρα περνάει ένα μουλάρι και καθότανε πάνω ένας πασάς και κοίταζε καλά- καλά τη γυναίκα «Ε πασά» λέει “τι με κοιτάς;” του λέει αυτή. Λέειειει “Μ’αρέσεις” λέει “πολύ!” ε “Κατέβα” λέει η κόρη “να κάτσω ‘γω στο μουλάρι”. Τονε βάνει τον άντρα της τον βγάνει από τα γόνατά της τον βάζει σιγά- σιγά στα χώματα,

---

²⁴⁵ Ελεωνόρα Σκουτέρη- Διδασκάλου, «Παραμύθια και «άλλοι»: από τη μυθολογία της ετερότητας στην ιδεολογία της κοινωνικής ταυτότητας» στο Ε. Αυδίκος (επιμ), *Από το παραμύθι στα κόμικς. Παράδοση και Νεοτερικότητα*, Αθήνα 1996, σελ. 148-161.

²⁴⁶ Bengt Holbek, *Interpretation of Fairy Tales. Danish Folklore in a European Perspective*, Suomalainen Tiedeakatemia, Academia Scientiarum Fennica [Folklore Fellows Communications, 239], Helsinki, 1987, σελ. 492-495.

τον ακουμπάει ,παίρνει τον πασά και φεύγει ειει.» λέει η αφηγήτρια (Παράρτημα 2). Στο τέλος, η άπιστη σύζυγος εξοντώνεται και μάλιστα με διαταγή του εραστή της μετά από έγγραφη υπόσχεση που είχε δώσει ο τελευταίος στον πρώην σύζυγό της: «“Αυτή” λέει “αυτή τη γυναίκα που ‘χεις, θέλω να την αποκεφαλίσεις!” του λέει ο νεαρός. Το γράφουνε στο χαρτί ε τι να κάνει κι ο πασάς αφούουουου είχε κάμει και χαρτί ε δε μπορούσε να κάνει κι αλλιώς αποκεφάλισε τη γυναίκα ...» λέει η αφηγήτρια (Παράρτημα 2).

Με βάση την θεωρητική ανάλυση που έχει γίνει στις πιο πάνω παραγράφους, το παραμύθι με τα λεγόμενα και τα γινόμενά του επιβεβαιώνει ποια είναι η αποδεκτή κοινωνική συμπεριφορά από την πλευρά της γυναίκας αφού καταδικάζει την άνομη ερωτική επιθυμία, λέει ότι η τύχη μιας άπιστης συζύγου είναι ο θάνατος. Η κοινωνική πραγματικότητα (κανονικότητα) παραμένει μη ανατρεπόμενη – η άπιστη τιμωρείται με θάνατο- και η ορθή συμπεριφορά εκλαμβάνεται ότι είναι αυτή που αντιτίθεται στη σύναψη εξωσυζυγικού δεσμού από μία ύπανδρη γυναίκα.

3.2. Ο αιμομίκτης πατέρας

Το παράδοξο αυτό αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 510B (Peau d’Asne)²⁴⁷ με ελληνικό τίτλο AT 510B (Η Ξυλομαρία)²⁴⁸ και το μοτίβο- παράδοξο σχετίζεται με τον πατέρα ως αιμομίκτη.²⁴⁹

Κάνοντας μία σύντομη παρουσίαση του παραμυθιακού *corpus*, το παραμύθι αυτό είναι από τα πιο διαδεδομένα στον ελλαδικό χώρο με 116 παραλλαγές του να έχουν καταγραφεί: δεκατέσσερις από την Ήπειρο, δύο από τη Θεσσαλία, οκτώ από τη Θράκη, δυο από τη Μακεδονία, πέντε από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου,

---

²⁴⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-4. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 500-559*. ό.π., σελ. 155 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 295- 296. Στην ταξινόμηση του, ο Uther μετονομάζει τον τίτλο του παραμυθιακού τύπου από AT 510B (The Dress of Gold, of Silver, and of Stars [Cap o’ Rushes]) σε ATU 510B (Peau d’ Asne).

²⁴⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 155.

²⁴⁹ Πρόκειται για το μοτίβο «T411.1. *Lecherous father*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

πέντε από τα Δωδεκάνησα, τρεις από την Κρήτη, δεκαοκτώ από τις Κυκλάδες, επτά από τα Ιόνια νησιά, εικοσιτέσσερις από την Πελοπόννησο, δεκατέσσερις από τη Στερεά Ελλάδα, οκτώ από τη Μικρά Ασία, τρεις από τον Πόντο, τέσσερις από την Κύπρο και μία αδήλου τύπου²⁵⁰.

Με λίγα λόγια, το παράδοξο είναι το εξής: Μετά το θάνατο της συζύγου του, ο πατέρας προτείνει στην κόρη του να την παντρευτεί.²⁵¹

Πριν γίνει η κοινή ανάλυση αυτού και των δύο επόμενων παραδόξων, παρατίθεται μία μικρή περίληψη της παραμυθιακής πλοκής αυτού του παραδόξου. Η πλοκή ξεκινά με μία μητέρα που πεθαίνει και παραγγέλνει στον σύζυγο της (και βασιλιά) να μην παντρευτεί παρά μόνο αν βρει κάποια άλλη γυναίκα στην οποία να εφαρμόζει τέλεια κάποιο προσωπικό αντικείμενο της θανούσας (δαχτυλίδι, γοβάκι, κ.λπ.). Το αντικείμενο εφαρμόζει τέλεια μόνο στην ηρωίδα- κόρη του και έτσι, ο πατέρας- βασιλιάς της κάνει πρόταση γάμου προτάσσοντας διάφορα επιχειρήματα. Η ηρωίδα, για να τον αποφύγει, του ζητά να της φτιάξει διάφορες θαυμάσιες φορεσιές ή άλλα αντικείμενα (ντουλάπα, τομάρι, σπίτι με πόδια, κ.λπ.) μέσα στα οποία κρύβεται και φεύγει από το σπίτι ή φεύγει κρυμμένη μέσα σε μία προβιά και προσπαθώντας να αποφύγει την μητριά ή τις αδερφές της που για διάφορους λόγους τη ζηλεύουν. Σε κάποιες παραλλαγές, φεύγει επειδή θεωρείται ότι η κακοτυχία της φέρνει κακοτυχία και στις αδερφές της ή επειδή ο πατέρας της θυμώνει μαζί της, νομίζοντας ότι δεν τον αγαπά αρκετά. Στη συνέχεια, συναντιέται με το βασιλόπουλο και, σε κάποιες παραλλαγές, κάνουν ένα παιδί. Μετά, ο πατέρας της την ανακαλύπτει και εκδικείται εκείνη ή το παιδί της με διάφορους τρόπους. Οι περιπέτειες της ηρωίδας συνεχίζονται ώσπου την ξαναβρίσκει το βασιλόπουλο και την παντρεύεται. Ο αιμομίκτης πατέρας τιμωρείται.

Όσον αφορά το παράδοξο που περιέχεται στον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 706 (The Maiden without Hands)²⁵² με ελληνικό τίτλο AT 706 (Η Κουλοχέρα ή η κακιά μητριά)²⁵³ και αυτό αφορά το μοτίβο του αιμομίκτη πατέρα²⁵⁴.

---

²⁵⁰ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 161-178.

²⁵¹ *ό.π.*, σελ. 155-178.

Το corpus του παραμυθιακού τύπου έχει διαμορφωθεί από 41 καταγεγραμμένες παραλλαγές: δύο από τη Θεσσαλία, μία από τη Θράκη, δύο από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, τρεις από τα Δωδεκάνησα, δυο από την Κρήτη, εννέα από τις Κυκλάδες, δυο από τα Ιόνια νησιά, εννέα από την Πελοπόννησο, τρεις από τη Στερεά Ελλάδα, έξι από τη Μικρά Ασία, μία από την Κύπρο και μία από τις περιοχές της Κάτω Ιταλίας²⁵⁵.

Εντασσόμενο μέσα στο επεισόδιο στο οποίο ανήκει το μοτίβο έχει ως εξής: Ο χήρος πατέρας της ηρωίδας θέλει να την παντρευτεί.²⁵⁶

Πριν λάβει χώρα η κοινή ανάλυση των τριών παραδόξων- αιμομιξιών, παρατίθεται η περίληψη του συγκεκριμένου παραμυθιακού τύπου. Έτσι, η ηρωίδα είναι μία νεαρή κοπέλα που είτε τη ζηλεύουν η μητριά ή οι αδερφές της είτε ο πατέρας της θέλει να την παντρέψει ή να την παντρευτεί ή ζει με τον αδερφό και τη νύφη της. Η ηρωίδα οδηγείται στον ακρωτηριασμό των χεριών ή των ματιών της από έναν δούλο μετά από διαταγή της μητριάς ή των αδερφών της είτε ακρωτηριάζεται εκείνη ή το παιδί της από συγγενείς της (πατέρα, αδερφός, ζηλόφθονη νύφη) είτε από το διάβολο είτε αυτοακρωτηριάζεται. Σε κάθε περίπτωση, βρίσκεται στο δάσος είτε επειδή εγκαταλείπεται εκεί από το δούλο είτε επειδή φεύγει με δική της απόφαση. Εκεί συναντά το βασιλόπουλο και παντρεύονται. Ακολουθούν διάφορες περιπέτειες για την ηρωίδα. Στο τέλος, αποκαθίστανται τα ακρωτηριασμένα μέλη του σώματος της ηρωίδας και ξαναμίγει με το βασιλόπουλο. Η ζηλόφθονη/ -ες μητριά ή αδερφές ή νύφη τιμωρούνται.

Το παράδοξο που εμπεριέχεται στον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 706C (The Father Who Wanted to Marry His Daughter)²⁵⁷ με ελληνικό τίτλο AT 706C (Ο βασιλιάς και η κόρη του)²⁵⁸ αφορά, και πάλι, το μοτίβο του αιμομίκτη πατέρα²⁵⁹.

---

²⁵² Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, Γεωργίου Α. Μέγα, *Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών- 2. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*, ό.π., σελ. 55 και Hans Jörg Uther, ό.π., σελ. 379-380.

²⁵³ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 55.

²⁵⁴ Πρόκειται για το μοτίβο «T411.1. *Lecherous father*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

²⁵⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 61-66.

²⁵⁶ ό.π., σελ. 55-66.

Όσον αφορά το παραμυθιακό corpus, για το παραμύθι αυτό έχουν καταγραφεί 31 παραλλαγές: πέντε από την Ήπειρο, μία από τη Μακεδονία, δυο από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, δυο από τα Δωδεκάνησα, τρεις από την Κρήτη, τρεις από τις Κυκλάδες, εννέα από την Πελοπόννησο, μία από τη Στερεά Ελλάδα, τρεις από τη Μικρά Ασία, μία από τον Πόντο και μία από την Κύπρο²⁶⁰.

Το παράδοξο εντάσσεται στο επεισόδιο όπου ένας πατέρας θέλει να παντρευτεί την κόρη του ²⁶¹.

Η περίληψη της πλοκής δίνεται παρακάτω, όπως και στα δυο προηγούμενα παράδοξα- αιμομιξίες, ώστε να υπάρξει μία συνολική εικόνα του παραμυθιού αυτού. Το παραμύθι, λοιπόν, ξεκινά με την ηρωίδα η οποία το σκάει από τον πατέρα της που θέλει να την παντρευτεί επειδή είναι η μόνη στην οποία χωρά το δαχτυλίδι ή το παπούτσι της νεκρής μητέρας της. Σε άλλες παραλλαγές, φεύγει επειδή προκαλεί το φθόνο της μητέρας/ της μητριάς ή των κουνιάδων της. Σε κάθε περίπτωση, συναντά το βασιλόπουλο και μένει έγκυος. Στη συνέχεια, διώχνεται από το παλάτι μαζί με το παιδί της. Τελικά, με διάφορες λύσεις (μαγικές ή μη), η ηρωίδα ξανασμίγει με το βασιλόπουλο, το παιδί της ανασταίνεται και ο αιμομίκτης πατέρας τιμωρείται.

Αρχικά, θα πρέπει να τονιστεί ότι, όπως γράφηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, για τους παραμυθιακού τύπου AT 706 και AT 706C το μοτίβο του αιμομίκτη πατέρα αποτελεί και αφηγηματικό παράδοξο καθώς απαντάται αντίστοιχα σε μόνο μία από τις 41 παραλλαγές και τρεις από τις 31 παραλλαγές των παραμυθιακών τύπων αυτών²⁶² γεγονός που το καθιστά αφηγηματικά σπάνιο μοτίβο.

---

²⁵⁷ *ό.π.*, σελ. 69 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 380- 381. Στην ταξινόμηση του ο Uther, μετονομάζει τον τίτλο του παραμυθιακού τύπου από AT 706C (Lecherous Father as Queen's Persecutor) σε ATU 706C (The Father Who Wanted to Marry His Daughter).

²⁵⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 69.

²⁵⁹ Πρόκειται για το μοτίβο «T411.1. *Lecherous father*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

²⁶⁰ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 73-75.

²⁶¹ *ό.π.*, σελ. 69- 75.

²⁶² Κατ' εξαίρεση η ανάλυση του αφηγηματικού παραδόξου γίνεται σε αυτό το κεφάλαιο ώστε να υπάρχει μία συνολική εποπτεία των παραδόξων του παραμυθιακού αυτού τύπου.

Η ανάλυση των τριών παραπάνω κοινωνικών παραδόξων- αιμομιξιών ξεκινά, τονίζοντας ότι, όπως αναφέρεται στον ελληνικό κατάλογο των παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών, το μοτίβο του αιμομίκτη πατέρα αποτελεί χαρακτηριστική εισαγωγή του παραμυθιακού τύπου AT 510B και δίνεται ως αφηγηματική λύση και στους τύπους AT 706 και AT 706C αφού «οι λαϊκοί αφηγητές που έχουν μεγάλο ρεπερτόριο, περνούν με ευκολία από το ένα παραμύθι στο άλλο, αντικαθιστούν ένα μοτίβο που ξεχνούν με ένα άλλο, βρίσκουν νέες αφηγηματικές λύσεις»²⁶³. Έτσι, θα θεωρηθεί ότι το μοτίβο του αιμομίκτη πατέρα έχει την ίδια αφηγηματική χρήση και αποσκοπεί στο ίδιο αφηγηματικό αποτέλεσμα και στους τρεις παραμυθιακούς τύπους και θα ακολουθήσει μία κοινή ανάλυση.

Η αιμομιξία, που με τα ιδιαίτερα εύστοχα λόγια του ίδιου του παραμυθιού (πιο συγκεκριμένα του AT 510B) συνοψίζεται στη φράση «Λέει τότε ο παπάς [πατέρας]: “...θα πάρω σένα γυναίκα”»²⁶⁴, υπάγεται στα κοινωνικά παράδοξα καθώς «οι αιμομικτικές ορμές βιώνονται από το κοινωνικό σύνολο σαν ιδιαίτερα επώδυνες και απειλητικές».²⁶⁵ Ακόμη, «στις πατριαρχικές κοινωνίες (όπως, λόγου χάρη, η ελληνική παραδοσιακή κοινωνία) η αιμομιξία πατέρα//θυγατέρας ήταν απολύτως απαγορευμένη» και «η αιμομιξία πατέρα//θυγατέρας... ασφαλώς ούτε βέβαια μπορεί να γίνει κοινωνικά αποδεκτή»²⁶⁶. Αποτελεί ταμπού. Τεκμηριώνεται, λοιπόν, ότι η αιμομιξία μεταξύ των αρσενικού γονέα και του θηλυκού απογόνου θεωρείται μη κοινωνικά αποδεκτή και γι’ αυτό κοινωνικό παράδοξο.

Εξάλλου, παρατηρείται ότι πρόκειται για την κωδικοποίηση της ορθής κοινωνικής συμπεριφοράς και του κοινωνικού ρόλου από την πλευρά της κόρης αλλά και του πατέρα. Από τη μία πλευρά, μέσα στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία, η εξουσία του πατέρα επάνω στα παιδιά του (στη συγκεκριμένη περίπτωση, στην κόρη του) δεν επιδέχεται αμφισβήτηση και, ιδιαίτερα, σε αυτούς τους παραμυθιακούς τύπους, ο ίδιος ο πατέρας «δραστηριοποιείται επί τη βάση της πατρικής εξουσίας πάνω στη θυγατέρα του, εξουσίας η οποία εκφράζεται καθ’

---

²⁶³ *ό.π.*, σελ. 77.

²⁶⁴ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 155.

²⁶⁵ Μαρία Σακαλάκη, «Οι απαγορευμένες επιθυμίες στο λαϊκό παραμύθι και στους αρχαίους μύθους», *ό.π.*, σελ. 43.

²⁶⁶ Ελεωνόρα Σκουτέρη- Διδασκάλου, «Διήγησις έρωτος ανόμου και νομίμου. Το παραμύθι για το κορίτσι που ο πατέρας του ήθελε να το πάρει (AT510B)», *Εθνολογία*, 2, Αθήνα 1993, σελ. 220-221.

υπέρβαση και πλεοναστικά ως βασιλική διαταγή, για να έχει αίσια έκβαση η ανόσια αγάπη του και η απαίσια επιθυμία του»²⁶⁷. Από την άλλη πλευρά, η κόρη εκφράζει έντονη αποστροφή απέναντι στην πιθανότητα να παραβιαστεί το ταμπού της αιμομιξίας. «Η θυγατέρα ... είναι κοινωνικά υποχρεωμένη να απορρίψει κάθε πρόταση για σύναψη (προγαμιαίας ή μη) ερωτικής σχέσης, ιδίως εντός του πατρικού οίκου» και «αυτή αναλαμβάνει να αποκαταστήσει την αρετή της και την θέση της μέσω ενός κατάλληλου γάμου»²⁶⁸, ενός γάμου, που για να είναι κατάλληλος πρέπει απαραίτητα να είναι εξωγαμικός.

Επομένως, είναι φανερό ότι οι αιμομιξίες που παρουσιάζονται στα τρία αυτά παραμύθια έχουν σκοπό να παρουσιάσουν και να επιβεβαιώσουν τη θέση των θηλυκών απογόνων πριν το γάμο τους- δηλαδή, εντός της οικογένειας και ειδικότερα, της σχέσης τους με τον γονέα του αντίθετου φύλου- και μετά τον γάμο τους- εξωγαμικά, δηλαδή, με κάποιον άνθρωπο αντίθετου φύλου, με έναν άντρα. Ή, όπως πολύ εύστοχα αναφέρει η Σκουτέρη- Διδασκάλου, « και στις δύο περιπτώσεις, η γυναίκα υποτάσσεται στον κανόνα που την θέλει κτήμα ενός άντρα»²⁶⁹. Έτσι, οι ορθές κοινωνικές συμπεριφορές των δύο φύλων κωδικοποιούνται σαφώς σε αυτά τα παραμύθια.

Συνακολούθως, το μη κοινωνικά αποδεκτό της αιμομιξίας επιβεβαιώνει, τελικά, την «ορθή» κοινωνική συμπεριφορά. Η κοινωνική πραγματικότητα δεν ανατρέπεται αλλά επιβεβαιώνεται. Επιπροσθέτως, το αφηγηματικά σπάνιο του μοτίβου αυτού αποτελεί, όπως ανέφερα και παραπάνω, για τους παραμυθιακούς τύπους AT 706 και AT 706C αφηγηματική λύση και μπορεί να θεωρηθεί ότι εντάσσεται στο πλαίσιο της αφηγηματικής κανονικότητας και δεν την ανατρέπει.

Από την επιτόπια έρευνα που έκανα, δεν εντόπισα κανένα παραμύθι που να ανήκει σε αυτό τον παραμυθιακό τύπο.

---

²⁶⁷ Ελεωνόρα Σκουτέρη- Διδασκάλου, *ό.π.*, σελ. 235.

²⁶⁸ *ό.π.*, σελ. 236.

²⁶⁹ *ό.π.*, σελ. 237.

3.3. Ο κανιβαλισμός της μητέρας από τις κόρες

Το παράδοξο του αυτό αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 510A (Cinderella)²⁷⁰ με ελληνικό τίτλο AT 510A (Σταχτοπούτα) ²⁷¹και σχετίζεται με τα μοτίβα της μητροκτονίας και του κανιβαλισμού της μητέρας από τις κόρες της.²⁷²

Παρουσιάζοντας το παραμυθιακό corpus συνοπτικά, έχουν καταγραφεί 254 παραλλαγές σε αυτόν τον παραμυθιακό τύπο, γεγονός που τον καθιστά τον πολυπληθέστερο στην Ελλάδα: δεκαεννέα από την Ήπειρο, είκοσι από τη Θεσσαλία, έξι από τη Θράκη, πέντε από τη Μακεδονία, έντεκα από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, τέσσερις από τα Δωδεκάνησα, πέντε από την Εύβοια και τις Σποράδες, εικοσιτέσσερις από την Κρήτη, έξι από τις Κυκλάδες, δεκαεννέα από τα Ιόνια νησιά, εβδομήντα εννέα από την Πελοπόννησο, είκοσι οκτώ από τη Στερεά Ελλάδα, δέκα από τη Μικρά Ασία, οκτώ από τον Πόντο, επτά από την Κύπρο, μία από την Κάτω Ιταλία και δυο αδήλου τόπου²⁷³.

Το παράδοξο μοτίβο εντάσσεται στο επεισόδιο του παραμυθιού, όπου οι κόρες της οικογένειας, πλην της ηρωίδας σκοτώνουν και καταναλώνουν τη μητέρα τους.

Η περίληψη του παραμυθιού παρουσιάζεται παρακάτω, ώστε να υπάρξει μία συνολική εικόνα της παραμυθιακής πλοκής. Έτσι, το παραμύθι αρχίζει με την οικογένεια της ηρωίδας η οποία αποτελείται από τη μητέρα και τις αδελφές. Κάποια μέρα, οι γυναίκες βάζουν στοίχημα ότι σε όποια κοπέλη η κλωστή που γνέθουν ή της πέσει το αδράχτι ή τελειώσει τελευταία τη δουλειά της, θα τη σκοτώσουν και θα τη φάνε ή θα μεταμορφωθεί σε αγελάδα και θα τη σκοτώσουν και θα τη φάνε. Η μητέρα χάνει τρεις φορές το στοίχημα (τις δύο πρώτες φορές της χαρίζουν τη ζωή) και έτσι τη σκοτώνουν και την τρώνε οι δυο μεγαλύτερες κόρες. Η μικρότερη κόρη, η ηρωίδα δεν τρώει τη μητέρα της αλλά θάβει τα κόκκαλα της και

---

²⁷⁰ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-4. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 500-559*, ό.π., σελ. 105 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 293- 295.

²⁷¹ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 105.

²⁷² Πρόκειται για το μοτίβο «G10. Cannibalism» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958. Βλέπε και υποσημείωση 35.

²⁷³ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 112-144.

την πενθεί. Αργότερα, βρίσκει στον τάφο της μητέρας της διάφορα δώρα (ρούχα, κοσμήματα, παπούτσια, κ.α.). Η ηρωίδα τα φορά, εμφανίζεται δημόσια με αυτά. Στη δημόσια εμφάνιση της, τη βλέπει και την ερωτεύεται το βασιλόπουλο αλλά εκείνη φεύγει γρήγορα και επιστρέφει στο σπίτι της. Στην συνέχεια, η ηρωίδα χάνει το παπούτσι της, το οποίο βρίσκει το βασιλόπουλο. Εκείνο αποφασίζει να δοκιμάσει το παπούτσι σε όλες τις κοπέλες του βασιλείου με σκοπό να βρει αυτήν στην οποία ανήκει αυτό. Όταν επισκέπτεται το σπίτι της ηρωίδας, οι αδερφές της την κρύβουν αλλά το βασιλόπουλο την ανακαλύπτει και παντρεύονται. Οι αδερφές τιμωρούνται.²⁷⁴

Ο κανιβαλισμός συνιστά μία από τις απαγορευμένες πράξεις στο χώρο των οικογενειακών σχέσεων και αποτελεί μία μορφή απαγορευμένης επιθετικότητας, της οποίας η ρητή και έμπρακτη εξωτερίκευση καταστέλλεται και υποβάλλεται σε αυστηρό κοινωνικό έλεγχο²⁷⁵. Θεωρείται μη κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά και γι' αυτό, κοινωνικό παράδοξο. Αντίθετα, όπως θα γίνει φανερό και από την παρακάτω ανάλυση, μέσα στα παραμύθια βρίσκει έναν συμβολικό τρόπο έκφρασης και προτείνει την ορθή κοινωνική συμπεριφορά.

Αναλύοντας αυτό το παράδοξο, σύμφωνα με την Κατρινάκη²⁷⁶, η μητροκτονία διαπράττεται με απώτερο σκοπό οι τρεις κόρες να πάρουν τη θέση της μητέρας στη σειρά διαδοχής των γενεών ενώ η πράξη του κανιβαλισμού της μητέρας από τις δύο αδερφές της ηρωίδας αποτελεί το κέντρο του άξονα της σχέσης μητέρας- κορών, που σχετίζεται με την πρόσβαση στη σεξουαλικότητα, όπως αυτή αντιπροσωπεύεται από το γάμο. Επομένως, για να κατακτηθεί η γυναικεία θέση θα πρέπει η μελλοντική γυναίκα να περάσει είτε από δύο στάδια, τη μητροκτονία και το πένθος ή, εναλλακτικά, από ένα στάδιο, τον κανιβαλισμό της μητέρας²⁷⁷. Έτσι, αν και η μητροκτονία διαπράττεται και από τις τρεις κόρες, γεγονός που φανερώνει ότι ο αποχωρισμός από τη μητέρα είναι σε πρώτο επίπεδο επιτυχής, ο κανιβαλισμός του σώματος της μητέρας αποτελεί εμπόδιο για το γάμο,

---

²⁷⁴ *ό.π.*, σελ. 105- 144.

²⁷⁵ Μαρία Σακαλάκη, *Το απαγορευμένο στους δεσμούς συγγένειας. Στοιχεία για μία ανθρωπολογία του απαγορευμένου στη συλλογική φαντασία*, Αθήνα 1985, σελ. 9-11 και 26.

²⁷⁶ Emmanouela Katrinaki, *Le cannibalisme dans le conte merveilleux grec. Questions d'interprétation et de typologie*, Helsinki 2008, σελ. 56.

²⁷⁷ *ό.π.*, σελ. 54.

δηλαδή για την κατάκτηση της σεξουαλικότητας από τις δύο κόρες²⁷⁸. Σε αντίθεση, η ηρωίδα αρνείται να καταναλώσει τη σάρκα της μητέρας της. Όπως λέει και το ίδιο το παραμύθι: «Τη σφάζανε, τη μαγειρεύανε και τρώγανε. [αδερφές] “Φάε και συ βρε Σταχτομπούτα”. [ηρωίδα] “Αχ βρε αφορεσμένες, τη μάνα μας να φάω!”²⁷⁹. Εξαιτίας αυτής της άρνησης της, δύναται, όπως περιγράφει στη συνέχεια το παραμύθι, να παντρευτεί το βασιλόπουλο και, σε κάποιες παραλλαγές, να κάνει παιδιά, δηλαδή να κατακτήσει τη θέση της νέας γυναίκας, της συζύγου και, αργότερα, της μητέρας²⁸⁰. Σε αντίθεση, οι άλλες αδερφές καθίστανται ανίκανες να κατακτήσουν τη σεξουαλικότητα, λόγω του κανιβαλισμού, δηλαδή της ενσωμάτωσής τους στο σώμα της μητέρας και γι’ αυτό το λόγο, παραμένουν ανύπανδρες²⁸¹. Έτσι, όπως γίνεται κατανοητό και από την εξέλιξη της πλοκής του παραμυθιού, υπάρχει «πλήρης αντίθεση στους χαρακτήρες και την αντίδραση της μικρότερης και των δύο μεγαλύτερων, που διαρκεί από την αρχή ως το τέλος της διήγησης»²⁸².

Ακόμη, η ηρωίδα είναι η «καλή κόρη»²⁸³, αφού δεν προσπαθεί να πάρει τη θέση της μητέρας της πριν την ώρα της, δεν προβαίνει σε πρόωρη και, οπωσδήποτε, καταχρηστική κατανάλωση της σάρκας της μάνας, όπως κάνουν οι αδερφές της, «ενάντια σε όλους τους κανόνες»²⁸⁴ αλλά περιμένει την κατάλληλη στιγμή. Η κατάλληλη στιγμή, δηλαδή η στιγμή που θα της δοθεί η πρόσβαση στη θηλυκότητα, αφού θα πάρει μια θέση δίπλα στο βασιλόπουλο, και, στη συνέχεια, στη μητρότητα, αφού θα κάνει παιδιά, θα έρθει εφόσον, σε αντίθεση με της δυο αδελφές της, τηρήσει όλες τις τελετουργίες που ακολουθούν το θάνατο ενός προσώπου, δηλαδή το πένθος των σαράντα ημερών, το σχετικό θρήνο και το θάψιμο των κόκκαλων της μητέρας²⁸⁵. Εξάλλου, από αυτά τα κόκκαλα προέρχονται

---

²⁷⁸ *ό.π.*, σελ. 49.

²⁷⁹ Άννα Αγγελουπούλου-Μαριάνθη Καπλάνογλου-Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 105.

²⁸⁰ Emmanouela Katrinaki, *ό.π.*, σελ. 293.

²⁸¹ *ό.π.*, σελ. 293-294.

²⁸² Δέσποινα Μ. Δαμιανού, «Οι ηρωίδες των ελληνικών μαγικών παραμυθιών. Μια συμβολή στη μελέτη της λαϊκής αντίληψης για τη γυναικεία ομορφιά. Παραμυθολογική μελέτη. Διδακτορική διατριβή», Γιάννενα 1989, σελ. 95.

²⁸³ Margarita Xanthakou, «Cendrillon et les soeurs cannibales. De la Stakhtobouta maniote (Grèce) à l’approche comparative de l’anthropophagie intraparentale imaginaire», Cahiers de l’homme: ethnologie, géographie, linguistique, Nouvelle série 28, Paris 1988, σελ. 30.

²⁸⁴ *ό.π.*

²⁸⁵ *ό.π.* σελ. 22-30.

και τα προικιά της ηρωίδας, που της επιτρέπουν να «επιβιώσει κοινωνικά»²⁸⁶ και να αντικαταστήσει τη μητέρα της στη διαδοχή των γενεών.

Επομένως, εισάγοντας την πράξη της μητροκτονίας και του κανιβαλισμού ήδη από την αρχή του παραμυθιού κωδικοποιείται τόσο η ορθή (δηλαδή αυτή της ηρωίδας) όσο και η εσφαλμένη (δηλαδή αυτή των δύο αδερφών της ηρωίδας) κοινωνική συμπεριφορά και ο ρόλος της γυναίκας μέσα στην πατριαρχική παραδοσιακή ελληνική κοινωνία. Η ορθή κοινωνική συμπεριφορά συνοψίζεται στις πράξεις της άρνησης της κατανάλωσης της σάρκας της μάνας και στην τήρηση των τελετουργιών του πένθους και οδηγεί μέσα από αυτές τις πράξεις- βήματα στην κατάκτηση της θηλυκότητας και της μητρότητας. Η εσφαλμένη συμπεριφορά βασίζεται στην πρόωρη και καταχρηστική κατανάλωση της σάρκας της μάνας και στην μη τήρηση των τελετουργιών του πένθους και οδηγεί στην μη κατάκτηση τόσο της θηλυκότητας όσο και της μητρότητας Όπως μας λέει και το ίδιο το παραμύθι: «Φοράει η Σταχτοπούτα τα χρυσά φορέματα και τα μαλαματικά και την επήρε το βασιλόπουλο γυναίκα του. Και έζησε ευτυχισμένη η Σταχτοπούτα και μείνανε οι αδερφές της, που φάγανε τη μάνα τους»²⁸⁷. Το ρήμα «μείνανε,» που χρησιμοποιείται σε αυτό το σημείο, αποκαλύπτει πολύ εύστοχα και για να επανέλθω στην αρχή της ανάλυσης μου, το ότι η κατάκτηση της σεξουαλικότητας, που περνά μέσα από τη μητροκτονία και το πένθος, επιτυγχάνεται μόνο από την ηρωίδα, ενώ οι άλλες δύο κόρες παραμένουν στο πρώτο στάδιο αποχωρισμού από τη μητέρα, αυτό της μητροκτονίας, και δεν προχωρούν στο δεύτερο, αυτό του πένθους.

Έτσι, η ορθή κοινωνική συμπεριφορά επιβεβαιώνεται και η κοινωνική πραγματικότητα δεν ανατρέπεται.

Στη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας, συλλέχθηκε ένα παραμύθι του παραμυθιακού τύπου 510A (Παράρτημα 2 – Ειρήνη Κοντιζά).

Εν περιλήψει, η αφήγηση του παραμυθιού είναι η παρακάτω: Η Σταχτοπούτα είναι η μικρότερη κόρη μιας οικογένειας που αποτελείται από μία

---

²⁸⁶ *ό.π.* σελ. 30.

²⁸⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *ό.π.*, σελ. 106.

σκύβει να πιεί νερό και βλέπει το πασούμι που του που γυάλιζε» - Παράρτημα 2) και, στη συνέχεια γάμου της πρωταγωνίστριας με το βασιλόπουλο («βλέπει τη γκοπέλια λοιπόν από κάτω το κορίτσι αυτό... τη βγάζει έξω εεε βάζει τοσο παπουτσάκι αυτό το πασουμάκι που 'χε στα χέρια του της ήταν ακριβώς» - Παράρτημα 2). Όπως αναλύθηκε στο θεωρητικό μέρος του κεφαλαίου και τεκμηριώνεται από τα λεγόμενα της αφηγήτριας, η ορθή κοινωνική συμπεριφορά συνοψίζεται στις πράξεις της άρνησης της κατανάλωσης της σάρκας της μάνας και οδηγεί στην αντικατάσταση της μητέρας από την κόρη- Σταχτομπούτα στη διαδοχή των γενεών. Αντιθέτως, οι άλλες δύο αδερφές δεν καταφέρνουν να ολοκληρώσουν αυτή τη διαδικασία ενηλικίωσης καθώς τρώνε τη σάρκα της μάνας («ε... σε τρεις μέρες πήγε στο σπίτι η μάνα πιάνει η μεγάλη κόρη ... την έσφαξε, την έκοψε κομμάτια και αι αι αι αι μαγειρεύανε και τρώγανε» - Παράρτημα 2) και γίνονται φορείς της εσφαλμένης κοινωνικής συμπεριφοράς. Οι αδερφές περνούν επιτυχώς το στάδιο της μητροκτονίας αλλά δεν προχωρούν στο δεύτερο στάδιο, αυτό του πένθους της νεκρής μητέρας.

Συμπερασματικά, στο αφηγημένο παραμύθι όπως και στη θεωρητική του προσέγγιση που επιχειρήθηκε παραπάνω, η ορθή κοινωνική συμπεριφορά επιβεβαιώνεται και η κοινωνική πραγματικότητα δεν ανατρέπεται.

3.4. Ο κανιβαλισμός μέρους του σώματος της συζύγου από τον σύζυγο

Το κοινωνικό αυτό παράδοξο αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 450 (Little Brother and Little Sister)²⁸⁸ με ελληνικό τίτλο τον AT 450 (Ο Αυγερινός και η Πούλια)²⁸⁹. Το μοτίβο που εξετάζεται εδώ είναι αυτό του κανιβαλισμού μέρους του σώματος της συζύγου από το σύζυγο που καταλήγει σε επιθυμία να κανιβαλιστούν και τα παιδιά της οικογένειας²⁹⁰.

---

²⁸⁸ Άννα Αγγελουπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-3. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 300-499, ό.π., σελ. 803 και Hans Jörg Uther, ό.π., σελ. 265-267.*

²⁸⁹ Άννα Αγγελουπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π., σελ. 803*

²⁹⁰ Πρόκειται για το μοτίβο «G10. Cannibalism» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

Όσον αφορά το παραμυθιακό corpus, ο παραμυθιακός αυτός τύπος είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος στον ελλαδικό χώρο, αφού έχουν καταγραφεί 124 παραλλαγές με την εξής κατανομή: δεκαεννέα από την Ήπειρο, έξι από τη Θεσσαλία, δύο από τη Θράκη, οκτώ από τη Μακεδονία, τέσσερις από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, τέσσερις από τα Δωδεκάνησα, δύο από την Εύβοια και τις Σποράδες, επτά από την Κρήτη, δύο από τις Κυκλάδες, επτά από τα νησιά του Ιονίου πελάγους, τριάντα οκτώ από την Πελοπόννησο, εννέα από τη Στερεά Ελλάδα, έξι από τον Πόντο, επτά από την Καππαδοκία και τρεις από την Κύπρο²⁹¹.

Περιληπτικά η πλοκή του παραμυθιού είναι η εξής: Οι πρωταγωνιστές είναι δύο αδέρφια των οποίων ο πατέρας- κυνηγός φέρνει στη μητέρα τους ή τη μητριά τους να μαγειρέψει κυνήγι αλλά το κλέβει η γάτα ή το τρώει η ίδια. Έτσι εκείνη κόβει κάποιο τμήμα του σώματος της ή το στήθος ή το μπουτί της. Ο πατέρας τρώει το μαγειρεμένο αυτό φαγητό και το νοστιμεύεται. Η γυναίκα του ομολογεί τι έκανε και αποφασίζουν να σφάξουν το ένα από τα δύο παιδιά τους ή και τα δύο και να τα φάνε (κάποιες φορές αφού πρώτα τα παχύνουν). Τα παιδιά παίρνουν είδηση τα σχέδια των γονιών τους και αποφασίζουν να φύγουν από το σπίτι. Στη συνέχεια, περνάνε διάφορες περιπέτειες, πάντοτε μαζί, κατά τη διάρκεια των οποίων ο αδερφός μεταμορφώνεται σε ζώο και η αδερφή παντρεύεται το βασιλόπουλο. Σε κάποιες παραλλαγές η αδερφή μένει έγκυος και γεννάει. Στο τέλος, η κακιά μητριά τιμωρείται και είτε τα αδέρφια μένουν ενωμένα για πάντα και γίνονται δέντρα ή αστέρια ή απλά μένουν μαζί ευτυχισμένα είτε η αδερφή σώζεται από ή μένει με το βασιλόπουλο.

Συνεχίζοντας την ανάλυση περί κανιβαλισμού που ξεκίνησα στην ανάλυση του προηγούμενου κοινωνικού παραδόξου, το παραμύθι αυτό μας αφηγείται ότι οι γονείς γεύονται ανθρώπινο κρέας δηλαδή κάποιο μέρος του σώματος της συζύγου και το βρίσκουν τόσο νόστιμο που αποφασίζουν να σφάξουν και να φάνε τα παιδιά τους. Το παραμύθι ξεκινά με ενδοοικογενειακό κανιβαλισμό δηλαδή την κατανάλωση της σάρκας της μητέρας ή της μητριάς και στη συνέχεια οδηγείται σε επιθυμία για περαιτέρω κατανάλωση απαγορευμένης τροφής δηλαδή της

---

²⁹¹ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 807-825.

ανθρώπινης σάρκας των παιδιών. Όπως γράφει στην ανάλυση της η Αίγλη Μπρούσκου, ενώ είναι σχεδόν κανόνας στα παραμύθια ότι τα παιδιά πρέπει να φύγουν από το σπίτι ώστε να καταφέρουν να γίνουν οι ήρωες του παραμυθιού, στις συγκεκριμένες παραλλαγές του παραμυθιού αυτού τα παιδιά πρέπει να εμποδιστούν να φύγουν από το σπίτι και να γίνουν ήρωες και πρέπει να καταναλωθούν επιτόπου, δεν θεωρείται από τους συγγενείς εξ αίματος τους ότι μπορούν να αυτονομηθούν από την οικογενειακή εστία ώστε να γίνουν οι ήρωες αυτού του παραμυθιού²⁹². Στη συνέχεια, τα παιδιά επιβιώνουν από τις απόπειρες των γονιών τους (κυρίως της μητέρας) να σφαχθούν (ενδοοικογενειακός κανιβαλισμός) και το μόνο που τους μένει είναι να στραφούν και να τραφούν ο ένας από τον άλλο (αδελφική αιμομιξία)²⁹³. Τα παιδιά καταφέρνουν να φύγουν από το σπίτι και, όπως θα περιγραφεί παρακάτω, η αιμομιξία- συντροφικότητά τους συνεχίζεται. Ακολουθως, η αδερφή παντρεύεται και ο αδερφός μεταμορφώνεται σε κάποιο ζώο (συνήθως αρνί) και την ακολουθεί, γεγονός που ευνοεί την παραμονή του δίπλα στην παντρεμένη αδερφή του και τη συνέχιση των σχέσεων τους. Η πεθερά προσπαθεί να σκοτώσει την αδερφή- σύζυγο του βασιλόπουλου ή, σε κάποιες παραλλαγές, την αντικαθιστά. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι οι εξ αγχιστείας συγγενείς του κοριτσιού δεν το θεωρούν κατάλληλο για γάμο²⁹⁴. Έτσι, η μετακίνηση των αδελφών από την οικογενειακή εστία, την απόλυτη ενδογαμία προς την οικογένεια του γαμπρού, την απόλυτη εξωγαμία, γίνεται καθ' όλη τη διάρκεια του παραμυθιού συντροφικά από τα δύο αδέλφια. Αυτή η συντροφικότητα, δηλαδή η αδελφική αιμομιξία, βρίσκεται υπό απειλή κάθε φορά που το ζευγάρι των αδελφών συναντά ένα νέο πρόσωπο (βασιλόπουλο, πεθερά, κ.α.) το οποίο επιβάλλει μια νέα κατάσταση²⁹⁵. Η μεταβολή της αδερφής από ερωμένη του αδερφού σε μητέρα του παιδιού του βασιλόπουλου είναι καθοριστική για την έκβαση της αφήγησης²⁹⁶. Στις παραλλαγές που η αδερφή αποκαλύπτει στον σύζυγό της την αληθινή ταυτότητα του ζώου που έχει μαζί της, τότε μένει με το βασιλόπουλο και επιτυγχάνεται η

---

²⁹² Μπρούσκου Αίγλη, «Ο Αυγερινός και η Πούλια», «Ο Γιάννος και η Μαριώ» από το μύθο στο παραμύθι», *ό.π.*, σελ: 125.

²⁹³ *ό.π.*, σελ. 132.

²⁹⁴ *ό.π.*

²⁹⁵ *ό.π.*, σελ. 134.

²⁹⁶ *ό.π.*, σελ. 135.

δημιουργία νέας οικογένειας από την αδερφή και το βασιλόπουλο²⁹⁷. Στις παραλλαγές που η αδερφή αποφασίζει να μην φανερώσει την αληθινή ταυτότητα του ζώου που είναι μαζί της, τα αδέρφια μένουν ενωμένα για πάντα, η αδελφική αιμομιξία διαιωνίζεται²⁹⁸.

Συμπερασματικά, η οικογένεια εξ αίματος των παιδιών δεν τα θεωρεί κατάλληλα για να φύγουν από την οικογενειακή εστία και να γίνουν οι ήρωες του παραμυθιού αυτού και προσπαθώντας να τα αποτρέψει προβαίνει στον ενδοοικογενειακό κανιβαλισμό και τα οδηγεί στην αδελφική αιμομιξία. Όταν εισάγεται στην παραμυθιακή πλοκή η οικογένεια εξ αγχιστείας (βασιλόπουλο, πεθερά) η τελική έκβαση του παραμυθιού έχει διπλή κατεύθυνση: σε άλλες παραλλαγές επιτυγχάνεται το πέρασμα της αδερφής στην ενηλικίωση και τη δημιουργία δικής της, ανεξάρτητης οικογένειας (ορθή κοινωνική συμπεριφορά) ενώ σε άλλες παραλλαγές τα αδέρφια μένουν δεμένα αιμομικτικά για πάντα (λανθασμένη κοινωνική συμπεριφορά). Στα παραμύθια του ελληνικού παραμυθιακού καταλόγου, τα αποτελέσματα είναι ισορροπημένα ως προς τη λύση που δίνεται στο παραμύθι με εκκίνηση τον ενδοοικογενειακό κανιβαλισμό: στο σύνολο των 124 παραμυθιών, τα 19 ξεκινούν με κανιβαλισμό μέρους του σώματος της συζύγου από το σύζυγο και από αυτά στα 9 η αδερφή καταλήγει με το βασιλόπουλο και στα 10 τα δύο αδέρφια μένουν ενωμένα για πάντα²⁹⁹. Επομένως, η κοινωνική πραγματικότητα δεν ανατρέπεται αφού η ορθή και η λανθασμένη κοινωνική συμπεριφορά επαληθεύονται.

Κατά την επιτόπια έρευνα, δεν καταγράφηκε κάποιο παραμύθι αυτού του παραμυθιακού τύπου στο νησί της Μυκόνου.

---

²⁹⁷ *ό.π.*, σελ. 136.

²⁹⁸ *ό.π.*

²⁹⁹ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 807-825.

3.5. Η κανιβαλική αδερφή

Για αυτό το παράδοξο ο διεθνής παραμυθιακός του τύπος είναι ο ATU 315A (The Cannibal Sister)³⁰⁰ και έχει ως ελληνικό τίτλο τον AT 315A (Η στρίγγλα)³⁰¹ και το μοτίβο που εξετάζεται είναι αυτό της κανιβαλικής αδερφής.³⁰²

Παρουσιάζοντας μία εικόνα του παραμυθιακού *corpus*, έχουν καταγραφεί 130 παραλλαγές σε αυτόν τον παραμυθιακό τύπο: εννέα από την Ήπειρο, έξι από τη Θεσσαλία, δύο από τη Θράκη, πέντε από τη Μακεδονία, πέντε από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, επτά από τα Δωδεκάνησα, τέσσερις από την Εύβοια και τις Σποράδες, δέκα από την Κρήτη, δεκατέσσερις από τις Κυκλάδες, τριάντα δυο από την Πελοπόννησο, δεκαεννέα από τη Στερεά Ελλάδα, τρεις από τη Μικρά Ασία, δυο από τον Πόντο και οκτώ από την Κύπρο³⁰³.

Πριν δώσω την περίληψη του παραμυθιού και την ανάλυση του παραδόξου, θα εστιάσω στο ίδιο το παράδοξο. Έτσι, η ηρωίδα είναι κανίβαλος: ήδη από τη βρεφική ηλικία, ρουφάει το αίμα των αλόγων και τρώει ζώα και ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων των γονέων και των αδελφών της (εκτός από τον υστερότοκο αδελφό της).³⁰⁴

Η περίληψη του παραμυθιού είναι απαραίτητο να παρατεθεί ώστε να γίνει κατανοητό το πλαίσιο αυτού του μοτίβου- παραδόξου. Το παραμύθι, λοιπόν, ξεκινά με τη γέννηση της ηρωίδας σε μία οικογένεια με μόνο άρρενες απογόνους (στην πλειοψηφία των παραλλαγών) ή ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Αυτή, ενόσω ακόμα είναι μωρό, ρουφάει το αίμα των αλόγων και τρώει ζώα και ανθρώπους. Τελικά, καταβροχθίζει τους γονείς και τα αδέρφια της, εκτός από το μικρότερο αδερφό της. Αυτός παραμονεύει στο στάβλο και ανακαλύπτει την κανιβαλική φύση της αδερφής του. Στη συνέχεια, αποχωρεί από την πατρική εστία είτε μόνος του είτε με τη μητέρα του, την αδελφή του ή τη γυναίκα του. Σε αυτό το σημείο αλλάζει ο

---

³⁰⁰ *ό.π.*, σελ. 279 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 203.

³⁰¹ *ό.π.*, σελ. 279.

³⁰² Πρόκειται για το μοτίβο «G33. *Child born as cannibal*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

³⁰³ Άννα Αγγελουπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 287-308.

³⁰⁴ *ό.π.*, σελ. 279-308.

πρωταγωνιστής και η θέση δίνεται από την κανιβαλική αδερφή στον υστερότοκο αδελφό της. Στις παραλλαγές σύμφωνα με τις οποίες αποχωρεί με τη μητέρα του, φτάνει στο σπίτι των δράκων όπου η μητέρα του συνάπτει εξωσυζυγική σχέση με έναν δράκο και ζητά από το γιο της να φέρει μαγικά γιατροσόφια για να τη γιατρέψει. Ο απώτερος σκοπός της μητέρας και του εραστή της είναι να εξοντώσουν το γιο της. Στη συνέχεια, οι δύο προαναφερθέντες τον σκοτώνουν και η γυναίκα του τον ανασταίνει. Εκείνος εκδικείται τους δυο. Στις παραλλαγές όπου αποχωρεί μόνος του, συναντά διάφορα ζώα που του προσφέρουν βοήθεια και παντρεύεται μια βασιλοπούλα ή μάγισσα. Ο ήρωας επιστρέφει στο σπίτι του επειδή για να δει την αδερφή ή επειδή αναρωτιέται τι απέγιναν οι δικοί του. Η γυναίκα του προσπαθεί να τον αποτρέψει και βάζει σημάδια ζωής ώστε όταν δει ότι αυτός κινδυνεύει να αμολήσει τα σκυλιά του. Σε άλλες παραλλαγές, ο ήρωας παίρνει μαζί του τα σκυλιά του ή κάποια άλλη βοήθεια (άλογο, καρπούς, τρίχες, κ.α.) και ξεκινά για το πατρικό του σπίτι. Εκεί, συναντά την αδερφή του που του λέει να την περιμένει να τροχίσει τα δόντια της για να τον φάει. Όμως, ο ήρωας της ξεφεύγει και εκείνη τον κυνηγά. Ο ήρωας χρησιμοποιεί τις βοήθειες που έχει μαζί του (ζώα, καρποί, τρίχες, κ.α.) και τελικά τα σκυλιά του σκοτώνουν την αδερφή- κανίβαλο. Η αδερφή- κανίβαλος συμβουλεύει τον ήρωα για το πώς θα αναστήσει τα θύματά της και αυτός το κάνει. Στο τέλος, ο ήρωας ξαναενώνεται με τη γυναίκα του.

Σύμφωνα με την Κατρινάκη και ξεκινώντας την ανάλυση αυτού του παραδόξου- κανιβαλισμού, η κανιβαλική αδερφή έχει παράλληλη μοίρα και κατάληξη με τις κανιβαλικές αδερφές του παραμυθιακού τύπου AT 510A³⁰⁵. Όπως, οι αδερφές- κανίβαλοι του προαναφερθέντος παραμυθιακού τύπου και παραδόξου έτσι και η αδερφή- κανίβαλος αυτού του παραμυθιακού τύπου είναι καταδικασμένη στο να μείνει ανύπανδρη. Η κανίβαλος³⁰⁶, καταβροχθίζει τα ζώα και τους κατοίκους του βασιλείου, δεν διστάζει να καταναλώσει και τους γονείς και τα αδέρφια της (ο μόνος που διαφεύγει είναι ο μικρότερος αδερφός της- κάποιες φορές μαζί με τη μητέρα της) ή όπως μας μαρτυρά και το ίδιο το παραμύθι «όλους τους είχε φάει η στριγκλίτσα και τελευταίο έτρωγε τον πατέρα της»³⁰⁷. Στη

³⁰⁵ Emmanouela Katrinaki, *ό.π.*, σελ. 294.

³⁰⁶ R.M. Dawkins, *More Greek Folktales*, Oxford 1955, σελ. 155.

³⁰⁷ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπούσκου, *ό.π.*, σελ. 280.

συνέχεια του παραμυθιού προσπαθεί να φάει και τον, ακόμα ζωντανό, μικρότερο αδερφό της. Ανακεφαλαιωτικά, ο ενδοοικογενειακός κανιβαλισμός που διεξάγεται εδώ καθιστά αδύνατη την κατάκτηση της σεξουαλικότητας από την κανίβαλο αδερφή και η λύση που προκρίνει το παραμύθι είναι η εξόντωση της από τον αδερφό της, ο οποίος, όπως αποδεικνύει η Κατρινάκη, καταφέρνει να ξεπεράσει τα κανιβαλικά και αιμομικτικά φαντάσματα που παραμονεύουν στις οικογενειακές σχέσεις και να ενηλικιωθεί³⁰⁸. Ο αδερφός της την σκοτώνει επειδή ακριβώς αποτελεί απειλή για εκείνον και την δική του πορεία ενηλικίωσης, εξωγαμίας και απαλλαγής από το φόβο της αιμομιξίας, καθώς εκείνη είναι εγκλωβισμένη μέσα στην κανιβαλική και αιμομικτική της φύση³⁰⁹.

Έτσι, και πάλι, παρατηρείται ότι στο παραμύθι αυτό παρουσιάζεται η ορθή κοινωνική συμπεριφορά (του αδερφού) που οδηγεί στην εξωγαμία και η λανθασμένη κοινωνική συμπεριφορά (της κανιβαλικής αδερφής) που οδηγεί στον εγκλωβισμό στον ενδοοικογενειακό κανιβαλισμό, την αιμομιξία και, εν τέλει, στην αγαμία.

Κατά την διάρκεια της επιτόπιας έρευνας, δεν εντοπίστηκε κανένα παραμύθι αυτού του παραμυθιακού τύπου.

---

³⁰⁸ Emmanouela Katrinaki, *ό.π.*, σελ. 295.

³⁰⁹ *ό.π.*, σελ. 295 και 101-107.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο:

ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΣΠΑΝΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ

Η διαδικασία της αφήγησης αποτελείται από τέσσερα μέρη: το μήνυμα, δηλαδή το μοναδικό και αυθεντικό κείμενο, το πολιτισμικό συγκείμενο μέσα στο οποίο παράγεται το μήνυμα, τη γλώσσα που διαμεσολαβεί το μήνυμα και τον μεσάζοντα δηλαδή τον αφηγητή από τον οποίο είναι αδιαχώριστο το μήνυμα³¹⁰.

Στο κεφάλαιο αυτό, το μήνυμα είναι αυτό στο οποίο δίνεται έμφαση. Πιο συγκεκριμένα, το ελάχιστο τμήμα του μηνύματος δηλαδή του κειμένου της αφήγησης, το μοτίβο.

Τα μοτίβα που περιλαμβάνονται στην κατηγορία του αφηγηματικού παραδόξου εμφανίζονται πολύ σπάνια μέσα στον ελληνικό κατάλογο των μαγικών παραμυθιών. Με βάση την κατηγοριοποίηση των μοτίβων από τον Stith Thompson³¹¹, κάποια μοτίβα εμφανίζονται συχνότατα μέσα στις παραμυθιακές παραλλαγές, έτσι ώστε η κατ' επανάληψη εμφάνιση τους να μπορεί να μετρηθεί σε εκατοντάδες ή χιλιάδες φορές. Αντιθέτως, τα μοτίβα που εξετάζονται σε αυτό το κεφάλαιο εμφανίζονται μερικές μονάχα φορές, και πιο συγκεκριμένα από 1 ως 41 φορές.

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει την αφηγηματική σπανιότητα των παρακάτω εξεταζομένων μοτίβων.

---

³¹⁰ Geneviève Calame- Griaule, «Pour une étude ethnolinguistique des littératures orales africaines», *Langages*, 18, Paris 1970, σελ. 22-47.

³¹¹ Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

4.1. Η κατοίκηση σε δέντρο ή φυτό

Το παράδοξο αυτό περιέχεται στον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 407 (The Girl as Flower)³¹² και έχει ως ελληνικό τίτλο τον AT 407A (Το δαφνοκούκουτσο)³¹³ ενώ το μοτίβο του παραδόξου αφορά το ότι η ηρωίδα μένει μέσα σε δέντρο ή φυτό (δάφνη/ βάγια/ βερικοκιά/ πλατάνι/ κουκιά/ μυρτιά/ βασιλικός).³¹⁴

Ο παραμυθιακός τύπος έχει στο corpus του 41 καταγεγραμμένες παραλλαγές σχεδόν από το σύνολο του ελλαδικού χώρου: μία από την Ήπειρο, δύο από τη Θεσσαλία, τέσσερις από τη Θράκη, δύο από τη Μακεδονία, πέντε από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, τρεις από τα Δωδεκάνησα, δύο από τις Σποράδες, τέσσερις από την Κρήτη, τέσσερις από τις Κυκλάδες, τρεις από την Πελοπόννησο, τρεις από τη Στερεά Ελλάδα, δύο από τη Μικρά Ασία και δύο από την Κύπρο. Δεν αντιπροσωπεύονται τα νησιά του Ιονίου πελάγους και οι ελληνόφωνες περιοχές της Ιταλίας³¹⁵.

Το παράδοξο αυτό αφορά το επεισόδιο του παραμυθιού στο οποίο η ηρωίδα κατοικεί μέσα σε ένα δέντρο και μπαινοβγαίνει από αυτό.³¹⁶

Πριν προχωρήσω στην ανάλυση αυτού του παραμυθιού, η περίληψη του παρατίθεται με σκοπό να υπάρχει μία καλύτερη εικόνα της παραμυθιακής δράσης. Έτσι, το παραμύθι ξεκινά με μια άτεκνη μητέρα που εύχεται να αποκτήσει ένα παιδί ακόμα και αν είναι κάποιο συγκεκριμένο δέντρο ή φυτό (δάφνη/ βάγια/ βερικοκιά/ πλατάνι/ κουκιά/ μυρτιά/ βασιλικός). Ενώ το αποκτά, το χάνει ή χάνεται τυχαία με διάφορους τρόπους και το παραμύθι συνεχίζεται με το φύτρωμα του ανάλογου δέντρου ή φυτού και μέσα σε αυτό ζει η ηρωίδα³¹⁷. Αυτή βγαίνει μέσα από το δέντρο ή το φυτό αυτό και αποκτά σχέσεις με το βασιλόπουλο, το οποίο την

³¹² Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 599 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 240-241.

³¹³ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-3. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 300-499*, *ό.π.*, σελ. 599.

³¹⁴ Πρόκειται για το μοτίβο «T543.1. *Birth from a tree*» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

³¹⁵ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 603-606.

³¹⁶ *ό.π.*, σελ. 599-606.

³¹⁷ Στο σημείο αυτό το παραμύθι διαφοροποιείται από το μύθο του Απόλλωνα και της Δάφνης, σύμφωνα με τον οποίο η νύμφη Δάφνη μεταμορφώνεται στο φυτό δάφνη μετά από το ερωτικό κυνήγι του Απόλλωνα. (Ovid. *Metamorphoses*, I: 525-552 στο www.thelatinlibrary.com/ovid/ovid.met1.shtml)

εγκαταλείπει το επόμενο πρωί. Μετά από αυτό το γεγονός, το δέντρο ή φυτό δεν την δέχεται ξανά. Έτσι, η ηρωίδα εμπλέκεται σε διάφορες περιπέτειες στην προσπάθεια της να βρει το βασιλόπουλο. Στο τέλος, είτε παντρεύεται το βασιλόπουλο είτε σκοτώνεται τόσο αυτή όσο και εκείνο.

Η ανάλυση μου ξεκινά με την παρατήρηση των Αγγελοπούλου- Μπρούσκου ότι η συντομότερη συμβίωση με τη μητέρα πιθανότατα υποδηλώνει και τη συνένωση δύο θεμάτων που ήταν αρχικά άσχετα μεταξύ τους: της ευχής της άτεκνης μητέρας και της όμορφης νεαρής κόρης που ζει μέσα στο δέντρο ή φυτό.³¹⁸ Ακόμη, ο άξονας της ανάλυσης στηρίζεται στην άποψη του Bengt Holbek ότι «οι αφηγητές, όπως και το κοινό τους, έχουν πλήρη επίγνωση του ότι τα παραμύθια τους είναι “ψέματα”, αλλά και ότι υπάρχει αλήθεια σε αυτά, αλήθεια με την έννοια της “ορθότητας”»³¹⁹ και «τα παραμύθια... είναι τα μέσα αναδημιουργίας της πραγματικότητας»³²⁰.

Θα έλεγα ότι αφού η συμβίωση με την ανθρώπινη μητέρα είναι μικρής διάρκειας, δεν είναι αρκετή για να ολοκληρωθεί το μέγλωμα της κόρης. Επομένως, η αφηγηματική λύση που δίνεται- και αποτελεί αφηγηματικά σπάνιο μοτίβο και, συνεπώς, αφηγηματικό παράδοξο- είναι η παράδοση εικόνα της κατοίκησης της κόρης- ηρωίδας μέσα στο δέντρο ή φυτό και όχι η εικόνα της ηρωίδας να είναι η ίδια δέντρο³²¹.

Το τελευταίο ταυτόχρονα αποτελεί και τη μάνα της ηρωίδας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το παραμύθι: « [ηρωίδα] “Μάνα, άνοιξε μου να μπω.” Μα η δάφνη ούτε να την ακούσει»³²². Μέσα στο παραμύθια αυτό, δηλαδή, αναδημιουργείται η πραγματικότητα: αφού η συμβίωση με την ανθρώπινη μητέρα δεν είναι ικανής διάρκειας για να ολοκληρωθεί το μέγλωμα της ηρωίδας, η αφηγήτρια μιλά για το δέντρο- μητέρα- κατοικία. Έτσι, η παράδοση αυτή κατοικία της ηρωίδας αποτελεί το μητρικό σώμα, με το οποίο ταυτίζεται η ηρωίδα ως την αυτονόμησή της. Η μητρική πορεία της ηρωίδας, λοιπόν, ξεκινά με την αποταύτιση

³¹⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ 606-607.

³¹⁹ Bengt Holbek, *ό.π.*, σελ. 594.

³²⁰ *ό.π.*, σελ. 601.

³²¹ R.M. Dawkins, *Forty-five stories from the Dodekanese*, Cambridge 1950, σελ. 211.

³²² Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 599.

της από το μητρικό σώμα και συνεχίζεται κανονικά περιγράφοντας τις περιπέτειες της στην αναζήτηση του βασιλόπουλου.

Δεν παρατηρείται, επομένως, σε αυτό τον παραμυθιακό τύπο ανατροπή της πλοκής εξαιτίας του αφηγηματικού αυτού παραδόξου.

Η επιτόπια έρευνα δεν απέδωσε κανένα παραμύθι αυτού του παραμυθιακού τύπου.

4.2. Η ποικιλία των πρωταγωνιστικών διδύμων

Το παράδοξο που αναλύεται εδώ αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο ATU 333 (Little Red Riding Hood)³²³ που έχει ως ελληνικό τίτλο τον ΑΤ 333 (Η Κοκκινোসκουφίτσα)³²⁴ και σχετίζεται με την ποικιλία των πρωταγωνιστών του παραμυθιού, δηλαδή την εγγονή και τη γιαγιά ή τον εγγονό και τη γιαγιά ή την κόρη³²⁵.

Στο παραμυθιακό corpus αυτό, υπάρχουν μόνο 6 καταγεγραμμένες παραλλαγές: τρεις από την Ήπειρο, μία από τις Σποράδες, μία από τις Κυκλάδες και μία από τη Στερεά Ελλάδα³²⁶.

Στην παραλλαγή από τη Σκιάθο, η περίληψη του παραμυθιακού τύπου έχει ως εξής: Η ηρωίδα είτε πάει στη γιαγιά της φαγητό και συναντά το λύκο. Ο λύκος τρέχει πρώτος στο σπίτι της γιαγιάς και πέφτει στο κρεβάτι της. Στη συνέχεια, έρχεται στο σπίτι η Κοκκινোসκουφίτσα όπου γίνονται οι σχετικές ερωταποκρίσεις με το λύκο σχετικά με τα χέρια και το στόμα του. Σε λίγες μέρες, η μητέρα της ηρωίδας πηγαίνει στο σπίτι της γιαγιάς και αντιλαμβάνεται ότι ο λύκος έχει καταβροχθίσει τη γιαγιά και την εγγονή. Μαζί με το σύζυγο της, σκοτώνουν το λύκο και απελευθερώνουν γιαγιά και εγγονή. Η παραλλαγή από τη Μύκονο έχει παρόμοια

---

³²³ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 465 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 224-225. Στην ταξινόμηση του, ο Uther αλλάζει την ονομασία του παραμυθιακού τύπου από ΑΤ 333 «The Glutton» σε ATU 333 «Little Red Riding Hood».

³²⁴ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 465.

³²⁵ Πρόκειται για τα μοτίβα «P200. The family» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk- literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

³²⁶ *ό.π.*, σελ. 466-467.

πλοκή αλλά στην αρχή του παραμυθιού, στη θέση του λύκου υπάρχει ένας δράκος. Η παραλλαγή από τη Στερεά Ελλάδα έχει επίσης παρόμοια πλοκή αλλά στη θέση της γιαγιάς βρίσκεται η μάνα και στη θέση του λύκου, η Λάμια. Στις παραλλαγές από την Ήπειρο, οι οποίες διαφοροποιούνται αρκετά από τις προαναφερθείσες παραλλαγές, η πεθερά στέλνει τη νύφη να κάνει το μαλλί από άσπρο μαύρο και από μαύρο άσπρο. Η νύφη παρακαλάει το Θεό να γίνει αρκούδα και να φάει την πεθερά της. Τρώει την πεθερά και μαζί τον άντρα της. Προσπαθεί να φάει και την κόρη της και τότε γίνονται οι σχετικές ερωταποκρίσεις για διάφορα μέρη του σώματος της αρκούδας. Η αρκούδα αναγκάζει την κόρη να φάει το κρέας του αδερφού της. Η κόρη την ξεγελάει και κρύβεται στο δάσος. Την βοηθάνε τα ελάφια να αποφύγει την αρκούδα και παντρεύεται ένα βασιλόπουλο.

Έτσι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι παραλλαγές σε αυτό το παραμύθι, οι οποίες έχουν καταγραφεί από ολόκληρη την ελληνική επικράτεια είναι μονάχα έξι -τρεις από την Ήπειρο, μία από τη Σκιάθο, μία από τη Μύκονο και μία από τα Άγραφα³²⁷ και η ποικιλία των πρωταγωνιστικών διδύμων αποτελεί στοιχείο αφηγηματικής σπανιότητας. Το γεγονός αυτό είναι οπωσδήποτε αφηγηματικό παράδοξο, καθώς το παραμύθι είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο στη χώρα μας με τη μορφή των λογοτεχνικά επεξεργασμένων παραλλαγών³²⁸ του είτε όπως αποδόθηκαν από τους αδελφούς Grimm³²⁹ είτε από τον Charles Perrault³³⁰ αλλά στην Ελλάδα παρουσιάζει αφηγηματική σπανιότητα με μόνο έξι διασωζόμενες παραλλαγές. Η παραδοξότητα του αφηγηματικά σπάνιου εντείνεται συνυπολογίζοντας και το γεγονός ότι μόνο στη σκιαθίτικη παραλλαγή, το πρωταγωνιστικό δίδυμο είναι «η εγγονή και η γιαγιά» ενώ στις ηπειρώτικες το δίδυμο διαμορφώνεται ως «μάνα- κόρη», στην μυκονιάτικη παραλλαγή το δίδυμο αλλάζει σε «ο εγγονός και η γιαγιά» και στην παραλλαγή των Αγράφων, το πρωταγωνιστικό δίδυμο μετασχηματίζεται στο «η κόρη και η Λάμια». Έτσι, παρατηρείται ότι μόνο στη 1 από τις 6 παραλλαγές ακολουθείται το δίδυμο εγγονή-

---

³²⁷ Βλ. υποσημείωση 17.

³²⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 467.

³²⁹ The Brothers Grimm, *Grimms' Fairy Tales*, Project Gutenberg E-book.

³³⁰ Charles Perrault, *Les Contes de ma mère l' Oye*, *La Bibliothèque électronique de Québec- collection À tous les vents, volume 61*, version 1.02(*Édition de référence :Éditions Rencontre 1968*), σελ. 49-54.

γιαγιά, το οποίο είναι το δίδυμο που προτάσσει και ο διεθνής κατάλογος των παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών³³¹.

Ακόμη, η αφηγηματική σπανιότητα του παραμυθιού γίνεται ακόμα πιο εμφανής λόγω του ότι η ποικιλία των αφηγηματικών μοτίβων και η μίξη των συνδυασμών μεταξύ τους είναι τέτοια ώστε το μόνο σταθερό χαρακτηριστικό όλων των παραλλαγών (και το οποίο τις εντάσσει σε αυτό τον παραμυθιακό τύπο) είναι οι ερωταποκρίσεις (μάνας- κόρης στις ηπειρώτικες παραλλαγές, λύκου- εγγονής στη σκιαθίτικη, δράκου- γιαγιάς στη μυκονιάτικη, κόρης- Λάμιας στην παραλλαγή των Αγράφων) στο κρεβάτι³³².

Εν κατακλείδι, η αφηγηματική κανονικότητα δεν ανατρέπεται στην περίπτωση αυτή αφού η ποικιλία των πρωταγωνιστικών διδύμων είναι η κανονικότητα στο παραμύθι αυτό.

Κατά την επιτόπια έρευνα, συλλέχθηκε ένα παραμύθι που ανήκει σε αυτό τον παραμυθιακό τύπο (Παράρτημα 2 – Νίκος Σαντοριναίος).

Η περίληψη του είναι η εξής: Ένα κοριτσάκι στέλνεται από τη μητέρα του να πάει ψωμί στο σπίτι της γιαγιάς του. Στο δρόμο προς αυτό, συναντά ένα δράκο που του λέει να αλλάξει δρόμο και ότι θα πάει εκείνος το ψωμί στη γιαγιά. Στη συνέχεια, ο δράκος μεταμορφώνεται στο κοριτσάκι, φτάνει στο σπίτι της γιαγιάς, μπαίνει μέσα, ακολουθούν οι κλασσικές ερωταπαντήσεις για τα μεγάλα πόδια, μάτια, αυτιά και, τέλος, στόμα. Στο σημείο αυτό, ο δράκος τρώει τη γιαγιά και αφήνει τα κόκκαλα της πίσω από την πόρτα. Η κόρη της γιαγιάς αρχίζει να αναζητά την κόρη της και φτάνει στο σπίτι της γιαγιάς όπου βρίσκει τα κόκκαλα και καταλαβαίνει ότι είναι νεκρή. Αποφασίζει να ψάξει μόνη της για την κόρη της και φτιάχνει παπούτσια από σίδερο για το ταξίδι. Κάποτε φτάνει σε ένα χωράφι που έχει μέσα ένα πηγάδι. Σκύβει πάνω από το πηγάδι, φωνάζει το όνομα της κόρης της, πέφτει μέσα και εξαφανίζεται (Παράρτημα 2).

---

³³¹ Ο διεθνής κατάλογος αναφέρει μόνο μία ιταλική παραλλαγή όπου το δίδυμο είναι κόρη- δράκισσα/ μάγισσα / λύκος (daughter- ogre/ witch/ wolf).

³³² Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 468.

Αναλύοντας το παραμύθι αυτό σε σχέση με το αφηγηματικό παράδοξο, παρατηρείται ότι, σε αντίθεση με την παραλλαγή του παραμυθιού από τη Μύκονο που συναντάται στον παραμυθιακό κατάλογο, όπου το πρωταγωνιστικό δίδυμο είναι «εγγονός- γιαγιά», το πρωταγωνιστικό δίδυμο είναι «εγγονή- γιαγιά». Το δίδυμο αυτό – όπως ειπώθηκε και παραπάνω- εμφανίζεται μόνο στην παραλλαγή από τη Σκιάθο. Έτσι, προσθέτοντας την παραλλαγή αυτή στις ήδη έξι διασωζόμενες παραλλαγές, παρατηρείται ότι σε δύο από τις επτά καταγράφεται το δίδυμο «εγγονή- γιαγιά», γεγονός που συγκλίνει με το δίδυμο που προκρίνει και ο διεθνής παραμυθιακός κατάλογος.

Πάντως, και σε αυτή την παραλλαγή το μόνο σταθερό χαρακτηριστικό είναι οι ερωταποκρίσεις μεταξύ του δράκου και της γιαγιάς (Παράρτημα 2).

Καταλήγοντας, το παραμύθι που συλλέχθηκε από την επιτόπια έρευνα, επιβεβαιώνει την ποικιλία των πρωταγωνιστικών διδύμων όπως διαπιστώνεται σε όλες τις παραλλαγές που έχουν καταγραφεί. Η αφηγηματική κανονικότητα δεν ανατρέπεται εδώ καθώς η ποικιλία των πρωταγωνιστικών διδύμων αποτελεί κανονικότητα.

4.3 Το μη αίσιο τέλος

Το πρώτο από τα τρία παράδοξα αυτής της κατηγορίας αφορά τον διεθνή παραμυθιακό τύπο AT/ATU 555 (The Fisherman and his Wife)³³³ με ελληνικό τίτλο AT 555 (Το χρυσό ψαράκι)³³⁴.

Το παραμύθι αυτό, όπως μαρτυρά το παραμυθιακό corpus του, αντιπροσωπεύεται στην Ελλάδα από 24 παραλλαγές: μία από τη Θεσσαλία, μία από τη Μακεδονία, τρεις από τα Δωδεκάνησα, μία από την Κρήτη, μία από τις Κυκλάδες,

---

³³³ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών- 2. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*, ό.π., σελ. 485 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 325-326.

³³⁴ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, *ό.π.*, σελ. 39.

δύο από τα νησιά του Ιονίου, εννέα από την Πελοπόννησο, τέσσερις από τη Στερεά Ελλάδα, μία από την Κύπρο και μία αδήλου τύπου³³⁵.

Πιο αναλυτικά, το παράδοξο διαμορφώνεται ως εξής: Στο τέλος του παραμυθιού, όλα τα πλούτη που έχει αποκτήσει το πρωταγωνιστικό ζευγάρι χάνονται.³³⁶

Πριν την κοινή ανάλυση και για τα τρία παράδοξα αυτής της κατηγορίας παρατίθεται μία περίληψη αυτού του παραμυθιακού τύπου. Ο πρωταγωνιστής-ψαράς, λοιπόν, πιάνει ένα χρυσό-μαγικό ψαράκι που του εκπληρώνει διάφορες ευχές σε αντάλλαγμα με την απελευθέρωσή του. Σε μερικές παραλλαγές, ζητά από τον ψαρά να μην μαρτυρήσει στη γυναίκα του τι του συνέβη. Σε κάποιες άλλες παραλλαγές, ο γέρος ή η γριά (οι οποίοι είναι και οι πρωταγωνιστές) ανεβαίνει από ένα μαγικό καρπό ως τον ουρανό και συναντά ένα πρόσωπο που του εκπληρώνει όλες τις ευχές. Η γυναίκα γίνεται όλο και πιο άπληστη και ζητά όλο και περισσότερα με αποτέλεσμα, στο τέλος, το ψαράκι ή το πρόσωπο να τιμωρήσει την άπληστη γυναίκα και να τα πάρει όλα. Σε κάποιες άλλες παραλλαγές, ο ψαράς μαρτυρά στη γυναίκα του πως απέκτησε όλα αυτά και τα χάνουν όλα.

Το δεύτερο παράδοξο του κεφαλαίου αυτού περιέχεται στον διεθνή παραμυθιακό τύπο AT/ATU 703* (The artificial child)³³⁷ που έχει ως ελληνικό τίτλο του τον AT 703* (Το τεχνητό παιδί)³³⁸.

Για το παραμύθι αυτό υπάρχει μία μόνο παραλλαγή στο παραμυθιακό corpus του η οποία προέρχεται από την Αμφιλοχία της Αιτωλοακαρνανίας³³⁹.

Το παράδοξο-μη αίσιο τέλος μπορεί να συνοψιστεί στο ότι στο τέλος του παραμυθιού, η ηρώιδα λιώνει.³⁴⁰

---

³³⁵ Άννα Αγγελοπούλου-Μαριάνθη Καπλάνογλου-Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-4. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 500-559*, ό.π., σελ. 486-488.

³³⁶ ό.π., σελ. 486.

³³⁷ ό.π., σελ. 39 και Hans Jörg Uther, ό.π., σελ. 376-377.

³³⁸ Άννα Αγγελοπούλου-Αίγλη Μπρούσκου, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-2. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*, ό.π., σελ. 39.

³³⁹ ό.π., σελ. 39.

³⁴⁰ ό.π., σελ. 39.

Η περίληψη του παραμυθιού είναι η εξής: Οι γονείς είναι άκληροι και φτιάχνουν έναν χιονάνθρωπο που παίρνει ζωή και γίνεται ένα όμορφο κορίτσι. Μια μέρα, πηδώντας με τις φίλες της πάνω από τη φωτιά, λιώνει.

Ο διεθνής παραμυθιακός τύπος του τρίτου παραδόξου του κεφαλαίου αυτού είναι ο AT/ATU 720 (The Juniper Tree)³⁴¹ με ελληνικό τίτλο AT 720 (Η μάνα μου με σκότωσε, ο πατέρας μου μ' έφαγε)³⁴².

Το παραμυθιακό corpus του παραμυθιού αυτού περιλαμβάνει μόνο μία παραλλαγή από την Ανακού της Καππαδοκίας³⁴³.

Επικεντρώνοντας στο παράδοξο αυτό, ο πατέρας σκοτώνει τη μηριά όταν μαθαίνει ότι σκότωσε το παιδί του. Ποτέ πια κανείς δεν ευτυχεί σε αυτό το σπίτι.³⁴⁴

Η περίληψη του παραμυθιακού τύπου αρχίζει με τον ήρωα ο οποίος είναι ο γιος μίας συνηθισμένης οικογένειας και έχει μία δασκάλα την οποία αγαπάει πολύ. Η δασκάλα του προσπαθεί να τον πείσει να σκοτώσει τη μάνα του με σκοπό να παντρευτεί εκείνη τον πατέρα του και τα καταφέρνει. Έτσι, ο ήρωας διαπράττει τη μητροκτονία κλείνοντας πάνω στο κεφάλι της το καπάκι της κασέλας. Στη συνέχεια, η δασκάλα παντρεύεται τον πατέρα του ήρωα. Αργότερα, σκοτώνει τον ήρωα κόβοντας του το κεφάλι. Μετά, παίρνει το συκώτι του και το τηγανίζει και το σερβίρει στον άντρα της. Το συκώτι μιλάει μέσα από το πιάτο και λέει στον πατέρα ότι είναι ο γιος του. Στο τέλος, ο πατέρας συνειδητοποιεί ότι η μηριά σκότωσε τον γιο του και την σκοτώνει.

Το μη αίσιο τέλος³⁴⁵ αποτελεί αφηγηματικό παράδοξο αφού ένα από τα σταθερά ειδοποιά χαρακτηριστικά των μαγικών παραμυθιών είναι η αίσια

---

³⁴¹ *ό.π.*, σελ. 187 και Hans Jörg Uther, *ό.π.*, σελ. 389- 390. Στην ταξινόμηση του, ο Uther μετονομάζει τον τίτλο του παραμυθιακού τύπου από AT 720 (My Mother Slew Me; My Father Ate Me) σε ATU 720 (The Juniper Tree).

³⁴² Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπούσκου, *ό.π.*, σελ. 187.

³⁴³ *ό.π.*, σελ. 189.

³⁴⁴ *ό.π.*, σελ. 187-189.

³⁴⁵ Πρόκειται για το μοτίβο «Z10.2. End formulas» στο Stith Thompson, *Motif- Index of folk-literature. A classification of folk elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends*, Bloomington 1955-1958.

έκβαση³⁴⁶. Το αφηγηματικό παράδοξο επιτείνεται, μάλιστα, αν συνυπολογιστεί και το γεγονός ότι και τα τρία παραμύθια όχι μόνο δεν έχουν ευτυχές τέλος αλλά φτάνουν στο άλλο άκρο, σε μια ακραία παραμυθιακή αντίθεση³⁴⁷, καθώς το τέλος και των τριών είναι τραγικό ή όπως μας μαρτυρά και το AT 720 «Ποτέ πια ούτε γιορτή ούτε γέλια»³⁴⁸. Το ευτυχές τέλος θα αποτελούσε αφηγηματική κανονικότητα.

Επομένως, το μη αίσιο τέλος φανερώνει ότι η αφηγηματική κανονικότητα δεν επιτυγχάνεται για άλλη μια φορά.

Κατά την επιτόπια έρευνα, δύο αφηγήτριες μου αφηγήθηκαν το παραμύθι που ανήκει στον παραμυθιακό τύπο AT 555 (Παράρτημα 2 – Σταματίνα Πολυκανδριώτη και Άννα Χανιώτη). Σχετικά με τα άλλα δύο παραμύθια, δεν εντόπισα κανένα παραμύθι αυτών των δύο παραμυθιακών τύπων.

Η περίληψη του παραμυθιακού τύπου αυτού όπως συλλέχθηκε είναι η εξής: Ο πρωταγωνιστής- ψαράς είναι πολύ φτωχός και δεν έχει ούτε να φάει. Πηγαίνει στη θάλασσα να ψαρέψει και πιάνει ένα χρυσό- μαγικό ψαράκι που του λέει ότι αν το απελευθερώσει θα του πραγματοποιήσει οποιαδήποτε ευχή του. Ο ψαράς ζητά να βρει φαγητό στο τσουκάλι του σπιτιού του και επιστρέφει στο σπίτι του όπου εξομολογείται στη γυναίκα του τι του συνέβη. Η γυναίκα ζητά από τον άντρα της να πάει να ξαναβρεί το ψάρι και δεύτερη φορά και να του ζητήσει πλούτη και ένα παλάτι. Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα ζητά από τον άντρα της να πάει για τρίτη φορά στο ψαράκι και να του ζητήσει να την κάνει βασίλισσα. Εκείνος το βρίσκει και του εκφράζει την επιθυμία της γυναίκας του και το χρυσό ψαράκι του λέει ότι θα βρει αυτό που ζήτησε. Τελικά γυρίζει στο σπίτι του και βρίσκει τη γυναίκα του μέσα στα κουρελόρουχα και το φτωχό καλύβι του όπως ήταν στην αρχή (Παράρτημα 2).

Όπως λένε χαρακτηριστικά σχετικά με το μη αίσιο τέλος του παραμυθιού: «Έφυγε λοιπόν, πάει στο χωριό του μα ούτε παλάτια βρήκε, ούτε πλούτη [γελάει]

---

³⁴⁶ Άννα Αγγελοπούλου- Μαριάνθη Καπλάνογλου- Εμμανουέλα Κατρινάκη, *Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-4. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 500-559*, ό.π., σελ. 489 κ και Lutz Röhrich, *Folktales & Reality*, ό.π., σελ. 13-14 και 43-51.

³⁴⁷ Τζένη Μωραΐτη, ό.π., σελ. 109- 119 και Stith Thompson, ό.π., σελ. 53-54.

³⁴⁸ Άννα Αγγελοπούλου- Αίγλη Μπρούσκου, ό.π., σελ. 188.

μόνο μόνο το καλυβάκι που είχε στην αρχή βρήκε και τη γυναίκα του ντυμένη μες στα κουρέλια όπως ήτανε στην αρχή.» (Παράρτημα 2 - Σταματίνα Πολυκανδριώτη) και «Έφυγε, πήγε στο χωριό του μα μήτε παλάτι βρήκε μήτε φλουριά. Βρήκε μόνο πάλι το καλυβάκι του και τη γυναίκα του ντυμένη μέσα στα κουρέλια.» (Παράρτημα 2 - Άννα Χανιώτη).

Ακόμη, το παραμύθι φτάνει σε ακραία παραμυθιακή αντίθεση, αφού όπως αφηγείται η Σταματίνα Πολυκανδριώτη (Παράρτημα 2): «Έχασε κι αυτά που είχε ... που του 'χε δώσει το ψάρι τη μπρώτη φορά και και πάλι ξανάγινε φτωχόος ...», δηλαδή το ζευγάρι ξεκίνησε από την μεγάλη φτώχεια και έφτασε στα πολλά πλούτη και στο τέλος του παραμυθιού επανήλθε στην ακραία φτώχεια.

Έτσι, το αφηγηματικό παράδοξο του μη αίσιου τέλους επιβεβαιώνεται και η αφηγηματική κανονικότητα δεν επιτυγχάνεται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα λαϊκά παραμύθια, περίφημα και περίτεχνα αποκυήματα του λαϊκού λόγου και σπουδαίες όψεις αφηγηματικότητας, γεννήθηκαν στη σκέψη και στα στόματα των πολυάριθμων ανά τους αιώνες αφηγητών και αφηγητριών τους, διαμορφώθηκαν από τις κατά τόπους ομάδες ατόμων μέσα στις οποίες λάμβανε χώρα η αφήγησή τους και συνεχίζουν ως τις μέρες μας να ζουν μέσα από τις αφηγήσεις επαγγελματιών αφηγητών ή απλών ανθρώπων που αγαπούν να τα αφηγούνται. Τα λαϊκά παραμύθια της Μυκόνου δε θα μπορούσαν να αποτελούν εξαίρεση.

Συνοψίζοντας την παραπάνω θεωρητική ανάλυση που βασίστηκε στον κατάλογο των ελληνικών μαγικών παραμυθιών, τα αποτελέσματα είναι μεικτά σε σχέση με το ερώτημα αν υπάρχει ανατροπή ή όχι της φυσικής ή της κοινωνικής ή της αφηγηματικής κανονικότητας στο φυσικό ή στο κοινωνικό ή στο αφηγηματικό παράδοξο αντίστοιχα και όπως ορίστηκαν στην αρχή της εργασίας.

Αρχικά, όσον αφορά το φυσικό παράδοξο των οκτώ κατηγοριών που εντοπίστηκαν και εξετάστηκαν, οι φυσικοί νόμοι ανατρέπονται αλλά οι νόμοι του μαγικού παραμυθιού δεν ανατρέπονται καθόλου.

Ακόμη, όσον αφορά το κοινωνικό παράδοξο των πέντε κατηγοριών που εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν, αυτό δεν συμβάλλει στην ανατροπή της κοινωνικής πραγματικότητας- κανονικότητας και διδάσκει την ορθή κοινωνική συμπεριφορά και ρόλο.

Τέλος, για το αφηγηματικό παράδοξο και τα μοτίβα που εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν, τα αποτελέσματα είναι μεικτά: με εξαίρεση τα αφηγηματικά παράδοξα του μη αίσιου τέλους τα οποία δεν εντάσσονται στο πλαίσιο της αφηγηματικής κανονικότητας, όλα τα άλλα παράδοξα της οικείας κατηγορίας καθώς και τα αφηγηματικά παράδοξα που περιέχονται στις άλλες δύο κατηγορίες παραδόξων είναι αφηγηματικά κανονικά.

Παρατηρείται, λοιπόν, ότι εντοπίστηκε έστω και μία από τις τρεις κατηγορίες των παραδόξων σε 22 από τους 143 παραμυθιακούς τύπους του ελληνικού καταλόγου των μαγικών παραμυθιών, δηλαδή περίπου στο ένα έκτο (1/6) αυτού (Παράρτημα 1).

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο νησί της Μυκόνου, καταγράφηκαν έξι παραμύθια που ανήκουν και στις τρεις κατηγορίες παραδόξων (Παράρτημα 1 με κόκκινο χρώμα). Σχετικά με το φυσικό παράδοξο, εντοπίστηκε ένα παραμύθι του παραμυθιακού τύπου AT 700 στο οποίο επιβεβαιώνεται ότι η υπερφυσική φύση του ήρωα, η οποία αποτελεί ανατροπή των νόμων της φύσης και φυσικό παράδοξο, δε συμβάλλει στην ανατροπή των νόμων του παραμυθιού αυτού. Αναφορικά με το κοινωνικό παράδοξο, εντοπίστηκαν δύο παραμύθια των παραμυθιακών τύπων AT 510A και AT/ ATU 612. Τα παράδοξα που περιέχουν αυτά δεν ανατρέπουν την κοινωνική πραγματικότητα- κανονικότητα και διδάσκονται μέσα από αυτά οι ορθές κοινωνικές συμπεριφορές και ρόλοι. Στην τρίτη κατηγορία του αφηγηματικού παραδόξου, συλλέχθηκαν τρία παραμύθια δύο παραμυθιακών τύπων, του AT 555 (δύο παραμύθια) και του AT 333. Και στα δύο παραμύθια η αφηγηματική κανονικότητα ανατρέπεται. Τέλος, συλλέχθηκε και ένα παραμύθι, το AT 501 το οποίο δε μπορεί να ενταχθεί σε καμία κατηγορία παραδόξου.

Τελικά, τι είναι αυτό που ενώνει όλα αυτά τα παράδοξα όλων των κατηγοριών; Τι είναι αυτό που τα κρατά ζωντανά στο στόμα του αφηγητή από εποχή σε εποχή και από γενιά σε γενιά; Όπως παρατηρείται στις εισαγωγές των επιμέρους κεφαλαίων, τα παράδοξα της κάθε κατηγορίας έχουν κοινά γνωρίσματα μεταξύ τους. Αλλά ποια στοιχεία είναι αυτά που τα διαπερνούν; Είναι, από τη μία πλευρά, η εσωτερική θετική προδιάθεση του αφηγητή να τα αποδεχτεί, όσο οξύμωρα, αλλοπρόσαλλα και αντιφατικά και αν είναι, ώστε να καταστούν δια της αφήγησης από του στόματος του κοινή κληρονομιά. Από την άλλη πλευρά, η συμμόρφωση του αφηγητή στο ακροατήριο του, η κοινή αποδοχή των παραδόξων από κοινό και αφηγητή τα καθιστά διατηρητά για δεκαετίες. Αυτή η εσωτερική αποδοχή από τη μεριά του αφηγητή και η εξωτερική αποδοχή τους από το

ακροατήριο του, τα διαιωνίζει ώστε να καθίστανται απαντήσεις σε διαρκώς νέες αφηγηματικές ερωτήσεις.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι πολλά και διαφορετικά. Θα μπορούσαν οι κατηγορίες αυτών των παραδόξων να εντοπιστούν και σε άλλες κατηγορίες παραμυθιών όπως οι μύθοι ζώων ή τα ευτράπελα παραμύθια (ίσως με κάποια προσαρμογή ή προσθήκη κατηγορίας ή κατηγοριών); Θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και στον διεθνή κατάλογο των μαγικών ή άλλων παραμυθιών; Ιδού μερικά ερωτήματα για περαιτέρω διερεύνηση. Και, τελικά, θα ήταν μια σπουδαία πρόκληση να διερευνηθούν οι συνέχειες και οι ασυνέχειες στην ζωντανή προφορική παράδοση: τι χάνεται και τι μένει και πως αυτό μεταλλάσσεται στο σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελοπούλου Άννα, «Μια υπερφυσική γέννηση στο ελληνικό παραμύθι: η παράδοση διαδρομή των δακρύων», *Διαβάζω*, 130, Αθήνα, 1985, σελ. 26-30

-, *Ελληνικά Παραμύθια Β΄. Τα Αλληλοθόρα*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ι.Δ. Κολλάρου & Σιας Α.Ε, Αθήνα, 2004

-, *Ελληνικά Παραμύθια Α΄. Οι Παραμυθοκόρες (Τέταρτη έκδοση)*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ι.Δ. Κολλάρου & Σιας Α.Ε, Αθήνα, 2014

Αγγελοπούλου Άννα- Καπλάνογλου Μαριάνθη- Κατρινάκη Εμμανουέλα, *Γεωργίου Α. Μέγα/ Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-4. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 500-559*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα, 2004

-, *Γεωργίου Α. Μέγα/ Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών- 5. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 560-699*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα, 2007

Αγγελοπούλου Άννα- Μπρούσκου Αίγλη, *Γεωργίου Α. Μέγα/ Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών- 2. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα, 1994

-, *Γεωργίου Α. Μέγα/ Κατάλογος Ελληνικών παραμυθιών-3. Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 300-499*, τεύχος Α΄ & Β΄, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα, 1999

Αλεξιάδης Μηνάς Αλ., *Οι ελληνικές παραλλαγές για το δρακοντοκτόνο ήρωα (Aarne-Thompson 300, 301A και 301B). Παραμυθολογική μελέτη*, Ιωάννινα, 1982. Αναρτημένο στο διαδίκτυο: <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/3059> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

Andersen Hans Christian, *The Complete Fairy Tales and Stories*, Anchor Books, New York, 1983

Αυδίκος Ευάγγελος, *Το λαϊκό παραμύθι. Θεωρητικές προσεγγίσεις (β΄ έκδοση βελτιωμένη)*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1997

Βαρβούνης Μ.Γ., *Ο Γεώργιος Α. Μέγας (1893-1976) και η επιστημονική οργάνωση των ελληνικών λαογραφικών σπουδών*, Εκδοτικός Οίκος Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 2016

Βερώνη- Καμμή Ευαγγελία, *...παλιά μυκονιάτικα παραμύθια*, Έκδοση της ίδιας, Μύκονος, 1992

Calame- Griaule Geneviève, «Pour une étude ethnolinguistique des littératures orales africaines», *Languages*, 18, Paris, 1970, σελ. 22-47 (Αναρτημένο στο διαδίκτυο: https://www.persee.fr/doc/lgge_0458-726x_1970_num_5_18_2026 (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

Δαμιανού Δέσποινα Μ., *Οι ηρωίδες των ελληνικών μαγικών παραμυθιών. Μια συμβολή στη μελέτη της λαϊκής αντίληψης για τη γυναικεία ομορφιά. Παραμυθολογική μελέτη. Διδακτορική διατριβή*, Γιάννενα 1989 (Αναρτημένο στο διαδίκτυο: <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/1375> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

-, Μιράσγεζη Μ.Δ., Παπαχριστοφόρου Μ., *Δημόσιος και Ιδιωτικός βίος στην Ελλάδα II: Οι Νεότεροι Χρόνοι*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, Πάτρα, 2002

Dawkins R.M., *Forty-five stories from the Dodekanese*, The University Press, Cambridge, 1950

-, *More Greek Folktales*, Clarendon Press, Oxford, 1955

Holbek Bengt, *Interpretation of Fairy Tales. Danish Folklore in a European Perspective.*, Suomalainen Tiedeakatemia, Academia Scientiarum Fennica [Folklore Fellows Communications, 239], Helsinki, 1987

Κανατσούλη Μένη, «Γυναικεία πρότυπα των λαϊκών παραμυθιών», *Δίνη*, 5, Αθήνα, 1990, σελ: 58-62

Καπλάνογλου Μαριάνθη, «Η λαογραφική έρευνα για το Παραμύθι και ο Κατάλογος των Ελληνικών Μαγικών Παραμυθιών», *Κείμενα*, 18, Εργαστήριο λόγου και πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος, (χ.χ.), σελ. 1-11. Αναρτημένο στο διαδίκτυο: http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=292:18-karlanoglou&catid=62:tefxos18&Itemid=98 (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

-, *Παραμύθι και αφήγηση στην Ελλάδα: Μια παλιά τέχνη σε μια νέα εποχή. Το παράδειγμα των αφηγητών από τα νησιά του Αιγαίου και από τις προσφυγικές κοινότητες των Μικρασιατών Ελλήνων (όγδοη έκδοση)*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2015

Katrinaki Emmanouela, *Le cannibalisme dans le conte merveilleux grec. Questions d'interprétation et de typologie*, Suomalainen Tiedekatemia, Academia Scientiarum Fennica [Folklore Fellows Communications, 295], Helsinki, 2008

Κουκκίδης Κωνσταντίνος, *Λεξιλόγιον ελληνικών λέξεων παραγομένων εκ της τουρκικής*, Εταιρεία Θρακικών Μελετών, Αθήναι, 1960

Κυριακίδου- Νέστορος Άλκη, *Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας: Κριτική ανάλυση (Στ' Έκδοση)*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα, 1978

Λουκάτος Δημήτριος Σ., «Πατήρ Τίκτων», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών*, 11-12, Αθήνα, 1958-1959 σελ: 27-42
Αναρτημένο στο διαδίκτυο:
<http://www.kentrolaografias.gr/el/content/επετηρίς-του-λαογραφικού-αρχείου-κέντρου-ερεύνης-της-ελληνικής-λαογραφίας-τόμοι-1-έως-30?page=1>
(ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

-, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία (Δ' Έκδοση)*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1992

Λυδάκη Άννα, *Ίσκιοι και Αλαφροΐσκιωτοι. Λαϊκός λόγος και πολιτισμικές σημασίες*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012

Lüthi Max, *Once upon a time. On the nature of Fairy Tales* Translated by Lee Chadeayne and Paul Gottwald with additions by the author, Indiana University Press, Bloomington, 1976

-, *The European Folktale. Form and Nature*, Translator: John D. Niles, Indiana University Press, Bloomington, 1986

-, *The Fairytale as Art Form and Portrait of Man*, Translated by Jon Erickson, Indiana University Press, Bloomington, 1987

-, *Το λαϊκό παραμύθι ως ποίηση. Αισθητική και ανθρωπολογία*, Μετάφραση Εμμανουέλα Κατρινάκη, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2018

Μακρής Μανόλης, *Τα παραδοσιακά τραγούδια της Ολύμπου Καρπάθου*, Τυπωθήτω- Εκδόσεις Δαρδανός, Αθήνα, 2007

Μέγας Γεώργιος Α., «Σημειώσεις εις τα Κυπριακά παραμύθια της συλλογής Ν. Κονόμη», *Λαογραφία*, 20, Αθήνα, 1962, σελ: 409-445

Μερακλής Μιχάλης, «Ο Max Lüthi και το Ευρωπαϊκό παραμύθι» στο Ε. Αυδίκος (επιμ.), *Από το παραμύθι στα κόμικς. Παράδοση και Νεότερικότητα*, Αθήνα, 1996, σελ. 143-175.

-, *Τα παραμύθια μας*, Εντός, Αθήνα, 2001

-, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική Συγκρότηση- Ήθη και Έθιμα- Λαϊκή Τέχνη*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 2004

-, *Έντεχνος λαϊκός λόγος. Κείμενα και κριτική Νεοελληνικού λόγου*, Ινστιτούτο του Βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2007

Μονογυιού Ευάγγελου Ι., *Τα Μυκονιάτικα (Λαογραφία της Μυκόνου)*, Εκ Του Τυπογραφείου Αθανάσιου Σκορδίλη, Εν Ερμούπολει Σύρου, 1927

Μπαμπινιώτης Γ.Ι., *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Ιστορία των λέξεων με σχόλια και ένθετους πίνακες*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 2010

Μπρούσκου Αίγλη, «“Ο Αυγερινός και η Πούλια”, “Ο Γιάννος και η Μαριώ” από το μύθο στο παραμύθι», *Εθνολογία*, 1, Αθήνα, 1992, σελ: 117-141

Μωραΐτη Τζένη, *Ο μαγικός βοηθός. Ο ρόλος του μαγικού βοηθού στην εξέλιξη του παραμυθιού (Supernatural Helpers A.Aarne- St. Thompson 500-559). Παραμυθολογική Μελέτη*, Ταξιδευτής, Αθήνα, 2003

Ντασκαγιάννη Έφη, *Παραλογές και μεταφυσικό στοιχείο. Η επιρροή τους στη λογοτεχνία*, Το ανώνυμο βιβλίο, Αθήνα, 2016

Ντάτση Ευαγγελή Αρ., *Η ποιητική του λαϊκού πολιτισμού*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2004

Olín Doris, *Το παράδοξο*, μτφ. Αθηνά Σπανάκη, επιστημονική επιμέλεια Δημήτρης Πορτίδης, Εκδόσεις Οκτώ, Αθήνα, 2007

Παπαχριστοφόρου Μαριλένα, «Το παραμύθι της Νεράιδας (AT 400): Αναπαραστάσεις των φύλων μέσα από την έλξη/ άπωση του υπερφυσικού και του ανθρώπινου στοιχείου», *Εθνολογία*, 5, Αθήνα, 1996-1997, σελ: 181-210

-, «Η βάση δεδομένων για τα παραμύθια. Προβληματισμοί και μέθοδος», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας*, 28, Αθήνα, 1999, σελ. 257-278

- , «Το παραμύθι και η διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας κατά φύλα», *Εθνολογία* 6-7, Αθήνα, 2000, σελ. 345-358.

- , «Από το κουτσομπολιό και (με) το νανούρισμα στο παραμύθι: Ο οικότυπος του βασιλιά Ύπνου», *Εθνολογία*, 8, Αθήνα, 2001, σελ. 129-171.

- , «Sommeils et veilles dans le conte merveilleux grec», *Suomalainen Tiedeakatemia, Academia Scientiarum Fennica [Folklore Fellows Communications, 279]*, Helsinki, 2002

- , « Παραμυθία και ίασις. Μαγικές θεραπείες για μαγικές (;) ασθένειες», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 140, Αθήνα, 2007, σελ: 25-30

Perrault Charles, *Les Contes de ma mère l' Oye, La Bibliothèque électronique de Québec- collection À tous les vents, volume 61, version 1.02 (Édition de référence :Éditions Rencontre 1968)*. Αναρτημένο στο διαδίκτυο: <http://beq.ebooksgratuits.com/vents/Perrault-contes.pdf> (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

Πετρόπουλος Δημήτρης (επιμέλεια), *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια*, Εκδόσεις Δ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 1958

- & Σπυριδάκης Γ., «Παραλογές» στο *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια-Εκλογή*, δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου, αρ. 7, τόμος Α, Αθήνα, 1962, σελ. 309-476

Πετρόπουλου Ηλία, *Ψειρολογία, ήτοι πραγματεία περί των οχληρών ζουζουινιών της πάλαι ποτέ ελληνικής κατοικίας, και των μέσων καταπολεμήσεως αυτών*, Νεφέλη, Αθήνα, 1991

Πολίτης Ν.Γ., «Παρατηρήσεις εις τα Σωζοπολίτικα παραμύθια», *Λαογραφία*, 5, Αθήναι, 1915-1916, σελ: 459-488

Πολίτου Ν.Γ., «Παρατηρήσεις εις τ' αλβανικά παραμύθια», *Λαογραφία*, 1, εν Αθήναις, 1909, σελ: 107-120

Προπ Β.Γ., *Μορφολογία του παραμυθιού. Η διαμάχη με τον Κλωντ Λέβι-Στρως και άλλα κείμενα*, μτφ. Αριστέα Παρίση, Ινστιτούτο του Βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2009

Quine W.V., *The Ways of Paradox and Other Essays*, Random House, New York, 1966

Rescher N., *Paradoxes: Their Roots, Range and Resolution*, Open Court, Chicago, 2001

Röhrich Lutz, *Folktales & Reality*, translated by Peter Tokofsky, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1991

-, *“And They Are Still Living Happily Ever After” Anthropology, Cultural History and Interpretation of Fairy Tales*, Department of German and Russian, The University of Vermont, Burlington, Vermont, 2008

Ρουσέλ Λουδοβίκου., *Παραμύθια της Μυκόνου*, επιμ. Παναγιώτης Κουσαθανάς, Δήμος Μυκόνου και Εκδόσεις Ίνδικτος, Μύκονος, 2007

Roussel Louis, *Contes de Mycono*, Société savant des sciences et des lettres, Léopol, 1929

Σακαλάκη Μαρία, *Το απαγορευμένο στους δεσμούς συγγένειας, Στοιχεία για μια ανθρωπολογία του απαγορευμένου στη συλλογική φαντασία*, Κέδρος, Αθήνα, 1985

-, «Οι απαγορευμένες επιθυμίες στο λαϊκό παραμύθι και στους αρχαίους μύθους», *Διαβάζω*, 130, Αθήνα, 1985, σελ. 42-44

Σκουτέρη- Διδασκάλου Νόρα, «Ανθρωπολογικά για το γυναικείο ζήτημα. (Τέσσερα μελετήματα)», *Ο Πολίτης*, Αθήνα, 1984, σελ. 116-125

-, «Διήγησις έρωτος ανόμου και νομίμου. Το παραμύθι για το κορίτσι που ο πατέρας του ήθελε να το πάρει (AT501B)», *Εθνολογία*, 2, Αθήνα, 1993, σελ. 201-244

-, «Παραμύθια και “άλλοι”: από τη μυθολογία της ετερότητας στην ιδεολογία της κοινωνικής ταυτότητας» στο Ε. Αυδίκος (επιμ.), *Από το παραμύθι στα κόμικς. Παράδοση και Νεοτερικότητα*, Αθήνα, 1996, σελ. 143-175

Σπανάκη Μαριάννα, *Ο Καζαντζάκης και η παιδική λογοτεχνία. Μύθος και ιστορία στα μυθιστορήματα: «Ο Μέγας Αλέξανδρος» «Στα παλάτια της Κνωσού»*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κύπρου- Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2011

Τεγόπουλος- Φυτράκης, *Ελληνικό Λεξικό*, Εκδόσεις Αρμονία Α.Ε, Αθήνα, 1991

The Brothers Grimm, *Grimms’ Fairy Tales*, Project Gutenberg E-book. Αναρτημένο στο διαδίκτυο: http://www.gutenberg.org/files/2591/2591-h/2591-h.htm#link2H_4_0023 (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales, Edited by Donald Haase. Τόμοι 1-3, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 2008. Αναρτημένο στο διαδίκτυο:

http://www.academia.edu/4150455/36363644_Encyclopedia_of_Folktales_and_Fairy_Tales (ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

Thompson Stith, *The Folktale*, The Dryden Press, New York, 1946.
Αναρτημένο στο διαδίκτυο: http://folkmasa.org/yashreh/The_Folktale.pdf
(ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

-, *Motif- index of folk- literature. A classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest books and local legends* (Revised and enlarged edition), Indiana University Press
Bloomington, 1955-1958. Αναρτημένο στο διαδίκτυο
https://en.wikisource.org/wiki/Motif-Index_of_Folk_Literature (ημερομηνία
τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

Tournefort Joseph Pitton de, *Relation d' un voyage du Levant par ordre du roi*, Tome Premier, Amsterdam, 1718.

Uther Hans Jörg, *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Part I Animal Tales, Tales of Magic, Religious Tales, and Realistic Tales with Introduction*, Suomalainen Tiedeakatemia, Academia Scientiarum Fennica [Folklore Fellows Communications, 284], Helsinki, 2004

Verdier Yvonne, «Η Κοκκινσκομφίτσα στην προφορική παράδοση», *Σκούπα*, 5, Αθήνα, 1981, σελ: 25-35

Von Sydow Carl Vilhelm, «Geography and Folktale Oikotypes», *Selected Papers on Folklore*, Copenhagen, 1948, σελ. 44-59

Χατζητάκη- Καψωμένου Χρυσούλα (εισαγωγή και επιλογή κειμένων), *Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι* (φιλολογική έκδοση κειμένων Γ.Μ. Παράσογλου), Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], Θεσσαλονίκη, 2002

Xanthakou Margarita, *Cendrillon et les soeurs cannibales. De la Stakhtobouta maniote (Grèce) à l' approche comparative de l' anthropophagie intraparentale imaginaire*, Cahiers de l' homme: ethnologie, géographie, linguistique [Éditions de l' école des hautes études en sciences sociales, Nouvelle série 28], Paris, 1988

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/organism>
(Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

https://en.wikipedia.org/wiki/Miraculous_births
(Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<http://www.bbc.com/news/magazine-34198390>
(Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<https://www.britannica.com/animal/tiger>
(Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<https://www.britannica.com/science/parthenogenesis>
(Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

[http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/shortest-man-living-\(mobile\)](http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/shortest-man-living-(mobile)) (Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<http://www.mixanitouxronou.gr/giati-tangko-chorevotan-mono-apo-andres-paradoxi-istoria-tou-erotikou-chorou/>
(Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<https://mykonos.gr/the-island/> (Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<http://www.myriobiblos.gr/bible/default.asp> (Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<https://www.quora.com/What-animals-like-to-eat-humans>
(Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<http://www.thelatinlibrary.com/ovid/ovid.met1.shtml> (Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=787318> (Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης: 15/6/2021)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Με κόκκινο χρώμα τονίζονται τα παραμύθια που συλλέχθηκαν στην επιτόπια έρευνα.

<u>ΦΥΣΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ</u>	<u>ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ</u>	<u>ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ</u>
ΑΤ 513Α (Οι θαυμάσιοι σύντροφοι) - ΑΤU 513Α (Six Go Through the Whole World)	ΑΤ/ΑΤU 567Α (Τα τρία αδέρφια και το μαγικό πουλί) και ΑΤ/ΑΤU 567+ ΑΤ/ΑΤU 567Α (Τα τρία αδέρφια, το μαγικό πουλί και η κλέφτρα βασιλοπούλα) – ΑΤU 657Α (The Magic Bird- Heart and the Separated Brothers) και ΑΤU 567 (The Magic Bird-Heart) + ΑΤU 567Α (The Magic Bird- Heart and the Separated Brothers)	ΑΤ 407Α (Το δαφνοκούκουτσο) – ΑΤU407 (The Girl as Flower)
ΑΤ/ ΑΤU 653 (Οι επιτήδειοι αδερφοί) – ΑΤU 653 (The Four Skillful Brothers)	ΑΤU 612 (Τα φύλλα που ανασταίνουν) – ΑΤU 612 (The Three Snake- Leaves)	ΑΤ 333 (Η Κοκκινোসκουφίτσα) – ΑΤU 333 (Little Red Riding Hood)
ΑΤ 621/ ΑΤU 857 (Η Ψείρα) και ΑΤ/ΑΤU 653 (The Four Skillful Brothers) – ΑΤU 857 (The Louse Skin)	ΑΤ 510Β (Η Ξυλομαρία) – ΑΤU 510Β (Peau d' Asne)	ΑΤ/ΑΤU 555 (Το χρυσό ψαράκι) – ΑΤ/ΑΤU 555 (The Fisherman and His Wife)
ΑΤ 301Α (Τα χρυσά μήλα) – ΑΤU 301 (The Three Stolen Princesses)	ΑΤ 706 (Η Κουλοχέρα ή η κακιά μητριά) – ΑΤU 706 (The Maiden without hands)	ΑΤ 703* (Το τεχνητό παιδί) – ΑΤ/ΑΤU 703* (The artificial child)
ΑΤ/ΑΤU 705 (Άντζα Μάνα) – ΑΤU 705Α (Born from Fruit (fish))	ΑΤ 706C (Ο βασιλιάς και η κόρη του) – ΑΤU 706C (The Father Who Wanted to Marry His Daughter)	ΑΤ 720 (Η μάνα μου με σκότωσε, ο πατέρας μου μ'έφαγε) – ΑΤ/ΑΤU 720 (The Juniper Tree)
ΑΤ 700 (Κοντορεβιθούλης) – ΑΤ 700 (Thumbling)	ΑΤ 510Α (Σταχτοπούτα) – ΑΤU 510Α (Cinderella)	
ΑΤ 301Β (Ο Δακρυγιάννης) – ΑΤ 301 (The Three Stolen Princesses)	ΑΤ 450 (Ο Αυγερινός και η Πούλια) – ΑΤU 450 (Little Brother and Little Sister)	

ΑΤ 715 (Ο Μισοκοκκοράκος) – ΑΤ 715 (Demi- cock)	ΑΤ 315Α (Η στρίγγλα) – ΑΤ 315Α (The Cannibal Sister)	
ΑΤ *514C (Ο Ύπνος)- Δε συμπεριλαμβάνεται		
Σύνολο: 9	Σύνολο: 8	Σύνολο: 5

Γενικό Σύνολο: 22

Σύνολο παραμυθιών επιτόπιας έρευνας: 7 (ένα καταγράφεται 2 φορές και ένα δεν περιέχει παράδοξο)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

Απομαγνητοφώνηση του παραμυθιακού τύπου ΑΤ 333. Αφηγείται ο Νίκος Σαντοριναίος στο σπίτι του στον Ορνό της Μυκόνου στις 7 Φεβρουαρίου 2021. Ο Ν.Σ. γεννήθηκε το 1981 και κατάγεται από τη Μύκονο όπου και ζει. Είναι απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

[Αρχή ηχογράφησης]

Α.Κ.: Πάμε λοιπόν...

Ν.Σ.: Εεεεε όπως μου το χουν πει εμέναα ήταν ένα κοριτσάκι που έμενε με τη γιαγιά του. Μια μέρα έστειλε η γιαγιά το κοριτσάκι εεεε στη μητέρα του για να φέρει ψωμί. Πάει το παιδί στη μητέρα, παίρνει το ψωμί και γυρίζοντας συναντάει ένα δράκο [ξεροκαταπίνει] που του λέει να πάει από άλλο δρόμο εεε για το σπίτι της γιαγιάς του και θα πάει αυτός το ψωμί στη γιαγιά εε ο δράκος μεταμορφώνεται στο κοριτσάκι και πάει στο σπίτι της γιαγιάς. Η γιαγιά του ανοίγει νααα μπει και να δώσει το ψωμί. Ο μεταμορφωμένος δράκος μπαίνει μέσα, η γιαγιά τον νομίζει για εγγόνι της και αιαι τον ρωτά γιατί έχει τόσο μεγάλα πόδια αυτός απαντά εεε ότι έχει μεγάλα πόδια για να τρέχει πιο γρήγορα και μετά γιατί έχει μεγάλα μάτια εεε απαντάει για να βλέπει καλύτερα ροτοσο μετά γιατί έχει μεγάλα αυτιά απαντάει για να ακούει καλύτερα και στο τέλος τον ρωτάει γιατί! έχει τόσο μεγάλο στόμα και απαντά για να σε φάει «για να σε φάω» οπότε τρώει τη γιαγιά και αφήνει τα κόκκαλα της μόνο πίσω από τη μπόρτα. Η κόρη τώρα της γιαγιάς ... δεν έβλεπε την κόρη της στο σπίτι της μητέρας της εεε οπότε ξεκινάει να τη βρει... κι όταν φτάνει στο σπίτι ...εεε μπαίνει και βρίσκει τα κόκκαλα της γιαγιάς πίσω από τη μπόρτα οπότε καταλαβαίνει ότι έχει πεθάνει... εεεε [ξεροκαταπίνει] Βγαίνει έξω, φωνάζει βοήθεια απ' τις γειτόνισσες εεε κανεί καμία όμως δεν ξέρει εεεεεε κάτι για το παιδί

της οπότε αποφασίζει να ξεκινήσει να ψάξει να το βρει μόνη της και για ν' αντέξει αυτό το ταξίδι εεε φτιάχνει παπούτσια από σίδερο ...οπότεεεε ψάχνοντας πολλές μέρες εεεεεε κάποια στιγμή έφτασε σε ένα χωράφι που είχε μέσα ένα πηγάδι. Σκύβοντας πάνω από το πηγάδι και φωνάζοντας το όνομα της κόρης της εεεε πέφτει μέσα και χάνεται.

A.K.: Ευχαριστώ πολύ!

[Τέλος ηχογράφησης]

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΣ

Απομαγνητοφώνηση του παραμυθιακού τύπου AT 700 όπως ηχογραφήθηκε στις 4 Φεβρουαρίου 2021 στο σπίτι του Γιάννη Κοντού στην Άνω Μερά Μυκόνου. Ο Γ.Κ. ζει και κατάγεται από τη Μύκονο, γεννήθηκε το 1950. Είναι απόφοιτος Λυκείου.

[Αρχή ηχογράφησης]

A.K.: Λοιπόν ξεκινάμε;

Γ.Κ.: Ναι ξεκινάμε θα σου πω ένα παραμύθι το Μισοκωλάκι το λέγανε εδώ. Λοιπόν [καθαρίζει τη φωνή του] μια φορά και ένα γκαιρό ήταν ένας γέρος και μια γριά ... Ήτανε και οι δυο ντεμπέληδες...κι όλη μέρα έλεγε η γριά: «σκούπισε γέρο» ο γέρος έλεγε: «σκούπισε γριά» ... και πάλι τα ίδια και πάλι τα ίδια. Μια μέρα εκεί που σκούπιζεν ο γέρος βρίσκει ένα μπενταράκι χάμω ... η γριά εξήλεψενε και την άλλη μέρα λέει να σκούπισω γω... σκου εκεί που σκούπιζενε βρίσκει ένα εικοσαράκι ... λέει το γέρου: «Τι να πάρωμε, γέρο, με λε με τα λεφτά που βρήκαμε;» ... Λέει ο γέρος: «Αν πάρωμε, γριά, λαχανάκια, [καθαρίζει τη φωνή του] θα ρίξωμε τα φυλλαράκια. Α μπάρωμε ψαράκια, θα πετάξωμε τα κοκκαλάκια... Αν πάρωμε αχινουδάκια, θα πετάξωμε τα αγκαθάκια. Αν πάρωμε φυστίκια... θα πετάξωμε τα μισά... Εγώ λέω γριά να αγοράσωμε κουκάκια...». «Ε», λέει η γριά «καλά τα λες γέρο». ...Πάει η γριά αγοράζει εφτά κουκάκια ... Την ώρα που τα χενε και τα ξεφτίλιζενε στο ταψίι ... λέει του γέρου: «Έ και να χαμε ρε γέρο τόσα παιδάκια, όσα κουκάκια έχει το ταψίι».....Δε μπροφταίνει να τα πει και να και παρουσιαζόνται μπροστά τονε έξι παιδάκια σα ντα κρύα νερά και μαζί και ένα Μισοκωλάκι ... το Μισοκωλάκι ήντανε το στερνό μισό κουκάκι που ξεφτίλιζεν η γριά .....Πέρασαν τα χρόνια μεγαλώξαν' τα παιδάκια γενήκανεεεεε παληκαράκια ... [καθαρίζει τη φωνή του] και φύ'ανε ένα- ένα να πάνε να βρούνε την τύχη τονε. Τελευταίο έμεινε ντο αποζούρι το Μισοκωλάκι .... Μια μέρα του δωκεν ο γέρος και η γριά την ευκή τονε να πάει κι ευτό να βρει τη ντύχη του.... Στο δρόμο που επάενενε το Μισοκωλάκι .... να και του αμπαντά η κακοβέσουλη εκείνη η Κυρά- Μαριορή ... «Καλημέρα κυρά-

Μαριορή» κη λέει. «Βρε καλώς το Μισοκωλάκι! Για πού το βαλές πρωί- πρωί;» του λέει η Μα η Μαριορή ... «Μεγάλωσα πια Κυρά- Μαριορή και μ' έστειλε ο γέρος μου και η γριά μου [καθαρίζει τη φωνή του] να πάω να βρω κι εγώ τη ντύχη μου.»..... Λέει η Μαριορή «Δεν έρχεσαι και λέω μαζί μου να βρεις τη ντύχη σ';»... «Εγώ Μισοκωλάκι, θα πλαγιάζεις σε πουπουλένιο στρώμα και θα σε ταίζω καρύδια με μελάκι»..... Μόλις ακούει το Μισοκωλάκι πως θα τρώει μελάκι .....άλλο που δεν ήθελε .....εσεδά το γέλασεν' η Μαριορή και το βαλενε μέσα σ'ένα σουβάλ' ...βάνει ύστερα το σουβάλ' στο νόμο τς... και ξεκινά...Στο δρόμο το Μισοκωλάκι τααα τα μυαλά του γυρίζανε δεν ήξερε το να κάμ' ήνιωσενε πως το γέλασανε η Μαριορή ...αλλά πώς να τα φέρει βόλτα να βγει... Εκείνη τη στιγμή για καλή του τύχη να κι ακούεται οοοοο ο ντραγάτς να φωνάζ' ... «Φίδια, σκύλοι, σκα'ζοχοίρ' στ' αμπέλι κι Μαριορής!»... Μόλις τ' ακούει η Μαριορή ... σα μπαλαβή πως τα φίδια και οι σκα'ζοχοίροι θα της φάνε τα σταφύλια ...παρατά χάμω το σουβάλ' και παίρνει δρόμο, τρέχει για τ' αμπέλι τς... Ευτή την ευκαιρία γύρευε και το Μισοκωλάκι, βάν' μέσ' απ' το σουβάλ' κι φωνές ... «Του Βασιλιά τη γκόρη μου δίνουνε κι εγώ δε την εθέλω! Του Βασιλιά τη γκόρη μου δίνουνε κι εγώ δεν τη εθέλω»..... [αναπνέει βαθιά] Εκείνη την ώρα επέρνα ένας άνθρωπος ...ακούει κι φωνές απ' το σουβάλ'. Λέει «τι να κάμω; Να το λύσω;» Το λύει και να βγαίνει το Μισοκωλάκι καταιδρωμένοοοοο.....τρυπώνει μεσ' το σουβάλ' οοοο διαβάτης μια και το Μισοκωλάκ' δεν τη ερεόντανε τη Βασιλοπούλα... Εθάρριενε δε ευτός ο παλαβός ο διαβάτς πως ήκαμε τη ντύχη του και πως θα 'χει το Βασιλιά πεθερό..... κλείει το Μισοκωλάκι σφιχτά το σουβάλι το δένει το σακιάζ' κιόλα ... και τραβά το δρόμο του..... Καμιά φορά γύριζε η Μαριορή γύριζεν η Μαριορή από τ' αμπέλ' ... έβγαλε απκει κι σκα'ζοχοίροι και όλα τα ζούμπερα πα να σηκώσει το σουβάλ' βαρύ το σουβάλι! ... «Μπράβο Μισοκωλάκ', μου βάρυνες», λέει «Εγώ θα σε κου κι εγώ θα σε κερβενήσω» του λέει «Μόλις ρουβάρωμε στο σπίτι'»... Φτάνουνε καμιά φορά στο σπίτι' η Μαριορή κλείει πόρτες και παράθυρα για να μη γκι φύει το Μισοκωλάκ', πάει ν' ανοίξει το σουβάλ' το να δγει; Πετιέται από μέσα ένας άντρακλας ... θερίο...και τη αρχινά που σε πονεί και που δε σε πονεί την ήκαμενε ντουμπάκι στο ξύλο ..... Το φύσανε και δεν κρύωνε η Μαριορή με το πάθημα τς... ... Ξαναπαίρνει το σουβάλι... και πάει να βρει το Μισοκωλάκι.... στο δρόμο που πάνε την αμπαντά καμιά φορά σε μια γωνιά τομ... το Μισοκωλάκ' το αμπαντά σε μια γωνιά το

Μισοκωλάκ' το μαλαγανεύει... γιατί του ταξε τον ουρανό με τ' άστρα και το χώνει ξανά μέσα στο σουβάλ' ..... Στο δρόμο που παένανε ... ο Θεός λυπήθη το Μισοκωλάκ' πάλι ... και φανερώνει πάλι το ντραγάτ' που φώναζενε... «Γαιδάροι, κασίκες, αλεπούδες στ' αμπέλι κι Μαριορής!» ..... Ξεκλωνιζμένη απ' το φόβο της η Μαριορή πως θα της φάνε τα σταφύλια ...που κείνη ήθελε να βάλει το κρασάκι της να το πίνει το χειμώνα... παρατά χάμω το σουβάλ' με το Μισοκωλάκ' και τρέχει για τ' αμπέλι να σώσει τα σταφύλια..... Φώναζε το Μισοκωλάκ' από μέσα απ' το σουβάλ' μπας και βρεθεί κανένας περαστικός και το λυσ' το σουβάλ' .... Όσπου περνά ένας χριστιανός το λυπάται και το λύ'ει το σουβάλι. Βγαίνει το Μισοκωλάκι απ' το σουβάλ' [καθαρίζει τη φωνή του] φωτιά κόκκινο ... βουτημένο στον ιδρω και αρχινά και γέμιζε το σουβάλι φρύανα .... σαυράδες, φραγκοσκόφυλλα , κροκοδείλοι .... λογιώ λογιώ ζούμπερα... τρέχει ύστερα [καθαρίζει τη φωνή του] και κρύβεται ..... απάνω στη στέγη κι Μαριορής ψηλά για ναα για να δει ο ίδιος με τα μάτια του τι θα πάθει η μπαμπόνηρη ...[καθαρίζει τη φωνή του]... για να ξαραθυμίσει τοξ τοσο Μισοκωλάκ' . Γυρίζει η Μαριορή απ' τα' αμπέλι πα να πάρ' το σουβάλ' με το Μισοκωλάκ' ... αλλά κι μπιζόντανε το σουβάλ' λέει «Α Μισοκωλάκ', τα νύχια σου μου μπήζεις; Εγώ θα σε κερβενήσω άμα πάμε στο σπίτι..... [καθαρίζει τη φωνή του] Πάει σπίτι η Μαριορή, κλεί'ει πόρτες και παραθύρια για να μη ντης φύ'ει το Μισοκωλάκ' κι ανοί'ει το σουβάλ'..... Εεεεεε τα μόλις τα ανοί'ει τι να δγει; Εβγαίνανε από μέσα σαυράδες, λαφίτες .... Διάφορα λογιώ λογιώ ζούμπερα... όπου και την α την αρπούνε τη Μαριορή και τη γκάνουνε κόσκινο σκη δαγκωματιές ... και σκη συμπιές... .. Με τα πολλά, γλιτώνει η Μαριορή απ' τα δαγκώματα... κι απ' τις συμπιές καιαιαιαι παίρνει το μάτ' της το Μισοκωλάκ' σκασμένο στα γέλια, ξαραθυμιζμένο ψηλά ψηλά στη στέγη κι Μαριορής... Του λέει «Μισοκωλάκ', Μισοκωλάκ' δε γκατεβαίνεις να φάμε που χω όμορφο φαί στο 'σ'κάλι;»... «Και γιατί;» κη λέει το Μισοκωλάκ' «Και γιατί δεν ανεβαίνεις εσύ εδώ που είναι πιο ωραία, Κερά –Μαριορή;» ... «Ήντα μο ν'ανεβώ» του λέει, «μάτια μου, Μισοκωλάκι μου που μια γριά και δε μπορώ και μονομάτα!»..... [καθαρίζει τη φωνή του] Κη λέει το Μισοκωλάκι «Βάλε χίλια 'σ'κάλια τόνα πάνω στ' άλλο και θ' ανεβείς!»... Βάνει η Κυρά- Μαριορή τα 'σ'κάλια ... πάει να σκαρφαλώσει πάρτηνε χάμω... πάνε και τα 'σ'κάλια εκτός κανα δυο, θρίβουνε γενήκανε θρύψαλλα... «Πέ μου ήντα μο ν' ανεβώ, Μισοκωλάκι; Γριά είμαι κι άρρωστη»... Κι λέει το Μισοκωλάκ' «Βάλε χίλια

δυο κουτάλιααα, τονα πάνω στ' άλλο και σκαρφάλωσε Κυρα- Μαριορή» ... Βάνει η Κυρά- Μαριορή τα κουτάλια ξαναπέφτει χάμω... γίνεται σουρός κουβάρι ... γιαμ... το Μισοκωλάκ' λέει...ε... του λέει η Κυρά- Μαριορή «Μισοκωλάκι, ήντα μο ν άνεβώ που 'μαι γριά και δε μπορώ;»... Κι λέει το Μισοκωλάκ' «Βάλε χίλια δυο μαχαίριαααα καλά ακονισμένα το ένα πάνω στ' άλλο κι ανέβα»... Βάνει η Μαριορή τα μαχαίρια πα να σκαρφαλώσ' πέφτει χάμω και τη γκάνουν τα μαχαίρια κομμάτια... κατεβαίνει το Μισοκωλάκ' από τη στέ'η κι αρχινά... και ψάχνει ούλο το σπít' ... Και τι δε βρήκενε! Θησαυροί! Του κόσμου τα καλά! Που 'χε κλεμμένα η Μαριορή απ' κι γκαημένοι κι ανθρώποι! ... Γυρίζει λοιπόν το Μισοκωλάκ' το σουβάλ' που 'χενε κι κροκοδείλοι και κι λαφίτες ... και βάνει μπρος για το σπιτάκι τονε... να πάει σκι γονεί του...Άμα το δγιανε οι δυο οι γέροι εκάμανε χαρές ... που δε μπειγράγονται ... κι αμα το ηδείξενε των ήδειξε ντα πλούτια που κουβάλησενε μες στο σουβάλ' και των είπενε για το πάθημα της Μαριορής ...εξαραθυμήσανε οι γέροι ... και η καρδιά των άνοιξενε σα ντριαντάφυλλο απτα από το ξαραθύμιο...και του πανε και οι δυο οι γέροι «Μισοκωλάκ', Μισοκωλάκ', ας είσαι ζαρωμένο και μικρό, εσύ 'σαι το πιο άξιο από τα παιδιά μας!».... Και ζήσανε αυτοί καλά και μεις καλύτερα.

A.K.: Ωραία ευχαριστώ πολύ...

I.K.: Παρακαλώ

[Τέλος ηχογράφησης]

ΕΙΡΗΝΗ ΚΟΝΤΙΖΑ

Απομαγνητοφώνηση του παραμυθιακού τύπου ΑΤ 510Α όπως ηχογραφήθηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2021 στο σπίτι της Ειρήνης Κοντιζά στην περιοχή Καμαλαύκα Άνω Μεράς Μυκόνου. Η Ε.Κ. κατάγεται από τη Μύκονο και ζει εκεί. Γεννήθηκε το 1962 και είναι απόφοιτη Λυκείου.

[Αρχή ηχογράφησης]

Α.Κ.: Λοιπόν ξεκινάμε;

Ε.Κ.: Ναι Ασημίνα ξεκινάμεεε θα σου πω τη Σταχτομπούτα είναι ένα παραμύθι έτσι όπως το θυμάμαι έτσι τα καλοκαίρια που ερχόμαστεεε που ερχόντανε μια γειτόνισσα στη γιαγιά μου και μας το 'λεγε έτσι που 'μαστε όλο πιτσιρίκια και μαζευόμαστε τα βράδια.

Α.Κ.: Ωραία

Ε.Κ.: Λοιπόν... Ήτανε λοιπόν εεε μια μάνα κι είχε τρεις κόρες οι δυο ήτανε μεγάλες έτσι πιο ενήλικες και η άλλη ήτανε πιο μικρούλα και καθόντανε όλο στη φωτιά και την είχανε βγάλει Σταχτομπούτα...ε... είπε μια φορά μια μέρα η μεγάλη κόρη λέει «Να πιάσουμε να κάνουμε, να υφαίνουμε»....μ... και ύφαινε κι η μάνα μαζί τους ...στον αργαλειό...ε μια μέραααα έσπασε η κλωστή στη μάνα λέει «Μαμά, μάνα στο συγχωρούμε γιατίιι... μας γέννησες» ...της ξανασπάει η κλωστή άλλη μέρα της μάνας λέει «Μάνα στο συγχωρούμε γιατί μας ανέθρεψες»..... Μια μέρα ξανασπάει η κλωνιά και η μεγάλη κόρη λέειιει της Σταχτομπούτας: «Πάρε τηηηηη μάνα, πήγαινέ τη στο χωράφι να φάει χόρτα να παχύνει να τη σφάξωμε»..... Πήρε η Σταχτομπούτα τη μάνα τηηηηη να τη μπάει στο χωράφι κι έκλαιγε στο δρόμο και της έλεγε «Μάνα μου που θα σ' αφήσω» και της λέει η μάνα της..... «Μη σε νοιάζει, πήγαινε στο σπίτι και σε τρεις μέρες εγώ θα 'ρθω στο σπίτι» ...ε... σε τρεις μέρες πήγε στο σπίτι η μάνα πιάνει η μεγάλη κόρη ... την έσφαξε, την έκοψε κομμάτια καιαιαιαιαι μαγειρεύανε και τρώγανε η Σταχτομπούταααα η μικρή κόρη δηλαδή δεν

ήθελε να φάει καθόλου. Της λέγανε «Έλα να φας». «Αδύνατον» λέει. ... «Ποιος άλλος έφαγε τη μάνα του να τη φάω εγώ; Δε θέλω!» ... Μαζέψανεεε αφούτη φάγανε αυτές οι δυο οι άλλες οι κόρες μαζέψανε τα κόκκαλα τα βάλανε σ' ένα κασελάκι και της είπανε νααααα τα πάει στο χωράφι εκεί που έβοσκε η μάνα τους να τα θάψει...πήγαινε ηηηη Σταχτομπούτα κάθε Σάββατο τα θύμιαινε [ανασαίνει βαθιά]... κοίταγε 'κει ξέρω 'γω... .. πήγαινε από καιρό σε καιρό στο χωράφι να δει τι γίνεται και πάει μια φορά και βρίσκει μέσα εεεεε ωραία ρούχα καιαιμ παπούτσια και τέτοια ... και δε ντα πήρε στο σπίτι γιατί φοβόντανε μη ντα δουν οι άλλες ... τα πή'γε σε μιαααα σε γειτόνισσα..... ε ήρθε η γιορτή της Παναγίας που εδώ στην Άνω Μερά ήτανε πολύ μεγάλο πανηγύρι κι είν' ακόμα δηλαδήη γίνεται μεγάλη γιορτή...και μαζεύεται πολύς κόσμος απ' όλο το νησί μαζευόντανε και τότε και πήγανεε ... οι δυο μεγάλες αδερφές που ήτανε και πιο μεγάλες κοπέλες πήγαν στο πανηγύρι. Λένε της Σταχτομπούτας «Έλα και συ!» Λέει «Δεν έρχομαι.» ε Φύγανεεε οι δυο κοπέλες πήγανε στην Άνω Μερά. Πιάνει κι αυτή... βάζει τα ωραία ρούχα αυτά που 'χε βρει στο κασελάκι βάζει καιαιαι λεφτά στις τσέπες της και παίρνει και κάτι μήλα μαζί της και πάει στηηηη και πάει στη Χάρη της Παναγιάς στην Άνω Μερά εδώ στο Μοναστήρι. Μπαίνει λοιπόν μέσα στη Μπαναγιά εε καιαι μμ κέρναγε αυτά τα μήλα κέρασε και τις αδερφές τις [ρουφάει απότομα αέρα] είχεεε είχε πάει στην Άνω Μερά με μεεεε το γάιδαρο καιαιαι μ όπως κατέβαινε το ζώο ήθελε να πιεί νερό κάπου εκεί σταματήσανε σε κάνα πηγαδάκι να πιεί νερό. Όπως έσκυψε αυτή ναααα πιεί νερό τοοο ... το ζωντανό ...ε της έπεσε τοοοο ..... το παπούτσι αυτό που φόραγε το χρυσό που τα 'χε βρει μες στο κασελάκι αυτά ε οπότεεεε μ βιαστικά όμως δεν εμ δεν ασχολήθηκε για να το βρει ήθελε να γυρίσει σπίτι για ναααα είναι πρώτη από τις αδερφές της μη ντυχόν και τη βρούνε στο δρόμο καιαι βγει και καταλάβει ότι είχε βγει απ' το σπίτι... οπότε βιαστικά δε ντο έψαξε καθόλου πήγε στο σπίτι ε πιο λίγο πιο αργά ήρθανε και οιοιοι ... οι αδερφές πίσω [ρουφάει τη μύτη της] και της λέγανε «Δεν ήρθες καημένη στην Άνω Μερά που ήταν ωραία που ήρθε και μια πλούσια κυρά και μας κέρασε μήλα κι αυτά θα σε κέρναγε και 'σένα...» ε αυτή δεν έδωσε σημασία ντάξει... εκεί που είχε... .. πέσει λοιπόν το πασουμάκι της εε στο πηγάδι πέρασε που ήτανεεεεε που ήτανε τα πέρασε κι ένα βασιλόπουλο από το πηγάδι αυτό για να πιεί το άλογο του νερό ... που είχε πάει κι αυτός στο πανηγύρι και σκύβει να πιεί νερό και βλέπει το πασούμι που του που γυάλιζε. Τέλοσπάντων

το πιάνει το σκουπίζει, κι ήταν όμορφο χρυσό κι αυτά κι όνταν κατέβηκε κάτω στη Χώρα που ήταν αυτός έβαλε τελλάηδες να πούνε ότι ... οποιανής είναι αυτό το πασουμάκι το τόσο όμορφο που του είχε φανεί και αυτό θα τη μπάρει γυναίκα του... και γυρίζαν αυτοί τις γειτονιές εκεί μες στη Χώρα τα στενά και διαλαλούσαν αυτό το πράγμα... ότι θα γυρίσει αυτός τα σπίτια για να βρει ποιανής είναι αυτό τοσο αυτό το όμορφο πασουμάκι..... [βήχει] . Πήγε λοιπόν ... κάποια στιγμή πήγε και στοοο σπίτι τους και της λένε έτσι που ήταν αυτή βρώμικια και .... εεε να κάτω κι από μια κασέλα από το σοβά ξερω 'γω πω... πήγαινε να χωθείς εκεί ήταν ένα χραμάκι στο μπαουλάκι αυτό πήγαινε να χωθείς από κάτω να μη σε δει... και και σα σ'αυτή τη γκατάσταση που είσαι κ'ρυψου γρήγορα Κρύφτηκ' αυτή... σκε τη σκεπάσαν από κα από πάνω με το χραμάκι ε μπαίνει το βασιλόπουλο του λένε κάτσε στο γκαναπέ τελοσπάντων εεε έκατσε δοκίμασε το πασουμάκι που είχε στα πόδια τους έκανε βέβαια στις κοπελιές αυτή όμως η Σταχτομπούτα που ήτανε κάτω από τοσο ... από το χράμι εκεί [γελάει] και όπως καθόταν αυτός το τζίμπαγε στα πο στο πόδια! Και δώστου και τοσοο ... δυσανασχετούσε αυτός τελοσπάντων λέει «Τι έχετε κάτω από το γκαναπέ;». Λέει «Αααα τη γκλωσσού έχωμε από κάτω». Λέει «Θέλω να τη δω». Τι να κάνει; Σηκώνει το χραμάκι, βλέπει τη γκοπέλια λοιπόν από κάτω το κορίτσι αυτό... τη βγάζει έξω εεε βάζει τοσο παπουτσάκι αυτό το πασουμάκι που 'χε στα χέρια του της ήταν ακριβώς. «Όχι εσένα δε σου κάνει!» λέγαν αυτές εεε Αυτή όμως της ήτανε πολούυ. Λέει «Αυτήν θα πάρω» λέει «εγώ και θα ναααα ετοιμαστεί να βολευτεί έτσι ... να ομορφύνει τελοσπάντων εκεί ναααα και θα ρθω σε τρεις μέρες να τη μάρω»... ε κι έτσι κι έγινε λοιπόν την δείρανε την τιμωρήσανε οι αδερφές της γιατί είχε κάνει αυτό και δεν τους το είχε πει ότι είχε τόσο όμορφα ρούχα και παπούτσια και τέτοια αλλά εντάξει εεεεε...και τους είχε πει ψέμματα ότι ήταν δικό της το παπούτσι. Πήγε λοιπόν στο συγγενικό σπίτι που είχε τα ωραία ρούχα και που ήταν απ' το κασελάκι και ντύθηκε, στολίστηκε και σε τρεις μέρες γύρισε το παλληκάρι τη μπήρε παντρευτήκανε πήρε το βασιλόπουλο και.... όλα μια χαρά ... έτσι τώρα αυτό θυμάμαι.

A.K.: Ωραία. Ευχαριστώ πολύ.

E.K.: Να 'σαι καλά.

[Τέλος ηχογράφησης]

ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ

(πρώτη συνάντηση)

Απομαγνητοφώνηση του παραμυθιακού τύπου ΑΤ/ΑΤΥ 612 όπως ηχογραφήθηκε την 31^η Ιανουαρίου 2021. Αφηγείται η Σταματίνα Πολυκανδριώτη η οποία ζει και κατάγεται από τη Μύκονο. Γεννήθηκε το 1984 και είναι απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η ηχογράφιση έγινε στο σπίτι της στον Πύργο Άνω Μεράς Μυκόνου.

[Αρχή ηχογράφησης]

Σ.Κ.: Λοιπόν ξεκινάμε;

Α.Κ.: [Πίνει νερό] Ναι βεβαίως...Λοιπόν μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας έμπορας και είχε τρία παιδιά και τα τρία ήταν αγόρια... ο ο πατέρας ήθελε τα παιδιά του και τα τρία να παντρευτούνε φτωχές όχι να να μην παντρευτούνε αρχόντισσες και πλούσιες... Ήτανε στο σπίτι τους ζούσε μια κοπέλα πολύ φτωχή ορφανή την είχανε ψυχοπαίδα οπότεεεε λέει ο πατέρας: «Ναα ναα να τη μάρουμε» λέει «στο σπίτι να μας φροντίζει» ξέρω γω επειδή δεν είχε και γυναίκα «Να τη μάρουμε στο σπίτι να μας κοιτάζει» ε την είχανε στο σπίτι κάμποσα χρόνια ε λέει ο πατέρας κάποια στιγμή ε στα παιδιά του «Να ναα να φροντίσετε να παντρευτείτε» λέει «Γιατί εγώ θα είμαι και μεγάλος θα πεθάνω να έχετε συντροφιά να είσατε πιο καλά» ... εεε λέει ο ένας γιος «Εσύ πατέρα μας έχεις πει να μη μπαντρευτούμε αρχόντισσες να παντρευτούμε φτωχές. Εγώ λέω να πάρω αυτή τη γκοπέλα τη γκξέρουμε είναι εδώ τόσα χρόνια τη μπψυχοπαίδα μας είναι φτωχή να τη μάρω να τη μπαντρευτώ». Δε γκαταδεχόταν ο έμπορας να παντρευτεί τη μπψυχοπαίδα. Λέει: «Τη μπψυχοπαίδα μας θα πάρεις, βρε γιε, για γυναίκα;». «Ε να τη μάρω» λέει «πατέρα» λέει ο γιος... ε πεθαίνει ο πατέρας όμως και αυτός παίρνει τη φτωχιά τη γκόρη, τη μπαντρεύεται καιιαι υστερα ο πιο μεγάλος ο γιος ήθελε να πάρει πιο αρχόντισσα παντρεύτηκε μια κοπέλα που ήταν έτσι πιοοο καλοβαλμένη εε οο του λένε οι άλλοι «Βρε α δε θυμάσαι που μας έλεγε ο πατέρας μας πώς να πάρουμε φτωχές να μη μάρουμε

πλούσιες γυναίκες; Ε λέει «Τώρα και συ τώρα οοο τη μπήρα τώρα τη μπήρα, καλά είναι!». Ο μικρός ο γιος εεεε γύρευε να πάρει μια φτωχή κοπέλα νααα ακούσει και αυτά που έλεγε ο πατέρας του ε πήγαινε, βρήκε μια και τη μπαίρνει και τη μπαντρεύεται. Στο δρόμο που πήγαινε του πεθαίνει η κοπέλα! Άρχισε τις φωνές: «Πατέρα, πατέρα δεεεε δεν έπιασε η ευχή σου! Που δεεε πώπω που δε γλίτωσε η γυναίκα μου, που πέθανε!» Αμέσως πετιέται από ένα ντοίχο ένααα από ενααα θεριό και κράταγε στο στόμα του ένα τριαντάφυλλο... Το πάει στη μύτη της το τριαντάφυλλο της γυναίκας κι ανασταίνεται αυτή αμέσως. Τρέχει το παιδί, αρπά το τριαντάφυλλο από τοοοο το θεριό και το κρατάει εκείνος ο οπότεεε ε χάρηκε κιόλας που αναστήθηκε η γυναίκα του! Πήρε τη γυναίκα του και το τριαντάφυλλο και σκέφτηκε να πα ν' αναστήσει το μπατέρα του. Πάει λοιπόν στον Άι- Λούκα στο νεκροταφείο, ήτανε κλειστά, ήτανε βράδυ. Ε ο νέος είχε κουραστεί κιόλα είχεεε πικραθεί έκατσε απέξω από τον Άι- Λούκα και περίμενε ν' ανοίξει το πρωί... κι έπεσε και κοιμήθηκε πάνω στα γόνατα της γυναίκας του ε εκείνη την ώρα περνάει ένα μουλάρι και καθότανε πάνω ένας πασάς και κοίταζε καλά- καλά τη γυναίκα «Ε πασά» λέει «τι με κοιτάς;» του λέει αυτή. Λέειειει «Μ'αρέσεις» λέει «πολύ!» ε «Κατέβα» λέει η κόρη «να κάτσω 'γω στο μουλάρι». Τονε βάνει τον άντρα της τον βγάνει από τα γόνατά της τον βάζει σιγά- σιγά στα χώματα, τον ακουμπάει ,παίρνει τον πασά και φεύγειειει. Ξυπνάει ο νεαρός, δε ντη βρίσκει πουθενά, κλαίει, οδύρεται ομπ χα « Για όνομα του Θεού! Που πηγε η γυναίκα μου; Τι γίνεται;» Χτυπιόνταν εκεί. Πιάνει λοιπόν και κατεβαίνει στη Χώρα. Κατεβαίνει στη Χώρα, μπαίνει σ'ένα γκαφενέ ε ήτανεεεε απέναντι μια πόρτα καιιαια... καθόνταν εκεί ήτανε μια κοπέλα απέναντι τη βλέπει και λιποθυμά, της λέει ο πασάς «Τι έχεις;» Ε λέει «Να πιάσετε» λέει η κοπέλα λοιπόν αυτή που ήτανε γυναίκα του εφτουνού «Να πιάσετε» λέει «εκείνον που κάθεται απέναντι να τον σκοτώσετε! Γιατίι με κοιτάειειει, με καλοκοιτάει, με φλερτάρει!» ε «Αμέσως!» λέει ο πασάς στρατι ορίζει τους στρατιώτες του να παν' να τον συλλάβουνε. Ένας φίλος τουουου εε του νεαρού τελοσπάντων αγαπημένος τ' ακούει αυτά πάει και του τα λέει: «Φίλε» του λέει « θα σε σκοτώσουνε, βγήκε διαταγή!» ... «Τι να κάνω;» λέει «Βασιλικός ορισμός τώρααα. Δε γίνετ' αλλιώς!» ε Σκεύεται ο μ ο νεαρός βγάνει το τριαντάφυλλο απ' τη τσέπη του λειειει το δίνει του φίλου του και του λέει «Φίλε, άμα θα με σκοτώσουνε, βαλ' το τριαντάφυλλο στη μύτη μου και

‘γω θ’ αναστηθώ!» ... Ε καλά του τα ‘πε καλά και τα ‘κανε αμέσως εεε που τον σκοτώσανε πάει στο ντάφο του ο φίλος του του βάζει το τριαντάφυλλο στη μύτη η ανασταίνεται αυτός! Ε τι να κάνει όμως, αφού είχε βγει βασιλική διαταγή και θεωρούνταν σκοτωμένος, σηκώνεται και η φεύγει απ’ τη μπολιτεία. ... Μετά γίνεται ένας πόλεμος πιο μετά τα επόμενα χρόνια και πάει ο νέος να πολεμήσει κι αυτός και αι βγαίνει κερδισμένος. Του λέει λοιπόν ο πασάς, ο ίδιος ο πασάς αυτός που του ‘χε πάρει τη γυναίκα, του λέει: « Τι θες να σου κάνω γι’ αντάλλαγμα;» Λέει αυτός «Θέλω να μου κάνεις» λέει «κάτι που θα σου ζητήσω αλλά θα κάνουμε κι ένα χαρτί πρώτα ότι θα μου το κάνεις όντως!» «Ε» λέει «ναι, ό, τι θες» ... ε «Αυτή» λέει «αυτή τη γυναίκα που ‘χεις, θέλω να την αποκεφαλίσεις!» του λέει ο νεαρός. Το γράφουνε στο χαρτί ε τι να κάνει κι ο πασάς αφού ο εεε είχε κάμει και χαρτί ε δε μπορούσε να κάνει κι αλλιώς αποκεφάλισε τη γυναίκα ... Εεεε και ύστερα ο νέος αφού ήτανε στεναχωρημένος και αηδιασμένος απ’ όλα αυτά έφυγε στο μοναστήρι να πάει να γίνει καλόγερος για να μη γκξαναδεί ποτέ γυναίκα. Τώρα εγώ δεν ήμουνα εκεί και εσείς ότι θέλετε κάνετε, θέλετε τα πιστεύετε, θέλετε όχι. [Γελάει] Αυτό είναι το παραμύθι...

A.K.: Ωραία. Ευχαριστώ πολύ.

[Τέλος ηχογράφησης]

ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ

(δεύτερη συνάντηση)

Απομαγνητοφώνηση του παραμυθιακού τύπου ΑΤ 555. Αφηγείται η Σταματίνα Πολυκανδριώτη στο σπίτι της στις 20 Φεβρουαρίου 2021 στον Πύργο Άνω Μεράς Μυκόνου. Η αφηγήτρια κατάγεται και ζει στη Μύκονο. Έχει γεννηθεί το 1984. Επισκέφθηκα για δεύτερη φορά το σπίτι της, με σκοπό να μου αφηγηθεί το δεύτερο παραμύθι, καθώς μετά το τέλος της αφήγησης του πρώτου παραμυθιού μου είπε ότι κουράστηκε και θεώρησα ότι θα ήταν καλύτερο να κάνουμε μια δεύτερη συνάντηση.

[Αρχή ηχογράφησης]

Α.Κ.: Λοιπόν, για πες μου το παραμύθι αυτό που σου ξέρεις.

Σ.Π.: Λοιπόν εεεε τώρα να πω την αλήθεια δεν το θυμάμαι κι ακριβώς γιατί μου το λεγε η γιαγιά μου κι αυτό αλλά μ ε θα σου το πω όπως το θυμάμαι. Εεεεμ ήτανε μια φορά κι έναν καιρό ένας άνθρωπος πολύ φτωχός που ζούσε με τη γυναίκα του σε μια φτωχή καλύβα. Μια μέρα που δεν είχανε να φάνε, λέει ο άντρας: «Να πάω γυναίκα να ψαρέψω στη θάλασσα μήπως βρω κανα ψάρι και το βάλουμε στο τσουκάλι και το μαγειρέψουμε». ... Πάει λοιπόν στο γιαλό και βρίσκει μια βάρκα κι ένα δίχτυ, μπαίνει μες στη βάρκα, τραβάει κουπί και φτάνει στ' ανοιχτά. Στ' ανοιχτά που φτάνει, ρίχνει το δίχτυ και όταν το σηκώνει δεν είχε τίποτα πάνω παρά μόνο ένα ψαράκι χρυσό. Πολύ μικρό. ... Μο εεεε λέει το λέει μιλάει λοιπόν το ψάρι μόλις το βγάζει απ' το δίχτυ και του λέει «Άσε με να πάω στη μανούλα σου στηηη [γελάει] στη μανούλα μου»

Α.Κ.: [γελάει]

Σ.Π.: «Στη μανούλα μου και ό, τι θέλεις θα στο δώσω εγώ, θα σου κάνω τη την ευχή σου πραγματικότητα». ... Ο άνθρωπος τότε σκέφτηκε ότι τι ψυχή έχει ένα τόσο δα

μικρό ψαράκι έτσι κι αλλιώς και να το μπάρει και να το πάρει στο σπίτι να το φάνε, δε πρόκειται να χορτάσουνε μ'αυτό οπότεεεεε λέει «Θα το ρίξω» λέει «στη θάλασσα, αλλά ας πω και μια ευχή πρώτα». Ε «Θέλω» του λέει «όταν πάω στο σπίτι μου, να βρω ένα τσουκάλι με φαί» και το πετάει στη θάλασσα το ψάρι. Φεύγει, πάει στο σπίτι του... βρίσκει τη γυναίκα του ε βρίσκει πάει στο τσουκάλι και κοιτάζει ε γεμάτο με φαί!... «Α» λέει, πιάνει τη γυναίκα του του λέει, της λέει την ιστορία της λέει ότι βρήκε το ψαράκι το χρυσό και πως το ψαράκι του είπε πως θα κάνει την ευχή του πραγματικότητα και τον μάλωσε αυτή, του λέει «Καλά τόσο άμυαλος είσαι» λέει «Ήρθεεεε σου 'πε να ζητήσεις ό,τι θες και θα στο κάνει και συυυ ζητησες ένα τσουκάλι με φαί; Έπρεπε να ζητήσεις πλούτη, έπρεπε να ζητήσεις να χουμε ένα παλάτι, να 'χουμε λεφτά πολλά. Τι πήγες και ζήτησες;» του λέει. Ε «Να πας» λέει «να το ξαναβρεις» του λέει «το ψάρι και να του ζητήσεις να 'χουμε πλούτη και πολλά λεφτά». Ε τι να κάνει κι αυτός, φεύγει, πάει στη θάλασσα, παίρνει ξανά τη βάρκα πάει στο πέλαγος, φωνάζει: «Ψαράκι, ψαράκι που είσαι;» ... «Εδώ είμαι» του λέει το ψάρι, «Πες μου τι θέλεις». Λέει «Θέλω να μου δώσεις ένα παλάτι και λεφτά». «Πήγαινε» του λέει το ψάρι «και θα τα βρεις». Πραγματικά, γυρνάει σπίτι του ... Τέλοσπάντων εκεί που 'ταν το σπίτι του, βρίσκει ένα παλάτι τελικά που είχε μέσα τσουβάλια με φλουριά..... Χάρηκε κι αυτός κι η γυναίκα του και ζούσαν πλούσια από τότε και πέραα. Αυτή όμως όλο ήθελε κι άλλα πλούτη κι άλλα πράματα κι άλλες κι άλλα πράματα να κάνουνε πιο καλή τη ζωή τους. Οπότεε της λέει μια με λέει μια μέρα η γυναίκα στον άντρα λέει «Θα πας» λέει «να βρεις το ψάρι και θα του πεις να με κάνει βασίλισσα»... «Να φοράω κορώνα στο κεφάλι μου». Ε τι να κάνει ο αθρωπάκος, παίρνει τηη, ξεκινάει πάει παίρνει τη βάρκα, ξανοίγεται στο πέλαγος και φωνάζει: «Ψαράκι μου, χρυσό μου ψαράκι έβγα που σε θέλω κάτι». «Εδώ είμαι» του λέει «Τι με θες;» του λέει το ψάρι. «Η γυναίκα μου» λέει «ζητάει να την κάνεις βασίλισσα» ... «Πήγαινε» του λέει «πίσω και θα τη βρεις όπως θέλει εκείνη». Έφυγε λοιπόν, πάει στο χωριό του μα ούτε παλάτια βρήκε , ούτε πλούτη [γελάει] μόνο μόνο το καλυβάκι που είχε στην αρχή βρήκε και τη γυναίκα του ντυμένη μες στα κουρέλια όπως ήτανε στην αρχή. Έχασε κι αυτά που είχε ... που του 'χε δώσει το ψάρι τη μπρώτη φορά καιαιαι πάλι ξανάγινε φτωχόος ...

Α.Κ.: Μάλιστα. Ωραία. Ευχαριστώ πολύ....

[Τέλος ηχογράφησης]

ANNA ΧΑΝΙΩΤΗ

Απομαγνητοφώνηση του παραμυθιακού τύπου AT 555 όπως το αφηγήθηκε η Άννα Χανιώτη στις 28 Φεβρουαρίου 2021 στο σπίτι της στην περιοχή «του Κάκαρη» Άνω Μεράς Μυκόνου. Η εν λόγω αφηγήτρια κατάγεται και ζει στη Μύκονο, είναι απόφοιτη Λυκείου. Γεννήθηκε το 1967.

[Αρχή ηχογράφησης]

A.K.: Πάμε λοιπόν...

A.X.: Ασημίνα θα σου αφηγηθώ ένα παραμύθι για ένα ψάρι. Είναι και αγαπημένο μου θέμα το ψάρι. Ήταν μια φορά ένας άνθρωπος πολύ φτωχός εεε ζούσε με τη γυναίκα του σε [γαβγίσματα σκύλων] ένα φτωχό καλυβάκι δεν είχαν ούτε να φάνε. Μια μέρα [βαριαναστενάζει] είδε κι αποείδε και λέει ο άντρας: «Πάω γυναίκα να ψαρέψω, μήπως βρω κανα ψάρι να το βάλουμε στη φωτιά να τοοο φάμε». Πάει λοιπόν στο γιαλό βρίσκει μια βάρκα κι ένα διχτάκι, μπαίνει μέσα, τραβάει το κουπί του [βαριανασαίνει] και πάει στ' ανοιχτά ανοίγεται στο πέλα'ος. Έεεριξε το δίχτυ κι όταν το σήκωσε δεν είχε τίποτα πάνω του παρά μόοοοο ένα μικρό μικρό χρυσό ψαράκι. Μόλις το 'βγαλε απ' το δίχτυ το ψάρι μίλησε: «Άσε με να πάω στη μανούλα μου κι ό,τι ζητήσεις θα σου το δώσω». Ο άνθρωπος τότε σκέφτηκε ότι τι ψυχή να 'χει ένα μικρό ψάρι. Δεν αξίζει καν το γκόπο να το πάει στο σπίτι και να το φάνε. Γι' αυτό το αμόλησε στη θάλασσα μα πρώτα το ψάρι του 'πε: [κομπιάζει, βαριαναστενάζει] «Θέλω όταν πάω στο σπίτι σπίτι μου, να βρω το τσουκάλι γεμάτο με φαί». Πάει στο σπίτι σ ανοίγει το τσουκάλι του και το βλέπει γεμάτο φαγητά. Πιάνει και λέει της γυναίκας του μα αυτήηηη τον μάλωσε: «Τόσο άμυαλος είσαι! Χάθηκε ο κόσμος να ζητήσεις πλούτη και λεφτά; Τώρα μπρος τράβα να το ξαναβρείς να του ζητήσεις ένα σπίτι σαν παλάτι και λεφτά πολλά λεφτά, ακούς;!» Φεύγει, ξανοίγεται πάλι στη θάλασσα, παίρνει τη βάρκα του πάει στο πέλα'ος και φωνάζει: «Ψαράκι, ψαράκι που είσαι;» «Εδώ» του είπε «πάνω στον αφρό». «Θέλω να μου δώσεις ένα παλάτι και λεφτά, πολλά λεφτά!» «Πήγαινε σπίτι σου, θα τα βρεις!»

Πραγματικά φεύγει πάει σπίτι του και βρίσκει το παλάτι που είχε μέσα τσουβάλια με φλουριά. Από τότε ζούσε πολύ πλούσια μαζί με τη γυναίκα του. Αυτή η γυναίκα όμως ήταν αχόρταγη κι αυτό μια μέρα του ει του 'πε πάλι: «Πήγαινε και πες στο ψάρι να με κάνει βασίλισσα, ναι, να έχω κορώνα στο κεφάλι!». Πάει ξανά ο άνθρωπος, παίρνει τη βάρκα, ξανοίγεται στο πελάος και φωνάζει πάλι: «Ψαράκι, ψαράκι, χρυσό μου ψαράκι, έβγα, θέλω πάλι να σου πω κάτι!» «Εδώ είμαι, τι θες;» είπε το ψάρι. Η γυναίκα μου ζητά να το κάμεις βασίλισσα!». «Πήγαινε και θα τη βρεις όπως θέλεις!». Έφυγε, πήγε στο χωριό του μα μήτε παλάτι βρήκε μήτε φλουριά. Βρήκε μόνο πάλι το καλυβάκι του και τη γυναίκα του ντυμένη μέσα στα κουρέλια.

A.K.: Ευχαριστώ πολύ!

[Τέλος ηχογράφησης]

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΣ

Απομαγνητοφώνηση του παραμυθιακού τύπου ΑΤ 501. Αφηγείται ο Νίκος Σαντοριναίος στο σπίτι του στον Ορνό της Μυκόνου στις 4 Ιανουαρίου 2021. Ο Φ.Π. γεννήθηκε το 1927 και κατάγεται από τη Μύκονο όπου και ζει. Είναι απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Κατά την αφήγηση, παρεμβαίνει και η σύζυγος του Κατίνα Παπουτσά (γεν. 1937). Καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης ακούγονται ήχοι από τα διερχόμενα φορτηγά και αυτοκίνητα αφού πραγματοποιείται στην αυλή του σπιτιού του.

[Αρχή ηχογράφησης]

A.K.: Εεεεε

Φ.Π.: Σα μπαραμύθι εεε μια οικογένεια Μυκονιάτικη εε μεταξύ των παιδιών που είχε είχε και μια κόρη ... (ρουφάει τη μύτη του) αλλά ήτανε και φτωχήρηη οικογένεια λοιπόν η μάνα έλεγε στη γκόρη να κάνει ορισμένες δουλειές αλλά να μάθει και να κάνει μίτο...

A.K.: Μμμ

Κ.Π.: Μίτο ξέρεις το είναι ο μίτος;

A.K.: Μμμμ ναι

Φ.Π.: Γιατίι δεν είχανε και λεφτά γιαααα να αγοράσουνε να ρούχα και τέτοια και με το μίτο θααα θα έφε θα μπλέκαν ορισμένα. Εκείνη έλεγε «Εγώ είμαι κερά!» (Γελάει)

A.K.: (Γελάει)

Φ.Π.: «Δε γκάνω μίτο!» τίποτα! Ε εεεε είχε μεγαλώσει καιαιαι οι φίλες της μια μέρα της λένεεεε «Να πάμε στο πανηγύρι» ... λέειειει «Μα δεν έχω ρούχα να φορέσωωω» λέει «Μη σε νοιάζει, θαααα θα σου δώσω εγώωω τη μπλούζα μου, θα σου δώσει η άλλη τη φούστα της, θα σου δώσει η άλλη τα παπούτσια» ξέρω

γωωω «η παρέα θα σε βολέψει». Ε αυτή το σκέφτηκε, το δέχτηκε ... ντυθήκανε πάνε στο πανηγύρι ε στο πανυγήρι βέβαια άρχισαν και οι χοροί έτσι; Εκεί που πήγε αυτή και χόρευε ... πάει μια της λέει «Εγώ σ' έφερα να βλέπεις δε σ' έφερα εδώ για να χορεύεις θα μου χαλάσεις τη φούστα!» η α τι η άλλη τη μπλούζα «Βγάλτην τη μπλούζα» τη μπαίρνει τη μπλούζα!

Κ.Π.: Α!

Φ.Π.: Πάει η άλλη της λέει «Βγάλε τη φούστα!» το πα

Α.Κ.: Αααα την άφησαν εεεε χωρίς τίποτα!

Φ.Π.: αυτής ήταν συνεννοημένες εεε από την αρχή ε την αφήνουνε μισόγυμνηηη... οπότε αυτή φεύγει πάει στο σπίτι εε την άλλη μέρα λέει της μάνας της «Πού είναι το μαλλί να πιάσω να κάνω μίτοσο; Να κάνωω... για ναααα κάνω ρούχααα» ε έκανεε συνέχιζεεε. Όταν ήθελε να πάει στην τουαλέτα, έπαιρνε και το μίτο μαζί της ...

Α.Κ.: Συνέχιζε 'κει το μίτο όλη την ώρα...

Φ.Π.: Εεεεε Τι να πει κανείς; Χωρίς διακοπή οπότε της λέει η μάνα της «Ε βρε συ θα τη λερώσεις θα τη ... τη το εεε»

Κ.Π.: Το μίτο

Φ.Π.: «...Τη γκλωστή... που κάνεις...»

Κ.Π.: το μίτο;

Φ.Π.: Και λέει αυτή « Μα τον Άη Διχτοκώλη...»

Κ.Π.: Διχτοκώλη;

Φ.Π.: « που είδα εγώ στο πανυγήρι...»

Κ.Π.: (Γελάει)

Φ.Π.: «... καλή είναι και η κατρουλοκλωνιά!» (Γελάει)

Α.Κ.: Μάλιστα!

Φ.Π.: Επειδή ας πούμε αυτή την είχαν απογυμνώσει! Και έδειξε τον πισινό της!
(Γελάει)

Α.Κ.: Μμμμ

Φ.Π.: Κατ μέχρι και η ε υπελόγιζε και το και τοσο και τη γκλωστή που έκανε στη ντουαλέτα...αυτό

Κ.Π.: Αυτό πάει άλλο σιγά το πράμα!

Α.Κ.: Εσείς από πού τοσο ακούσατε αυτό; Σας το είπαν; Κάποιος παππούς, γιαγιά;

Φ.Π.: Η γιαγιά, η γιαγιά μου μου τα λέγε

Α.Κ.: Μμμμ

Φ.Π.: Το '35...

Α.Κ.: Α ωραία! Είναιιαι πολύυ... πως τι λέγαν τη γιαγιά; Τη γιαγιά σας πως τη λέγαν;

Φ.Π.: Κατερίνα Παπουτσά

Κ.Π.: Αααα αυτή η γιαγιά;

Φ.Π.: Η μυλώνισσα

Κ.Π.: Όχι η Λέν

Φ.Π.: Τι;

Κ.Π.: Όχι η Ελένη;

Φ.Π.: Όχι η Ελένη, η Κατερίνα ...η Παπουτσά ηηηη

Α.Κ.: Σας έλεγε κι άλλα;

Φ.Π.: Τι;

Α.Κ.: Παραμύθια σας έλεγε κι άλλα;

Φ.Π.: Όχι άλλο τίποτα δεν έλεγε

Κ.Π.: Εκτός αν θες εσύ να τον ρωτήσεις τίποτ' άλλο...

Α.Κ.: Οοοοχι

Φ.Π.: Αυτό είναι Μυκονιάτικο είναι σάνταρ δεν είναι (γελάει)

Α.Κ.: Μμμμ

(προς Κ.Π.) Εσάς δε σας έλεγε κανένα παραμύθι η γιαγιά; (Γελάει) Να σας γράψω κι εσάς!

Κ.Π.: (Γελάει)

Φ.Π.: (Γελάει)

Α.Κ.: Οπότε το κλείνω...

[Τέλος ηχογράφησης]